

# **Puudega lastega perede toimetuleku ja vajaduste uuring 2009**

Kvantitatiivuuringu aruanne



GfK Custom Research Baltic Eesti filiaal

September - Detsember 2009

# SISUKORD

|       |                                                                                                          |    |
|-------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| 1     | Kokkuvõte .....                                                                                          | 4  |
| 2     | Sissejuhatus .....                                                                                       | 11 |
| 2.1   | Uuringu taust ja eesmärk .....                                                                           | 11 |
| 2.2   | Aruande struktuur ja kasutatud mõisted .....                                                             | 12 |
| 3     | Metoodikakirjeldus.....                                                                                  | 14 |
| 3.1   | Üldkogumi ja sihtrühma kirjeldus ning valimi planeerimise metoodika.....                                 | 14 |
| 3.2   | Küsitlusmetoodikate ja –tehnikate kirjeldused ning küsitlemisel ilmnenu<br>probleemide kirjeldused ..... | 15 |
| 3.2.1 | Ülevaade küsitlustööst .....                                                                             | 15 |
| 3.2.2 | Küsitluses osalemine, mitteosalemise põhjused .....                                                      | 15 |
| 3.2.3 | Andmete kontroll .....                                                                                   | 18 |
| 3.2.4 | Andmete kaalumise .....                                                                                  | 19 |
| 3.2.5 | Tulemused, probleemid .....                                                                              | 21 |
| 3.3   | Andmekvaliteedi kontrolli kirjeldus ja tulemused.....                                                    | 22 |
| 3.3.1 | Järelkontrolli metoodika ja tulemus.....                                                                 | 22 |
| 4     | Uuringu tulemused .....                                                                                  | 23 |
| 4.1   | Puudega laste leibkondade kirjeldus.....                                                                 | 23 |
| 4.1.1 | Leibkondade suurus ja koosseis.....                                                                      | 23 |
| 4.1.2 | Puudega lastega leibkondade tüpoloogia.....                                                              | 29 |
| 4.1.3 | Puudega lapsed .....                                                                                     | 30 |
| 4.2   | Puudega laste osalemine haridussüsteemis.....                                                            | 34 |
| 4.2.1 | Kogemused haridusteenuste kättesaamisel ja kasutamisel .....                                             | 37 |
| 4.3   | Puudega laste sotsiaalteenused ja -toetused. Kasutamine ja probleemid.....                               | 40 |
| 4.3.1 | Sotsiaalteenuste kasutamine .....                                                                        | 42 |
| 4.3.2 | Abivahendite kasutamine ja probleemid .....                                                              | 47 |
| 4.3.3 | Rehabilitatsiooniplaani tegevuskava toetavate teenuste saamine.....                                      | 49 |
| 4.3.4 | Probleemid sotsiaalteenuste kasutamisel.....                                                             | 50 |
| 4.3.5 | Sotsiaaltoetused .....                                                                                   | 52 |
| 4.3.6 | Asenduskodus või täiskasvanute hoolekandeesutuses viibimine .....                                        | 53 |
| 4.3.7 | Lapsehoiu vajadus .....                                                                                  | 54 |
| 4.4   | Tervishoiuteenuste kasutamine ja seotud probleemid .....                                                 | 57 |
| 4.5   | Vanemate hoolduskoormus .....                                                                            | 61 |

|       |                                                                                                                                                                        |    |
|-------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| 4.5.1 | Puudega lapse olemasolu mõju leibkonna liikmete töötamisele, õppimisele ning vaba aja veetmisele .....                                                                 | 62 |
| 4.5.2 | Puudega lapse/laste abistamisele kuluv aeg nädalas õppimise, koduste eakohaste igapäevatoimingute, koduväliste eakohaste igapäevatoimingute ning töötamise juures..... | 65 |
| 4.5.3 | Lisaabi vajadus puudega lapse/laste või teiste puudega leibkonnaliikmete hooldamisel.....                                                                              | 68 |
| 4.6   | Abi, mida vajavad puudega lastega leibkonnad.....                                                                                                                      | 70 |
| 4.6.1 | Abi küsimine.....                                                                                                                                                      | 70 |
| 4.6.2 | Eriteadmiste vajadus.....                                                                                                                                              | 73 |
| 4.7   | Puudega lastega perede elamistingimused ja majanduslik toimetulek.....                                                                                                 | 77 |
| 4.7.1 | Elamistingimused .....                                                                                                                                                 | 77 |
| 4.7.2 | Sissetulek .....                                                                                                                                                       | 81 |
| 4.7.3 | Lapse puudest tingitud lisakulutused.....                                                                                                                              | 84 |
| 4.7.4 | Hinnangud leibkonna toimetulekule ja võimalustele.....                                                                                                                 | 90 |
| 4.8   | Puudega lastega perede kuuluvus erinevatesse ühendustesse/organisatsioonidesse ning hoiakud .....                                                                      | 96 |

# 1 KOKKUVÕTE

Käesoleva uuringu raames uuriti põhjalikult puudega laste ja nende perede heaoluga seonduvaid teemasid.

Eestis on ligikaudu 6800 peret, kus kasvab vähemalt üks puudega 0-17-aastane laps. Kokku kasvab neis peredes ligi 7300 last (Sotsiaalkindlustusameti 2009. a. andmete põhjal).

Uuringu raames küsitleti 1031 puudega lastega leibkonda üle Eesti, kus kasvab vähemalt üks 0-17-aastane laps, kellel on Sotsiaalkindlustusameti andmetel ametlikult määratud puue.

Uuringu käigus selgunud põhitulemused on järgmised:

## *Leibkondade tüübid*

- **Puuetega lastega leibkondade jaotus vanemate arvu järgi:** enamik peresid, kus kasvab puudega laps, on kahe vanemaga pered (72% - 4800 peret) - sealjuures 25% on ühe lapsega (ligi 1650 peret), 30% kahe lapsega (ligi 2000 peret) ning 17% kolme või enama lapsega (ligi 1150 peret). Enam kui veerand (28%) puuetega lastega peredest on ühe vanemaga (ligi 1900 peret).
- **Puuetega lastega perede jaotus laste (nii puudega kui puudeta) arvu järgi:** enamus puuetega lastega pered on kas ühe (41% - 2750 peret) või kahe (38% - 2550 peret) lapsega. Kolme lapsega peresid on 14% (ligi 950 peret) ning nelja ja enama lapsega – 7% (ligi 450 peret).
- **Puuetega lastega perede jaotus puudega laste arvu järgi:** valdavas enamuses puudega lastega peredes elab üks puudega laps (93% - 6250 peret), kaks või enam puudega last on 7% peredest (ligi 450 peret).
- **Puuetega lastega perede jaotus täiskasvanute hõivatuse alusel:**
  - ühe täiskasvanuga leibkondi on kokku 19% (ligi 1300 peret), sealjuures 11% (ligi 750 peret) on töötava täiskasvanuga pered ja 8% (ligi 550 peret) mittetöötava täiskasvanuga pered;
  - kahe täiskasvanuga peresid on üle poole kõikidest puudega lastega peredest – 53% (ligi 3600 peret), sealjuures 27% (ligi 1800 peret) on pered, kus on vaid üks töötav täiskasvanu ning 26% peredes (ligi 1750 peret) töötavad mõlemad täiskasvanud pereliikmed;
  - kolme või enama täiskasvanuga peresid on puudega laste perede hulgas 18% (ligi 1200 peret) - 6% (ligi 400 peret) on pered, kus töötab vaid üks täiskasvanud liige ja 12% pered (ligi 800 peret), kus töötab vähemalt kaks täiskasvanud pereliiget;
  - eelnevatele lisanduvad kahe vanemaga (sh kolme ja enama täiskasvanuga pered) pered (10% - ligi 680 peret), kus ükski täiskasvanud pereliige ei tööta. Kui viimasele peretüübile lisada ühe vanemaga pered (sh ühe vanema ja teiste täiskasvanutega pered), kus ükski pereliige ei tööta, saab öelda, et neid puudega lastega peresid, kus üksiki täiskasvanud pereliige ei tööta, on kõigist peredest kokku 18% (ehk 1200 peret).

### *Puude põhjused, puude raskusastmed ning liigid*

- Valdava enamuse (95%) puudega laste puhul on puue määratud haiguse või terviseprobleemi tõttu ja vähem on neid, kellele on puue määratud liiklusõnnetuse (1%) või muu õnnetuse tagajärjel (3%).
- Kõige enam on lastele määratud raske puue (58% - ligi 4200 last); keskmine puude raskusaste on määratud 31% (ligi 2300 last) puudega lastest ning sügav puude raskusaste – 11% (ligi 800 last).
- Kõige rohkem puudega lapsi (42%) on n.ö. muu puudega või haigusega. Sageduselt järgmine puudeliik on liitpuue (18%), millele järgnevad vaimupuue või psüühikahäire (16%) ja liikumispuue (15%).
- Kõige sagedasem haigus, mille tõttu lastele on puue määratud, on astma (enamasti on neile lastele määratud keskmine puude raskusaste). Muud sagedamini esinevad haigused ja terviseprobleemid, mille tõttu lapsele on puue määratud, on sünniga seotud ajukahjustus (enamasti on neil lastel sügav puude raskusaste) ning vaimse arengu mahajäämus (enamasti on neil lastel määratud samuti sügav puude raskusaste).

### *Puudega laste tegevus ja seos haridussüsteemiga*

- Enamus (91%) puudega lastest on seotud haridussüsteemiga – nad käivad kas lasteaias (19%) või koolis (72%). Kõikidest puudega lastest on kodused (ei käi koolis ega lasteaias, st ei ole ka koduõppel) 8%. Valdav enamus (80%) kodustest lastest on alla 7-aastased. Kõikidest puuetega lastest vanuses 7-17 aastat on kodused ja ei õpi 1,6%.
- Enamus puudega lastest (84%) vajab abi kas õppimise, eakohaste koduste või ka koduväliste tegevuste juures (st vähemalt ühe loetletud tegevuse juures vajab laps abistamist). 43% puudega lastest vajab abi kõigi mainitud tegevuste juures. Kõrvalist abi ei vaja mainitud tegevuste puhul vanemate hinnangul vaid suhteliselt väike osa ehk 16% puudega lastest.
- Suurem osa puudega õppivatest lastest (71%) käib kas tavalasteaias või tavakoolis, 27% käib kas erilasteaias või erikoolis ning 1% viibib koduõppel. Erikoolides ja lasteaiades õpivad teistest sagedamini sügava puude raskusastmega lapsed ning liitpuudega lapsed.
- Enamus (69%) õppivatest (koolis või lasteaias käivad) puudega lastest õpib riikliku õppekava (tavaprogrammi) alusel. Lihtsustatud või toimetuleku õppekava alusel õpib 27% õppivatest puudega lastest (vastavalt 14% ja 13%). Tavakoolides ja -lasteaiades käivad puudega lapsed õpivad valdavas enamuses (vastavalt 82% ja 92%) riikliku õppekava (st tavaprogrammi) alusel. Erikoolides käivatest lastest õpib suurem osa lihtsustatud (40%) või toimetuleku (43%) õppekava alusel.
- 25% peredest, kus kasvavad lapsed, kes on õpilase, üliõpilase või kooliealise koduse staatusega, on kogenud probleeme haridusteenuste kättesaamisel või kasutamisel. Kõige sagedamini esinev probleem nende vanemate hinnangul on õppeasutustes puuduvad abiõpetajad, kes vajadusel tegeleksid puudega lapsega eraldi (antud probleemiga on puutunud kokku 38% puudega laste vanematest, kelle lapsed on õpilase, üliõpilase või kooliealise staatusega ning kelle puhul on kogetud probleeme haridusteenuste kättesaamisel/kasutamisel). Lisaks nimetati sagedamini probleeme, mis olid seotud kasvatajate, õpetajate ja tervete laste

negatiivse suhtumisega puudega lapsedesse ning ka sellega, et õppekava ei ole puudega lapsele jõukohane.

#### *Puudega lastega seotud teenused*

- Kaks kolmandikku (62%) kõikidest puudega laste vanematest eelistavad saada rahalist toetust, et pere saaks ise vajalikke teenuseid osta ning kolmandik (34%) eelistab saada pigem peredele suunatud tasuta teenuseid.
- Sotsiaalteenuste kättesaamisega seoses esineb mitmeid probleeme. Ligi pooled puudega laste vanematest on enda hinnangul kogenud puudega lastele suunatud sotsiaalteenuste kättesaamisel järgmisi probleeme: teenust pakutakse neist liiga kauget (54% kõikidest puudega laste vanematest); teenuse saamine on seotud keerulise asjaajamisega (62% kõikidest puudega laste vanematest); teenuse kättesaamiseks on pikk järjekord (57% kõikidest puudega laste vanematest); puudega lapse vanemad ei ole teadlikud pakutavatest teenustest (50% kõikidest puudega laste vanematest) või ei ole teadlikud õigusest teenust saada (48% kõikidest puudega laste vanematest).
- Kolmandik puudega laste vanematest on kogenud probleeme toetuste saamisel. Kõige levinumaks mureks on taotlusprotsessi keerulisus.
- Enamkasutatud teenusteks puudega laste jaoks on füsioterapeudi teenus (antud teenust on kasutanud piisavas koguses ligi kolmandik puuetega lastest (30%)), rehabilitatsiooniplaani täitmise juhendamise teenus (40% puudega lastest), logopeediteenus (33% puudega lastest) ja psühholoogiteenus (29% puudega lastest).
- Füsioterapeudi teenus on vanemate hinnangul kõige rohkem puudega laste arengut toetav teenus (eelkõige liikumispuudega ja liitpuudega laste puhul). See on ka teenus, mida vajavad puudega lapsed suure osa (32%) vanemate hinnangul, ent mida siiski kasutatakse vähem kui vajatakse või ei kasutata, kuigi vajataks (13% vanemate hinnangul puudega lastest vajaksid seda teenust, aga kasutanud ei ole ning 19% vanemate arvates on nende puudega laps küll kasutanud füsioterapeudi teenust, kuid vähem kui tegelikult vajaksid).
- Lisaks füsioterapeuditeenusele tuntakse puudust (st on kasutatud vähem, kui vajataks või ei ole kasutatud, kuigi vajataks) ka sotsiaalnõustamise teenusest (22% kõikidest puudega laste peredest), psühholoogiteenusest (23% peredest), logopeediteenusest (23% peredest), tegevus- või loovterapeudi teenusest (21% peredest), rehabilitatsiooniplaani täitmise juhendamise teenusest (19% peredest) ja sotsiaaltransporditeenusest (16% peredest), eripedagoogiteenusest (16% peredest), hooldusraviteenusest (16% peredest) ja lapsehoiuteenusest (13% peredest).
- On mitmeid teenuseid, mida paljud puudega lastest ei kasuta, kuna selleks puudub vanemate hinnangul vajadus. Selliste teenuste hulka kuuluvad koduhooldusteenus (ei vaja enda hinnangul 94% puudega laste vanematest) ja koduõendusteenus (ei vaja enda hinnangul 93% puudega laste vanematest). Väike osa puudega lastega peredest on kasutanud asenduskoduteenust (antud teenust ei vaja 97% puudega laste peredest, mis on ka arusaadav, kuna antud teenusel on teine sihtrühm) ning enamasti ei kasutata ka täiskasvanud puudega inimestele suunatud teenuseid nagu hooldamine täiskasvanute hoolekandetasutuses (ei vaja 98% puudega peredest) ja tööharjutusprogramm (ei vaja 93% puudega peredest).

- 62% kõikidest puudega lastest vajavad vähemalt ühte abivahendit. Suurem osa lastest, kes vajab mingisugust abivahendit, ka kasutab neid. Samas abivahendi vajajate seas on siiski väiksem osa (keskmiselt 2%-4% iga abivahendi lõikes) ka neid puudega lapsi, kes ei kasuta vajalike abivahendeid majanduslikel põhjustel või seetõttu, et neile sobivaid vahendeid ei pakuta.
- Veidi alla poole (43%) puudega laste vanematest vajaksid enda hinnangul lapsehoiuvõimalust. Kui neil oleks võimalus valida, eelistaksid nad kõige enam, et lapsehoidja tuleks neile koju.
- Uuritud tervishoiuteenustest kasutatakse puudega laste puhul kõige sagedamini perearstiteenust ja eriarstiteenust. Neid kasutatakse keskmiselt vastavalt 6,2 korda ning 4,7 korda aastas. Haiglateenust kasutatakse vähem ning kõige vähem kasutatakse kiirabi või erakorralise meditsiini osakonna teenust. Kui neid teenuseid kasutatakse, siis pigem korra aastas.
- Enamikul puudega laste vanematest probleeme tervishoiuteenuste kasutamisel ei ilmnenu. Enam mainiti probleeme perearstiteenuse kasutamisel (12% kõikidest puudega laste vanematest) ning eriarstiteenuse (11% kõikidest puudega laste vanematest) kasutamisel, mis on ka kõige enam kasutatavad tervishoiuteenused.
- Perearstiteenusega seoses sagedamini ilmnenu probleemid on puudega laste vanemate arvates see, et perearstid pole piisavalt kompetentsed ravima puudega last ning teisalt halb ja eelarvamustega suhtumine puudega lapsesse.
- Eriarstiteenusega seotud sagedamini ilmnenu probleem seisneb teenuse raskest kättesaadavuses – raske on saada eriarstile numbrit ja järjekorrad on pikad.
- Kiirabiteenusega seotud sagedamini nimetatud probleemid on pikk ooteaeg ja vahel koguni puudega lapse külastamisest keeldumine.
- Haiglas viibimisega seotud peamiseks probleemiks nimetati halba suhtumist puudega lapsesse.

#### *Puudega lapse mõju elukorraldusele*

- Puudega lapsed mõjutavad nii vanemate kui ka teiste leibkonnaliikmete elu olulisel määral. Kõige rohkem mõjutab puudega lapse olemasolu pereliikmete vaba aja veetmist: 60% peredest puhul saavad puudega lastega pereliikmed soovitud vähem aega veeta lihtsalt puhates ning 55% perede puhul soovitud vähem tegeleda oma huvialade, hobide või meelelahutusega.
- Järgmine valdkond, mida puudega lapse olemasolu leibkonnas mõjutab, on töö. Kolmandikus peredest (32%) pidi keegi leibkonnaliikmetest puudega lapse abistamise tõttu muutma töövormi või töökohta; samuti kolmandikus peredest (35%) pidi keegi leibkonnaliikmetest vähendama töökoormust ja 22% leibkondadest pidi keegi täielikult loobuma tööl käimisest.
- Kõige vähem mõjutab puudega lapse olemasolu leibkonnas leibkonnaliikmete õppimist – kümnendikus leibkondadest, kus kasvab vähemalt üks puudega laps, pidi keegi pereliikmetest vähendama õppekoormust ning sama paljudes leibkondades pidi keegi loobuma õppimisest.
- Puudega lapsed vajavad sageli ka abi erinevate tegevustega toimetulekul. Kõige rohkem kulub puudega laste vanematel aega lapse abistamisele koduste eakohaste igapäevatoimingute juures – keskmiselt poolteist tööpäeva (12,3 tundi) nädalas.

Abistamisele õppimise ja koduväliste eakohaste igapäevatoimingute juures kulub puudega laste vanematel umbes sama palju aega – keskmiselt 6,3 ja 5,7 tundi nädalas.

- 84% puudega lastest vajab abi vähemalt ühe eelmises punktis nimetatud tegevuse juures. 43% puudega lastest vajavad abi kõigi kolme tegevuse (õppimise, koduste ja koduväliste eakohaste igapäevatoimingute juures) ning vaid 16% on neid puudega lapsi, kes ei vaja vanemate hinnangul kõrvalabi eelnimetatud tegevuste juures.
- 46% puudega laste vanemate hinnangul vajaksid nad väljastpoolt perekonda lisaabi puudega lapse või või ka teiste leibkonnaliikme abistamisel või hooldamisel.

### *Võimalused ja abi*

- 65% puudega lastega peredest elab kortermajades. Ühe- või kahepereelamutes elavad 23% kõikidest puudega lastega peredest, 10% elavad taludes ning 1% ridaelamutes.
- Kõige sagedamini takistab eluruumi puhul vanemate hinnangul puudega laste igapäevaste tegevustega toimetulekut ruumipuudus (21% vanemate hinnangul on eluruumis liiga vähe ruumi). Sageduselt järgmiseks probleemiks peetakse allergeenide olemasolu keskkonnas (16%) ja niiskust eluruumis (14%). Takistusteks peetakse ka treppe, lävepakke, sobimatut mööblit ja tasapindu (liikumispuudega ja nägemispuudega laste puhul). Allergeenid keskkonnas on takistuseks just muu puudega lastele (peamiselt astmaatikud).
- Kolmandik puudega lastega peredest on teinud midagi omalt poolt selleks, et eluruumi tingimusi lapse puudest lähtuvalt parandada, kuid väga vähesed on kasutanud riigi poolt pakutavat eluruumi kohandamise teenust (vaid 2% kõikidest puudega lastega peredest).
- Puudega lastega perede sissetulekute analüüs näitas, et suuremas osas (39%) puudega lastega peredest on kuu keskmine sissetulek pereliikme kohta 2000-4000 krooni kuus. Samapalju (25%) on nende perede seas neid, kelle kuu keskmine netosissetulek pereliikme kohta on kuni 2000 krooni ning alates 4000 kroonist ja rohkem. Suuremad sissetulekud leibkonnaliikme kohta on nendes leibkondades, kus vanem on ise töötav ning kõrgharidusega ning kus pereliikmed on tegevad erinevates ühendustes või organisatsioonides; leibkonnad, kus on vaid üks laps ning kahe täiskasvanuga leibkond, kellest mõlemad töötavad. Samuti suuremate sissetulekute saajaid on rohkem leibkondade seas, kes elavad pealinnas ning kogu Põhja-Eesti regioonis (st Harjumaal).
- Hinnates pere toimetulekut, leidis suurem osa (43%) puudega laste vanematest, et nende leibkond tuleb toime, kuid tarbekaupade ja riiete ostmisel peab enda soove piirama. End hästi toimetulevaks pereks arvas end veerand (25%) leibkondadest – öeldes, et „me ei ole rikkad, kuid tuleme hästi toime” (21% peredest) või „me elame hästi ning peame end piirama vaid suuremate kulutuste puhul” (4% peredest). Raskustega tuleb toime ligi kolmandik (30%) puudega lastega peredest (vastavalt hinnangutele „tuleme raskustega toime, kogu raha kulub vaid toidule,

eluasemele ja küttele” (25% peredest) ja „toimetulek on väga raske, raha ei jätku isegi söögi jaoks” (5% peredest)).

- Suurem osa puudega lastega peredest – seitse peret kümnest – saavad endale lubada lastele vajalikke koolitarbeid ning tähistada oma kodus pereringis ühiseid tähtpäevi. Samas kolmandik puudega lastega peresid ei saa tähtpäevade tähistamist endale lubada või saavad seda raskustega lubada ning ligi veerandi (24%) perede puhul kehtib see koolitarvete osas. Neli peret kümnest ei saa endale lubada või saavad vaid raskustega lubada külaliste vastuvõtmist või ise külaskäimist. Laste vanusele vastavaid mänguasju, laste osavõttu üritustest, ekskursioonidest ning huvialaringidest saavad endale lubada ligi pooled puudega lastega pered, kuid enam kui kolmandik saab lubada neid võimalusi raskustega või ei saa seda üldse endale lubada. Väiksem osa puudega lastega peredest saavad endale lubada teatris, kinos või kontserdil käimist – 36%; aeg-ajalt väljaspool kodu söömas käimist – 27%; ning puhkuse- või ringreisidel käimist – 20% ning üle pooled puudega lastega leibkondadest saavad neid võimalusi endale lubada raskustega või ei saa neid endale lubada.
- Vaadeldes lapse puudest tingitud lisakulutusi, selgus uuringust, et on olemas kahte tüüpi lisakulutusi, mis esinevad enamikul puudega lastega leibkondadel: lisakulutused transpordile ja lisakulutused ravimitele, vitamiinidele ning toidulisanditele. Lisakulutused transpordile on tingitud nii elukohast (väiksemad linnad, kohad) kui puudeliigist (nt. liikumispuue).
- Urides seda, kas vanemad on puudega lapse hoidmise või hooldamisega seotud küsimuste puhul nõu saamiseks kellegi poole pöördunud, selgub, et 43% kõikidest puudega laste vanematest ei ole abi saamiseks lapse hoidmisega või hooldamisega seotud küsimustes kellegi poole pöördunud, 42% pöördub abi saamiseks äärmisel juhul, siis kui ise enam hakkama ei saa ning vaid 14% puudega laste vanematest pöördub alati lapse hoidmisega või hooldamisega seotud küsimustes abi saamiseks kellegi teise poole. Kõige sagedamini pöördutakse abi saamiseks lapse tervishoiutöötajate poole - raviarsti (50%) või perearsti (48%) – ning abikaasa või elukaaslase poole (48%). Esimese valikuna pöördutakse abikaasa või elukaaslase poole, seejärel perearsti või lapse raviarsti poole. Spetsialistide – sotsiaal- või lastekaitsetöötaja – poole, kes võiksid olla samuti vanematele abiks, pöördutakse oluliselt vähem: vaid 10% nendest puudega laste vanematest, kes on pöördunud lapse hoidmise või hooldamise küsimustes abi saamiseks (ehk 6% kõikidest puudega laste vanematest).
- Suurem osa puudega laste vanematest (66%) tunneb, et vajab abi ja nõustamist toetuste ja teenuste taotlemisel, valikul ning korraldamisel.

#### *Kuulumine organisatsioonidesse ning hoiakud*

- Ligi veerandis (24%) puudega lastega peredes on kas puudega lapse vanem või keegi muu pereliige tegev mõnes organisatsioonis või ühenduses.
- Kõige sagedamini kuulutakse organisatsioonidesse, mis on loodud spetsiaalselt kas puudega laste või puudega täiskasvanute jaoks, kuid osalemismäär on siiski madal - puudega lastega perede organisatsioonis osaleb 11% kõikidest puudega lastega peredest. Puudega inimeste organisatsioonis osaleb 5% kõikidest puudega lastega peredest. Lisaks ollakse tegevad mõningatel juhtudel kultuuri- või huviringides.

- Kirjeldades puudega laste vanemate hoiakuid, selgub, et vanemad ei häbene käia väljas oma puudega lastega. Samuti julgetakse enamasti rääkida oma puudega lapse vajadustest ning probleemidest. Samas nõustuvad vanemad väitetega, et puudega lastega pered vajavad ühiskonnas senisest rohkemat tähelepanu ja toetust ning et avalikkuses tuleks puudega lastega perede probleemidest rohkem rääkida.
- Veidi rohkem kui pooled (57%) puudega laste vanematest on nõus sellega, et puudega laps peaks kasvama kodus, mitte spetsiaalses asutuses. Samas alla poolte (40%) vanemate arvates peaks puudega lapse vanem olema kodune ning pühenduma oma lapse hooldamisele. Rohkem kui pooled (57%) on nõus sellega, et puudega lastega pered peaksid ise otsima aktiivselt võimalusi oma toimetuleku parandamiseks.
- Vaid pooled (54%) puudega laste vanematest olid nõus väitega, et puudega lastega peresid ühendavad organisatsioonid aitavad perede olukorra paranemisele kaasa olulisel määral ning alla poolte (38%) vanematest olid nõus väitega, et puudega lastega pered saavad neid puudutavates otsustes piisavalt kaasa rääkida.
- 97% peredest nõustus väitega, et puuetega lastega peresid tuleks neile mõeldud võimalustest laiemalt teavitada.

## 2 SISSEJUHATUS

Käesoleva kvantitatiivuuringu „Puudega lastega perede toimetuleku ja vajaduste uuring 2009” viis Euroopa Sotsiaalfondi programmi „Töölesaamist toetavad hoolekandemeetmed 2007-2009” raames läbi uuringufirma GfK Custom Research Baltic Eesti filiaal Sotsiaalministeeriumi tellimusel.

Uuringu sihtrühmaks on puudega lastega pered, kus kasvab vähemalt üks 0-17-aastane laps, kellel on Sotsiaalkindlustusameti andmetel ametlikult määratud puue.

Uuringumaterjalid valmistas ette Sotsiaalministeeriumi sotsiaalpoliitika info ja analüüsi osakonna ekspertrühm, kuhu kuulusid Andra Reinomägi, Tiina Linno ja Piia Tammpuu.

Uuringumaterjalide hulka kuulusid eesti- ja venekeelsed teavituskirjad peredele, ankeedid ning ankeetide lisalehed, lisaks küsitlusjuhend ja metoodikakirjeldus. Materjalid tõlkis vene keelde GfK Custom Research Baltic Eesti filiaal.

Uuringu küsitlustöö viidi läbi ajavahemikus september-oktoober 2009. Kokku tehti selle raames 1031 intervjuud. Küsitluse viisid läbi GfK Custom Research Baltic Eesti filiaali kogemustega intervjuueerijad. Kõik küsitluses osalenud intervjuueerijad läbisid eelnevalt projektipõhise erikoolituse.

Projekti juhtisid GfK Custom Research Baltic Eesti filiaali uuringukonsultant Angela Poolakese ja Eesti divisjoni juht Mauri Sööt. Küsitlustööd koordineerisid küsitlusosakonna juht Janika Tammik ja küsitlustöö koordinaator Mari Vabrit. Andmetöötuse viisid läbi Angela Poolakese ja Egidijus Vlaschenko. Käesoleva aruande koostasid Jana Bruns (sisulised peatükid) ja Angela Poolakese (metoodikakirjelduse peatükk).

### 2.1 Uuringu taust ja eesmärk

Eestis on ligikaudu 6800 peret, kus kasvab vähemalt üks 0-17-aastane puudega laps. Kokku kasvab neis peredes ligi 7300 last (Sotsiaalkindlustusameti 2009. aasta andmed).

Senised puudega lastega perede uuringud on keskendunud kas väiksemale sihtrühmale või ühele konkreetsele teemale kitsamalt. Puudega lastega perede toimetulekut laiemalt kaardistavat uuringut, mis võimaldaks üldistada saadud tulemusi kõikidele puudega lastega peredele, ei ole seni Eestis läbi viidud.

Samas on varasemate uuringute käigus leitud, et puudega lapse kasvatamine mõjutab oluliselt vanemate või hooldajate tööhõivet (seega pere majanduslikku heaolu ja toimetulekut), kaasatust ning sotsiaalseid suhteid (Kivisaar, Soots, Narusson, 2007<sup>1</sup>).

---

<sup>1</sup> Sügava ja raske puudega laste ja noorte mitteformaalsete hooldajate marginaliseerumine. Kivisaar, S., Soots, A., Narusson, D. (2007). EGGA, TÜ.

Käesoleva uuringu eesmärgiks on selgitada välja erinevate meetmete tõhusust laste toimetuleku parandamisel ning laste arengut toetavate teenuste kättesaadavust ja piisavust, sh nii lapsevanemate kui ka laste vajadusi erinevate teenuste ja toetuste osas. Lisaks kaardistab käesolev uuring puudega last või lapsi kasvatavate perede olukorda ja võimalusi, perede hinnanguid nende osas.

Täpsemalt seati uuringu eesmärgidena ning ülesannetena kaardistada puudega lastega perede:

- leibkonnapilt – pere struktuuri, pereliikmete sotsiaaldemograafilist profiili, puudeandmeid, seotust tööhõivega;
- sotsiaalhoolekande teenuste ja toetuste kasutamist – kättesaadavust ja hinnanguid efektiivsusele;
- haridus- ja tervishoiuteenuste kasutamist ning hinnanguid neile;
- sotsiaalmajandusliku toimetulekut ja võimalusi;
- vanemate hoolduskoormust ja selle seotust perede toimetulekuga;
- sotsiaalseid suhteid ja peresid ümbritsevaid võrgustikke.

## **2.2 Aruande struktuur ja kasutatud mõisted**

Aruande struktuur on üles ehitatud teemade kaupa, mis erineb mõnevõrra ankeedi ülesehitusest. Aruanne koosneb peatükkidest, mis käsitlevad järgimisi teemasid:

- Puudega lastega leibkondade kirjeldus, s.h. kõik lapsed, kes elavad antud leibkondades ning eraldi puudega lapsed (peatükk 4.1);
- Puudega laste osalemine haridussüsteemis, s.h. kogemused haridusteenuste kättesaamisel ja kasutamisel (peatükk 4.2);
- Puudega laste sotsiaalteenuste ja –toetuse kasutamise ja probleemide ülevaade. Antud peatükis käsitletakse sotsiaalteenuste kättesaadavust, kasutamist ning nendega seotud probleeme. Lisaks käsitletakse toetuste saamisel kogetud probleeme. (peatükk 4.3);
- Tervishoiuteenuste kasutamine ja sellega seotud probleemid (peatükk 4.4);
- Vanemate hoolduskoormus, s.h. puudega lapse abistamisele kuluv aeg erinevate tegevuste juures; puudega lapse mõju teiste pereliikmete töötamisele, õppimisele ning vaba aja veetmisele. Samuti käsitletakse antud peatükist lisaabi vajadust puudega lapse/laste hooldamisel (peatükk 4.5);
- Abi, mida vajavad puudega lastega leibkonnad, s.h. perede abiküsimise harjumused (peatükk 4.6);
- Puudega lastega perede elamistingimused, puudega lastega perede sissetulekud, puudest tingitud lisakulutused ja nende struktuur ning hinnang majanduslikule toimetulekule (peatükk 4.7);
- Puudega lastega perede kuuluvus ühendustesse/organisatsioonidesse ja hoiakud (peatükk 4.8).

Iga aruande peatükk algab teema üldise käsitlemisega. Edasi käsitletakse konkreetseid analüüsitulemusi ning räägitakse lahti kõik statistiliselt olulised erinevused erinevate huvipakkuvate sihtrühmade lõikes. Iga teema lõppeb kokkuvõttega, mis võtab kokku vastanute hinnangud käsitletud teema osas.

Aruandes on toodud erinevused sihtrühmade lõikes välja vaid siis, kui need on statistiliselt olulised usaldusnivool 95%.

Raporti joonistel ja tabelites on toodud taustana vastajate kaalumata koguarv (n) ning protsendilised jaotused on tabelites ja joonistel esitatud kaalutud andmetest.

Lastena käsitletakse käesolevas uuringus 0-17-aastaseid lapsi.

Kuna uuringust selgus, et üldjuhul on peamiseks puudega lapse hooldajaks lapse vanem, siis uuringu tulemustes räägitakse läbivalt puudega lapse vanema hinnangutest.

Pere ja leibkonna mõistet kasutatakse raportis samaväärses, leibkonna tähenduses.

Peale andmete kogumist lisati andmefailile Sotsiaalkindlustusameti andmed puudega lapse puudeliigi ning puude astme kohta, mis võimaldas parandada analüüsitulemuste kvaliteeti ning tagada andmete kaalumise ja üldistamise üldkogumile.

### 3 METOODIKAKIRJELDUS

#### 3.1 Üldkogumi ja sihtrühma kirjeldus ning valimi planeerimise meetodika

Valim moodustamise aluseks oli Sotsiaalkindlustusameti andmebaas riiklike peretoetuste saajate kohta, kelle peres kasvab 0-17-aastane puudega laps. Seega moodustasid uuringu üldkogumi kõik Eestis alaliselt elavad pered, kus elab (seisuga 01.01.2009) vähemalt üks 0-17-aastane puudega laps. Loendina kasutati Sotsiaalkindlustusameti puudega isikute ja peretoetuste saajate andmebaasi. Valim võeti uuringu üldkogumisse kuuluvatest peredest lihtsa juhuvalikuga.

Projekti eesmärgiks oli küsitleda 1000 inimest, kes on puudega lapse/ puudega laste peamiseks hooldajaks. Enamasti on puudega lapse peamiseks hooldajaks lapse vanem, vähestel juhtudel keegi teine, mistõttu kasutatakse käesolevas raportis peamist hooldajatest rääkides mõistet „vanem“.

**Tabel 1. Üldkogumi suurus: puudega lastega perede arv elukoha ja laste arvu järgi (01.01.2009 seisuga)**

| Puudega laste arv peres | Tallinn     | muud linnad | muud asulad | Kokku       | Kokku %    |
|-------------------------|-------------|-------------|-------------|-------------|------------|
| 1 puudega laps          | 1161        | 2885        | 2263        | 6309        | 93,7       |
| 2 puudega last          | 40          | 161         | 178         | 379         | 5,6        |
| 3 ja enam puudega last  | 2           | 16          | 23          | 41          | 0,6        |
| <b>Kokku</b>            | <b>1203</b> | <b>3062</b> | <b>2464</b> | <b>6729</b> | <b>100</b> |

*Allikas: Sotsiaalkindlustuamet*

**Tabel 2. Puudega laste arv elukoha ja puude liigi järgi (01.01.2009 seisuga)**

| Puude liik        | Tallinn     | muud linnad | muud asulad | Kokku       | Kokku %    |
|-------------------|-------------|-------------|-------------|-------------|------------|
| nägemispuue       | 46          | 69          | 62          | 177         | 2,5        |
| psüühikahäire     | 194         | 436         | 506         | 1136        | 15,8       |
| vaimupuue         | 7           | 11          | 27          | 45          | 0,6        |
| keele ja kõnepuue | 13          | 66          | 84          | 163         | 2,3        |
| kuulmispuue       | 83          | 115         | 111         | 309         | 4,3        |
| liikumispuue      | 183         | 495         | 387         | 1065        | 14,8       |
| liitpuue          | 321         | 444         | 497         | 1262        | 17,5       |
| muu puue          | 400         | 1622        | 1024        | 3046        | 42,3       |
| <b>Kokku</b>      | <b>1247</b> | <b>3258</b> | <b>2698</b> | <b>7203</b> | <b>100</b> |

*Allikas: Sotsiaalkindlustuamet*

Valimisse võeti esialgselt 3000 peret (st varuga). Küsitluse käigus võeti valimist kasutusele 1531 peret, kellest küsitleti 1031 peret ja mitmesugustel põhjustel, millest on antud ülevaade küsitlustööd kirjeldavas alapeatükis, jäi küsitlemata 500 peret.

## 3.2 Küsitlusmetoodikate ja –tehnikate kirjeldused ning küsitlemisel ilmnenu probleemide kirjeldused

### 3.2.1 Ülevaade küsitlustööst

Projekti Puudega lastega perede toimetuleku ja vajaduste uuring 2009 küsitlus toimus ajavahemikul 04.09.-29.10.2009.

Enne küsitlustöö algust saadeti valimiisikutele kiri, milles anti teada nende sattumisest valimisse, tutvustati uuringut ja selgitati selle eesmärgid. Valimiisikuid informeeriti kirjas ka võimalusest uuringus osalemisest loobuda. Selleks oli kirjas ära toodud GfK Custom Research Baltic'ü küsitlusosakonna juhi kontaktid. Lisaks paluti teada anda õigetest, muutunud kontaktidest juhul, kui kirja aadressaat ei ole puudega lapse peamiseks hooldajaks või kui tema kontaktaadress erines teavituskirja aadressist. Samuti sai küsitlustöö läbiviijaid informeerida puudega lapse peamise hooldaja (vanema) kontakttelefonist ja sobivast küsitlusajast.

Kokku saadeti välja 1588 teavituskirja. Tabelis 3 on toodud väljasaadetud teavituskirjade arv saatmiskuupäevade lõikes.

**Tabel 3. Väljasaadetud teavituskirjade arv kuupäeva lõikes.**

| <b>Teavituskirja väljasaatmise kuupäev</b> | <b>Teavituskirjade arv</b> |
|--------------------------------------------|----------------------------|
| 31.08.2009                                 | 510                        |
| 1.09.2009                                  | 574                        |
| 2.09.2009                                  | 189                        |
| 15.09.2009                                 | 41                         |
| 18.09.2009                                 | 34                         |
| 23.09.2009                                 | 67                         |
| 28.09.2009                                 | 88                         |
| 7.10.2009                                  | 65                         |
| 9.10.2009                                  | 20                         |
| <b>Kokku</b>                               | <b>1588</b>                |

Inimesed võtsid aktiivselt küsitlusfirmaga ühendust. Kokku helistas 291 isikut. 56 juhul langes valimiisik intervjuueeritavate hulgast välja – valimiisik kas ise helistas ja keeldus või anti kolmandate isikute poolt teada, et valimiisik ei ela kontaktaadressil. Ülejäänud kontaktivõtmistega – 235 - informeeriti uuringus osalemise soovist, jäeti kontakttelefon, teavitati aadressi muutustest.

Küsitlustöö läbiviimisel osales kokku 49 küsitajat.

### 3.2.2 Küsitluses osalemine, mitteosalemise põhjused

Vastasmäär kujunes oodatust oluliselt paremaks. Kui välja saadeti 1588 teavituskirja, siis intervjuud prooviti teha nendest 1531 inimesega. 57 inimese puhul loobuti intervjuu tegemisest, kuna valimimaht sai täis ning neid teavitati intervjuu ärajäämisest. Olukord, kus teavituskirja

saadeti välja rohkem, kui reaalne vajadus lõpuks kujunes, on tingitud osalemismäära täpsest prognoosimatusest. Arvestada tuli ka sellega, et teavituskirjade saatmine ja kohale jõudmine võtab mõne aja.

Seega, kui kogu valimimaht (kontaktide arv, mis sotsiaalkindlustusametist telliti) oli 3000, siis intervjuu läbiviimiseks võeti ühendust 1531 inimesega, 1469 kontakti jäi kasutamata. Lõplikku andmebaasi edasise analüüsi tarbeks läksid 1031 respondendi andmed. Väljalangenuid oli 500. Seega kujunes küsitluses osalemise määr 67,3%.

Väljalangemise põhjused on jaotatud 8 gruppi.

- 1) Ei kuulu sihtrühma – valimiisik ei ole alla 18-aastase puudega lapse hooldaja.
- 2) Ei saanud kontakti – kedagi ei ole kodus, korteriuks kinni, ei avata.
- 3) Ei pääse majja – trepikoja uks lukus, ei pääse sisse.
- 4) Ei saanud kontakti sihtrühma kuulujaga – sihtrühma kuulujat ei ole kodus.
- 5) Keeldumine – vastamisest keeldumine, sihtrühma ei ole võimalik tuvastada.
- 6) Keeldumine sihtrühmas – alla 18-aastase puudega lapse hooldaja keeldus vastamast.
- 7) Kokkulepe uue küsitlusaja suhtes – vastaja keeldus hetkel vastamast, kuid määras uue küsitlusaja.
- 8) Muu – muud põhjused.

Väljalangemisi grupeeritakse ülaltoodud põhjuste järgi kõikide GfK Custom Research Baltic Eesti filiaali uuringute puhul. Keeldumise puhul eristatakse lihtsalt keeldumist ja keeldumist sihtrühmas. Keeldumisega sihtrühmas on tegemist juhul, kui küsitlajal oli võimalik välja selgitada, et inimene, kellega ta kontakti sai antud peres, on puudega lapse peamine hooldaja, kuid ta keeldus vastamast. Ülejäänud keeldumiste korral on tegemist lihtsalt keeldumisega, kuna küsitlajal ei õnnestunud tuvastada, kas keelduja on puudega lapse hooldaja või mitte. See tähendab, et tegemist oli n.ö põhimõttelise keeldumisega ja ei oldud nõus küsitlajale mingit infot avaldama.

Tabelis 4 on ära toodud väljalangemise põhjused eestoodud klassifikatsiooni alusel.

Väljalangemise peamiseks põhjuseks oli kontakti mittesaamine. Enamasti ei saadud kontakti seetõttu, et kedagi ei olnud kodus või ei avatud ust. Neljandik valimiisikutest keeldus küsitluses osalemast, kusjuures 72% puhul on teada, et tegemist oli sihtrühma kuuluva inimesega ehk alla 18-aastase puudega lapse peamise hooldajaga. 5 inimesega lepidi uue küsitlusaja suhtes kokku, kuid intervjuud nendega siiski ei toimunud – järgnevatel külastustel neid ei tabatud.

Muude uuringust väljalangemise põhjuste all on juhtumid, kus laps oli paigutatud lastekodusse; laps oli emalt ära võetud; laps oli surnud; leibkond osales juba pilootküsitluses; kõik leibkonnaliikmed olid kurdid; isa vastas küsitlusele, kuid tuli välja, et laps ei ela enam temaga koos.

#### **Tabel 4. Mitteosalemine põhjuste lõikes**

| Mitteosalemise põhjus                                                          | Mitteosalejaid | Osatähtsus  |
|--------------------------------------------------------------------------------|----------------|-------------|
| Ei kuulu sihtrühma                                                             | 29             | 5,8%        |
| Ei saanud kontakti                                                             | 244            | 48,8%       |
| Ei pääse majja                                                                 | 37             | 7,4%        |
| Ei saanud kontakti sihtrühma kuulujaga                                         | 24             | 4,8%        |
| Keeldumine                                                                     | 37             | 7,4%        |
| Keeldumine sihtrühmas                                                          | 93             | 18,6%       |
| Kokkulepe uue küsitlusaja suhtes, misjärel vastajaga siiski ei saadud kontakti | 5              | 1%          |
| Muu                                                                            | 31             | 6,2%        |
| <b>Kokku</b>                                                                   | <b>500</b>     | <b>100%</b> |

Uuringus osalemisest keeldumisi oli enam linnades ja vähem muudes asulates (vt. Tabel 5).

**Tabel 5. Osalemine, mitteosalemine piirkondade lõikes (%).**

| Piirkond     | Osatähtsus koguvalimis <sup>1</sup> | Osatähtsus vastanutest | Mitteosalemise määr <sup>2</sup> |
|--------------|-------------------------------------|------------------------|----------------------------------|
| Tallinn      | 18,8%                               | 19,9%                  | 36,0                             |
| Muud linnad  | 45,8%                               | 40,3%                  | 37,6                             |
| Muud asulad  | 35,4%                               | 39,8%                  | 26,4                             |
| <b>Kokku</b> | <b>100%</b>                         | <b>100%</b>            | <b>32,7</b>                      |

<sup>1</sup> N=3000

<sup>2</sup> Vastajad/Väljalangejad\*100

Tallinnas oli võrreldes teiste piirkondadega suuremaks väljalangemise põhjuseks kontakti mittesaamine. Linnades oli suurem probleem majja pääsemine. Muudes asulates saadi linnadega võrreldes küll inimestega enam kontakti, kuid suuremaks mitteosalemise põhjuseks kujunes sihtrühma mittekuulumine (vt. Tabel 6).

**Tabel 6. Mitteosalemise põhjused piirkonna lõikes**

| Mitteosalemise põhjus                                                          | Tallinn     | Muud linnad | Muud asulad |
|--------------------------------------------------------------------------------|-------------|-------------|-------------|
| Ei kuulu sihtrühma                                                             | 0,6%        | 6,4%        | 12,1%       |
| Ei saanud kontakti                                                             | 55,0%       | 46,8%       | 43,2%       |
| Ei pääse majja                                                                 | 7,8%        | 10,1%       | 3,0%        |
| Ei saanud kontakti sihtrühma kuulujaga                                         | 3,9%        | 4,3%        | 6,8%        |
| Keeldumine                                                                     | 5,0%        | 10,6%       | 6,1%        |
| Keeldumine sihtrühmas                                                          | 18,9%       | 15,4%       | 22,7%       |
| Kokkulepe uue küsitlusaja suhtes, misjärel vastajaga siiski ei saadud kontakti | 1,1%        | 1,1%        | 0,8%        |
| Muu                                                                            | 7,8%        | 5,3%        | 5,3%        |
| <b>Kokku</b>                                                                   | <b>100%</b> | <b>100%</b> | <b>100%</b> |

Vaadates maakondade lõikes, oli kõige väiksem osalemismäär Harjumaal (58,2%), Saaremaal (58,6%) ja Tartumaal (62,9%). Hiiumaal ei osalenud küsitluses vaid üks inimene 19-st (vt Tabel 7).

**Tabel 7. Valim, väljasaadetud teavituskirjad ja küsitluses osalemine maakonna lõikes**

| Maakond      | Valim       | Saadetud teavituskirjad | Kontakteerumine intervjuu läbiviimiseks | Mittevastanud | Vastanud    | Osalemismäär <sup>3</sup> |
|--------------|-------------|-------------------------|-----------------------------------------|---------------|-------------|---------------------------|
| Harju        | 835         | 540                     | 531                                     | 222           | 309         | 58,2                      |
| Hiiumaa      | 20          | 20                      | 19                                      | 1             | 18          | 94,7                      |
| Ida-Viru     | 523         | 221                     | 219                                     | 68            | 151         | 68,9                      |
| Jõgeva       | 117         | 53                      | 52                                      | 11            | 41          | 78,8                      |
| Järva        | 79          | 42                      | 42                                      | 6             | 36          | 85,7                      |
| Lääne        | 61          | 30                      | 28                                      | 9             | 19          | 67,9                      |
| Lääne-Viru   | 151         | 73                      | 70                                      | 8             | 62          | 88,6                      |
| Põlva        | 112         | 61                      | 54                                      | 17            | 37          | 68,5                      |
| Pärnu        | 153         | 72                      | 72                                      | 19            | 53          | 73,6                      |
| Rapla        | 99          | 61                      | 61                                      | 19            | 42          | 68,9                      |
| Saare        | 73          | 36                      | 29                                      | 12            | 17          | 58,6                      |
| Tartu        | 393         | 217                     | 202                                     | 75            | 127         | 62,9                      |
| Valga        | 106         | 40                      | 40                                      | 8             | 32          | 80,0                      |
| Viljandi     | 164         | 74                      | 74                                      | 18            | 56          | 75,7                      |
| Võru         | 114         | 48                      | 38                                      | 7             | 31          | 81,6                      |
| <b>Kokku</b> | <b>3000</b> | <b>1588</b>             | <b>1531</b>                             | <b>500</b>    | <b>1031</b> | <b>67,3</b>               |

<sup>3</sup> Osalemismäär = Vastanud \* 100/Kontakteerumine intervjuu läbiviimiseks

### 3.2.3 Andmete kontroll

Andmete kontroll toimus kolmes etapis. Andmete esmane kontroll tehti kohe peale ankeetide kontoris laekumist. Ankeedid vaadati visuaalselt läbi. Tähelepanu pöörati ankeedi raskematele osadele nagu leibkonnatabel ja puudest tingitud lisakulutuste tabel. Vigade ilmnemisel pöörduiti vajadusel uuesti küsitleja poole, kes omakorda kontakteerus vajadusel respondendiga.

Järgnevalt kontrolliti andmeid sisestamisel. Sisestusprogrammi lisati kontrolltingimused, mis aitasid vältida võimalikke sisestusvigu. Lisaks tehti sisestatud ankeetidele pistelist kontrolli, et veenduda sisestaja töö korrektsuses. Sisestajad olid oma töös täpsed, ilmnemiseid vaid mõned näpuvead.

Andmete kolmas kontroll toimus programmiga SPSS, kus moodustati tunnuste sagedusjaotused ja kontrolliti erinevate tunnuste vahelisi seoseid. Vigade leidmisel pöörduiti kõigepealt tagasi ankeedi juurde. Kui ka seal oli viga, võttis GfK küsitlustöö spetsialist respondendiga telefonitsi ühendust ja täpsustas temaga vastust. Vastajad suhtusid kontakti võtmisse mõistvalt ja täpsustasid meeleldi. Eelkõige on vead jällegi seotud leibkonnatabeliga ja kulutuste tabeliga.

### 3.2.4 Andmete kaalumine

Uuringu andmete põhjal erinevate hinnangute leidmiseks on vaja igale valimi objektile leida tema kaal, mis näitab, kui paljusid üldkogumi objekte valimiobjekt esindab.

Kaalude arvutamine toimus kolmes etapis:

- Valikukaalu arvutamine;
- Kao kompenseerimine;
- Kalibreerimine.

Kaalud leitakse selliselt, et need summeeruvad üldkogumi perede ja puudega laste arvuks seisuga 01.01.2009. Kaalude arvutamiseks kasutati tarkvara Bascula.

#### Valikukaal

Valikukaal on määratud valimi disainiga. Valikukaalu arvutamise aluseks on kaasamistõenäosus, mis saadakse lähtudes üldkogumi ja valimi suurusest. Lihtsa juhusliku valiku puhul on iga pere valimisse kaasamise tõenäosus

$$\pi = \frac{n}{N},$$

kus  $n$  ja  $N$  on vastavalt valimi ja üldkogumi suurused.

Valikukaalud on pöördvõrdelised kaasamistõenäosustega, lihtsa juhusliku valiku korral on valikukaal üldkogumi ja valimi suuruse suhe:

$$w = \frac{N}{n}.$$

Valikukaal on kõigil valimisse kaasatud peredel võrdne:

$$w = \frac{6767}{1531} = 4,395$$

#### Kao kompenseerimine

Vastamistõenäosus sõltub pere elukohast ja puudega laste arvust peres. Tallinna perede vastamismäär on madalam võrreldes muude linnade ja asulatega. Tallinnas on vähemalt kahe puudega lapsega perede vastamismäär madalam võrreldes ühe puudega lapsega peredega. Muude linnade ja asulate perede korral on vastamismäär sõltuvus puudega laste arvust vastupidine.

Vastamismäärade erinevuse kompenseerimiseks jagati valim elukoha ja puudega laste arvu järgi kuueks sarnase vastamistõenäosuse grupiks. Gruppidesse jaotamise aluseks olid valimi andmed st. puudega laste arv peres Sotsiaalkindlustusameti andmetel valimi võtmise momendil. Esialgset valikukaalu  $w$  korrigeeriti valimi suuruse ja vastajate arvu  $m_g$  suhtega vastamistõenäosuse grupis  $g$ :

$$w_g = w \frac{n_g}{m_g}.$$

Korrigeerimise tulemusena suurenevad kõige enam kaalud neis gruppides, kus vastamismäär on madal. Pärast kao kompenseerimist on minimaalne kaal 5,3 ja maksimaalne kaal 9,9. Saadud

kaalud kompenseerivad mõningal määral piirkonniti mittevastamist, mille tulemusena suureneb ka uuringu tulemuste täpsus.

**Tabel 8. Valim, vastanud, vastamismäär ja kao kompenseerimise kaalud**

| Grupi number | Elukoht     | Puudega laste arv peres | Valim | Vastanud | Vastamis-määr, % | Kaal   |
|--------------|-------------|-------------------------|-------|----------|------------------|--------|
| 11           | Tallinn     | 1 laps                  | 367   | 197      | 53,7             | 8,1879 |
| 12           |             | Vähemalt 2 last         | 18    | 8        | 44,4             | 9,8891 |
| 21           | Muud linnad | 1 laps                  | 568   | 387      | 68,1             | 6,4508 |
| 22           |             | Vähemalt 2 last         | 36    | 29       | 80,6             | 5,4561 |
| 31           | Muud asulad | 1 laps                  | 507   | 381      | 75,1             | 5,8487 |
| 32           |             | Vähemalt 2 last         | 35    | 29       | 82,9             | 5,3045 |

## Kalibreerimine

Kaalumise esimesed kaks etappi ei taga vastanute põhjal arvutatud hinnangute täielikku vastavust teadaolevatele üldkogumi perede ja laste arvudele. Hinnangute täpsuse tõstmiseks kasutatakse kaalude kalibreerimist kasutades teadaolevat üldkogumi jaotust.

Kuna kalibreerimisel peab arvestama, et igas kalibreerimisgrupis oleks piisavalt vastanuid, siis kasutati kalibreerimiseks tabelites 1 ja 2 toodud perede ja laste arvu kombineerimisel saadud kalibreerimisgrupe. Lisaks kasutati kalibreerimisel ka puude raskusastet. Kalibreerimiseks jaotati pered ja puudega lapsed gruppidesse kasutades Sotsiaalkindlustusameti andmeid puude liigi, puude raskusastme ja puudega laste arvu kohta. Sotsiaalkindlustusameti andmeid eelistati küsitluse käigus kogutud info asemel, et vastanute ja üldkogumi info oleks omavahel kooskõlas.

Kalibreerimiseks kasutati järgmisi grupe:

- Puude liik (8 gruppi)
  - keele ja kõnepuue
  - kuulmispuue
  - nägemispuue
  - liikumispuue
  - vaimupuue
  - psüühikahäire
  - muu
  - liitpuue
- Kolm piirkonda ja puude liikide grupid ( $3 \times 5 = 15$  gruppi)
  - Tallinna linn
  - Muud linnad
  - Muud asulad
    - Nägemis-, kuulmis-, kõne- ja keelepuue

- Liikumispuue
- Vaimupuue ja psüühikahäire
- Muu puue
- Liitpuue
- Puude raskusaste (3 gruppi)
  - Keskmine puue
  - Raske puue
  - Sügav puue
- Puudega laste arv peres (3 gruppi)
  - 1 puudega laps
  - 2 puudega last
  - Vähemalt 3 puudega last

Kõigi kolme jaotuse järgi toimus kalibreerimine üheaegselt.

Kalibreerimise tulemusena korregeeriti kahes eelmises etapis saadud kaalusid leitud kalibreerimiskoeffitsiendiga. Kalibreerimiskoeffitsientide juures on oluline, et need oleksid enamuses 1-le lähedased. Sel juhul on kaalude korrektsioon väike ja kalibreeritud kaalude varieeruvus pole väga palju suurem esialgsetest kaaludest.

Eelmisel etapil saadud kaal korrutatakse iga isiku jaoks leitud kalibreerimiskoeffitsiendiga, millega saadakse kalibreeritud kaal. Edasi arvutatakse hinnangud kasutades kalibreeritud kaalu.

Kalibreerimine võimaldab:

- kasutada muudest andmeallikatest teadaolevat informatsiooni;
- vähendada mittevastamisest tingitud nihet;
- saada sidusaid hinnanguid muude andmeallikatega, uuringust saadud puudega laste arvu ja perede arvu jaotused langevad kokku Sotsiaalkindlustusameti andmetega;
- tõsta uuringu tulemuste usaldusväärsust.

Kalibreeritud kaalude kasutamisel tuleb silmas pidada, et täpsed jaotused on tagatud kalibreerimiseks valitud gruppide lõikes. Kui soovitakse teha väljundit muudes lõigetes, siis ei pruugi uuringust saadud jaotused ühtida täpselt muudest allikatest teadaolevate jaotustega, siiski aitab kalibreerimine ka muude lõigete korral jaotusi lähendada.

Käesoleva kalibreerimisgruppide valiku korral on tagatud näiteks kuulmispuudega laste arvu hinnangu vastavus Sotsiaalkindlustusameti andmetele, aga kuulmispuudega laste arvu hinnangud Tallinnas, muudes linnades ja muudes asulates ei vasta täpselt üldkogumi vastavatele jaotustele.

### 3.2.5 Tulemused, probleemid

Ankeedi täitmise peale kulus keskmiselt 58 minutit. 12 inimese intervjuerimine kestis kaks tundi ja enam.

Enamik respondente vastasid ise kõigile küsimusele. 41 juhul kasutati osaliselt, kahel juhul aga kõigi küsimuste puhul juuresviibinud isikute abi. Viimaste hulgas oli inimene, kes ei osanud lugeda ja ei mõistnud mõningaid küsimusi. Tugikeskuse spetsialist, kes oli konkreetse perekonna olukorraga tuttav, abistas teda nii küsimustes arusaamises kui ka vastusevariantide lugemisel. Teisel juhul oli intervjuul abis viipekeele tõlk. Need juhtumid, kus osaliselt aidati, olid seotud sellega, et respondendid ei saanud mõningatest mõistetest aru, kõrvalviibijad aitasid neid.

Kõige enam tekitas raskusi leibkonnamaatriksi täitmine. GfK Custom Research Baltic kasutas uuringu läbiviimisel küll kogenud küsitlejaid, kuid maatrikstüüpi tabeli täitmine oli nende jaoks uus.

Küsitajatelt saadud tagasiside põhjal võib öelda, et vastajatele valmistas raskusi oma lapse puudeliigi ning puudest tingitud piirangute nimetamine, nii mõnedki vastajad ei osanud neid välja tuua. Lisaks oli veel vastajatel keeruline välja tuua puudega lapsega seotud lisakulutusi erinevate kuluartiklite lõikes.

### **3.3 Andmekvaliteedi kontrolli kirjeldus ja tulemused**

#### **3.3.1 Järelkontrolli metoodika ja tulemus**

Järelkontroll toimus paralleelselt küsitlusega alates 10.09 kuni nädal peale küsitluse lõppu, s.o. kuni 05.novembrini.

Järelkontrolli käigus võeti telefoni teel ühendust 10% vastanutega, kokku 110 vastajaga. Mõningatel juhtudel täpsustati ka vastaja andmeid (staatus, suhe teiste pereliikmetega).

Järelkontrolli läbi viies küsiti, kuidas küsitaja intervjuuaja suhtes vastajaga kokku leppis (telefoni teel, ise kohale tulles); kus küsitlus läbi viidi (vastaja kodus, kontoris vm); kas vastaja lapsel/lastel on hetkel kehtiv ametlikult määratud puue; kas küsitluse käigus esitati abikaardid; kui kaua kestis intervjuu ja kas vastaja jäi rahule GfK küsitaja tööga (kas küsitaja oli viisakas, korrektne). Vastajal oli võimalus ka omapoolset lisada kommentaare, mida ta vajalikuks pidas.

Järelkontrolli tulemusena selgus, et GfK küsitajate tööga jäid vastajad rahule – küsitajad olid viisakad, sõbralikud, taktitundelised, mõnedel juhtudel selgitasid nn raskeid küsimusi. Paar vastajat oleksid soovinud küsitajapoolset abi, ühe vastaja arvates käitus küsitaja agressiivselt.

Küsitluse kestvuseks mainiti 30 minutit kuni 1,5 tundi.

Kommentaaries ütlesid vastajad, et „läks ladusalt, kiiresti“, „loodame, et küsitlusest ka abi on“, aga ka „liiga üldised küsimused“, „sellest ei muutunud midagi, sotsiaaltöötajad hoolimatud“, „küsimused olid liiga kinnised, oleks soovinud rohkem täpsustada“.

## 4 UURINGU TULEMUSED

### 4.1 Puudega laste leibkondade kirjeldus

Käesolevas peatükis kirjeldatakse 0-17-aastaste puudega lastega leibkondi. Käsitletakse puudega lastega leibkondade koosseisu ja struktuuri, analüüsitakse leibkonnaliikmete sotsiaalset staatust ja hõivet. Esitatud andmed on kaalutud lapse puudeliigist ja pere elupaigast lähtuvalt ning tulemused on üldistatud kõikidele puudega lastega leibkondadele.

#### 4.1.1 Leibkondade suurus ja koosseis

Sotsiaalkindlustusameti andmete alusel oli 2009. aasta 1. jaanuari seisuga Eestis üle 6700 puudega lapsega leibkonda. Esmalt kirjeldatakse puudega lastega peresid üldisel tasemel. Siinkohal on analüüsi aluseks uuringus osalenud puudega lastega leibkonnad (n=1031).

#### Skeem 1. Puudega laste leibkondade profiil

Puudega lastega leibkondade arv, N=6700; (kasutatud on üldkogumile kaalutud andmeid)

| Kõik puudega lastega pered<br>N=6700 (100%)                      |                         |                                       |                                                                                     |                         |                                       |                                                                      |                           |                                        |                                                                                         |                         |                                       |
|------------------------------------------------------------------|-------------------------|---------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------|---------------------------------------|----------------------------------------------------------------------|---------------------------|----------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------|---------------------------------------|
| Ühe vanemaga pered<br>n=1900 (28%)                               |                         |                                       |                                                                                     |                         |                                       | Kahe vanemaga pered<br>n=4800 (72%)                                  |                           |                                        |                                                                                         |                         |                                       |
| Üks vanem, kes on<br>ainuke täiskasvanu<br>peres<br>n=1300 (19%) |                         |                                       | Üks vanem, kellele<br>lisandub kaks või<br>enam täiskasvanut<br>peres<br>n=600 (9%) |                         |                                       | Kaks vanemat, kes on<br>ainsad täiskasvanud<br>peres<br>n=3650 (55%) |                           |                                        | Kaks vanemat, kellel<br>lisandub kaks või<br>enam täiskasvanut<br>peres<br>n=1150 (17%) |                         |                                       |
| 1 laps<br>n=750<br>(11%)                                         | 2 last<br>n=400<br>(6%) | 3 ja<br>enam<br>last<br>n=150<br>(2%) | 1 laps<br>n=350<br>(5%)                                                             | 2 last<br>n=150<br>(2%) | 3 ja<br>enam<br>last<br>n=100<br>(2%) | 1 laps<br>n=1100<br>(17%)                                            | 2 last<br>n=1650<br>(25%) | 3 ja<br>enam<br>last<br>n=900<br>(13%) | 1 laps<br>n=550<br>(8%)                                                                 | 2 last<br>n=350<br>(5%) | 3 ja<br>enam<br>last<br>n=250<br>(4%) |

Puudega lastega perekondi võib esmalt jaotada vanemate arvu järgi ehk kas lapsed elavad mõlema vanemaga või vaid ühega nendest. Üldtoodud skeemilt 1 näeme, et kahe vanemaga leibkondi puudega lastega perede seas on tunduvalt rohkem (72%), kuid ka ühe vanemaga peresid on suhteliselt palju – 28%. Järgmisena saab jagada puudega lastega pered selle järgi, kas peale vanema elab peres veel mõni täiskasvanu (skeemi kolmas tase). Ligi kolmandikus (32%) ühe vanemaga peredes elab veel keegi täiskasvanutest (kas vanavanem või muu sugulane), kuid suuremas osas nendest (68%) on vaid üks täiskasvanu, kes on samas ka vanem. Kahe vanemaga peredest 76%

on vaid kaks täiskasvanut ning muid täiskasvanuid pereliikmeid ei ole. Lisaks peredele, kus on kaks vanemat, moodustavad 24% kahe vanemaga pered, kus lisaks neile on peres samuti veel mõni täiskasvanud pereliige.

Järgmise tasandina (skeemil neljas tase) on puudega lastega pered jaotatud laste arvu järgi. Sellelt paistab, et üle pooltes (58%) ühe vanemaga (ja samal ajal ka ainukese täiskasvanuga) peredes on 1 laps (s.t. üks puudega laps) ja harvemini 2 või enam last. Kahe täiskasvanuga (kes on samas ka lapse vanemad) peredes on sagedamini kaks või enam last (70%). Peredes, kus on kaks vanemat ja veel lisaks muid täiskasvanuid, on sama palju peresid ühe või mitme lapsega.

#### **Puuetega laste perede jaotus puudega ja puudeta laste olemasolu alusel:**

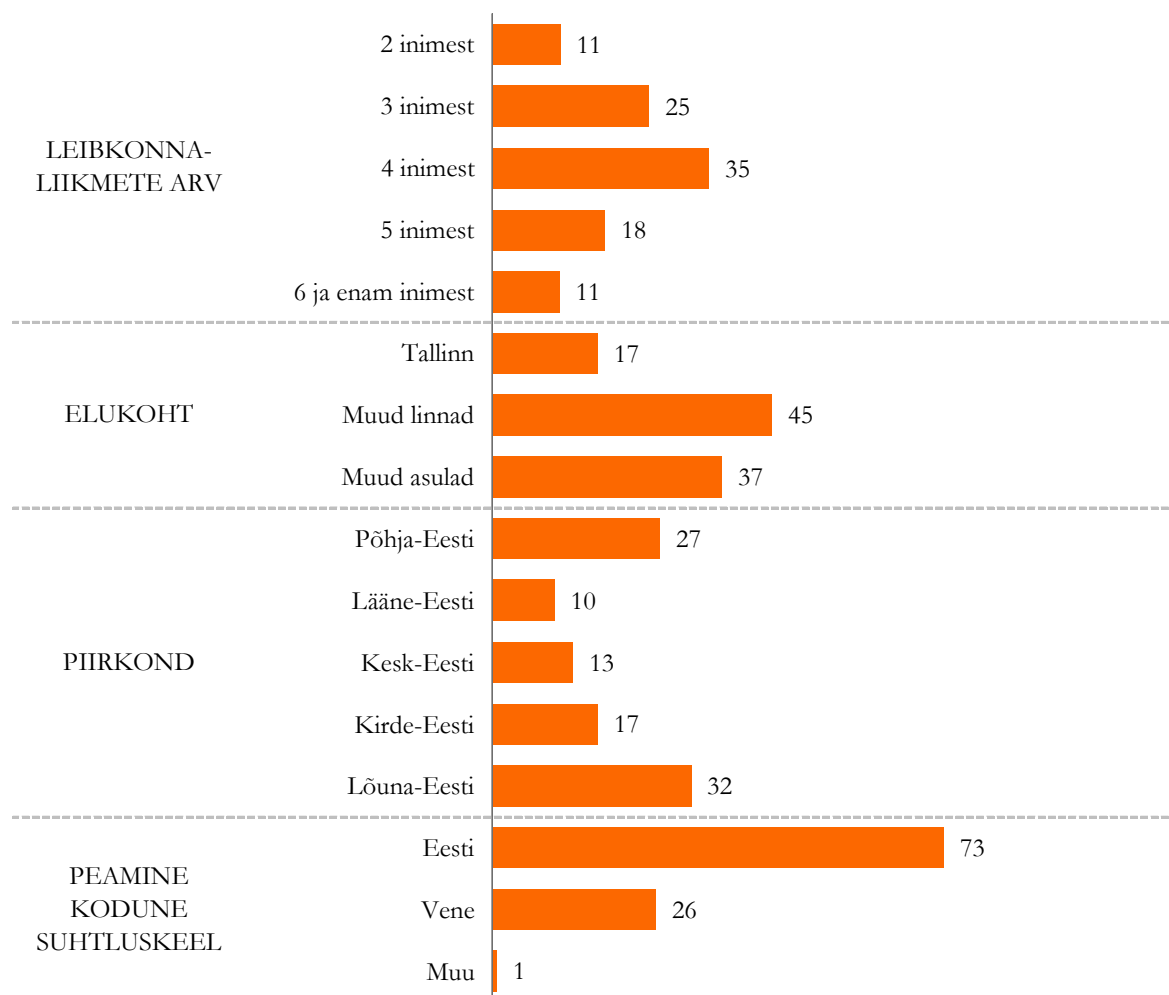
Lisaks skeemil toodud alustele saab puudega lastega pered jagada selle järgi, kas peres on vaid puudega lapsed või ka puudeta lapsed. 62% ühe vanemaga (kes on samas ka ainuke täiskasvanu) peredest on vaid puudega lapsed; 57% ühe vanemaga, kuid mitme täiskasvanuga peredes on vaid puudega lapsed. Kahe vanemaga ja samas ka kahe täiskasvanuga perekondades on suhe vastupidine – vaid puudega lapsed on 33% sellistest peredest. Peredes, kus on kaks vanemat ning teisi täiskasvanuid, on kõik puudega lapsed 50% peredes.

#### **Puuetega lastega perede jaotus täiskasvanute hõivatuse alusel:**

Ühe täiskasvanuga leibkondi on kokku 19% (ligi 1300 peret), sealjuures 11% (ligi 750 peret) on töötava täiskasvanuga pered ja 8% (ligi 550 peret) mittetöötava täiskasvanuga pered. Kahe täiskasvanuga peresid on üle poole kõikidest puudega lastega peredest – 53% (ligi 3600 peret), sealjuures 27% (ligi 1800 peret) on pered, kus on vaid üks töötav täiskasvanu ning 26% peredes (ligi 1750 peret) töötavad mõlemad täiskasvanud pereliikmed. Kolme või enama täiskasvanuga peresid on puudega laste perede hulgas 18% (ligi 1200 peret) - 6% (ligi 400 peret) on pered, kus töötab vaid üks täiskasvanud liige ja 12% pered (ligi 800 peret), kus töötab vähemalt kaks täiskasvanud pereliiget. Kahe vanemaga (sh kolme ja enama täiskasvanuga pered) peredest on 10% (ligi 680 peret) neid peresid, kus ükski täiskasvanud pereliige ei tööta. Kui neile lisada ühe vanemaga pered (sh ühe vanema ja teiste täiskasvanutega pered), kus ükski pereliige ei tööta, saab öelda, et neid puudega lastega peresid, kus üksiki täiskasvanud pereliige ei tööta, on kõigest peredest kokku 18% (ehk 1200 peret).

## Joonis 1. Puudega laste leibkondade profiil

% kõikidest puudega lastega leibkondadest, n=1031



### Leibkonnaliikmete arv

Kõige rohkem on puudega lastega perede hulgas kolme- ja neljaliikmelisi peresid. Kolmeliikmelisi peresid on 25%: erinevus profiilis nende puhul seisneb selles, et nende seas on veidi rohkem ühe vanemaga leibkondasid (30%; kõikide puudega laste leibkondade seas on neid 22%); tunduvalt rohkem ühe lapsega peresid (78%; kõikide puudega laste leibkondade seas on neid 40%); rohkem on leibkondi, kus on vaid kuni 6-aastased lapsed (25%; kõikide puudega laste leibkondade seas on neid 14%). Neljaliikmelisi peresid on 35%: tunduvalt rohkem on nende seas kahe vanemaga ja kahe lapsega peresid (70%; kõikide puudega laste leibkondade seas on neid 28%). Kolmeliikmelistest peredest suurem osa (78%) on kahe täiskasvanu ja ühe lapsega ning 22% ühe täiskasvanu ja kahe lapsega peresid. Neljaliikmelistest peredest on enamus (74%) samuti kahe täiskasvanu ning kahe lapsega. Neljaliikmelistest peredest 22% kolme täiskasvanu ning ühe lapsega ja 4% on ühe täiskasvanu ning kolme lapsega.

Vähem on ühe vanemaga ja ühe puudega lapsega ehk kaheliikmelisi peresid (11%) ning sama palju on suuri, kuue ja enama liikmega peresid (11%). Viie liikmega peresid on 18% kõikidest puudega lastega peredest.

## Puudega lastega perede elukoht

Suurem osa (62%) puudega lastega leibkondadest elavad linnades: Tallinnas 17% ning muudes linnades 45%. Muudes asulates elab 37% puudega lastega peredest.

Kõige rohkem puudega lastega peresid elab Lõuna-Eesti piirkonnas (32%). Põhja-Eestis elab ligi veerand (27%) kõikidest puudega lastega peredest. 17% puudega lastega peredest elab Kirde-Eestis, 13% Kesk-Eestis ning kõige vähem (10%) elab Lääne-Eestis<sup>2</sup>.

## Peamine suhtluskeel

Kahes kolmandikus (73%) puudega lastega peredes on peamiseks suhtluskeeleks eesti keel, 26% peredest – vene keel ning 1% peredest – mõni muu keel.

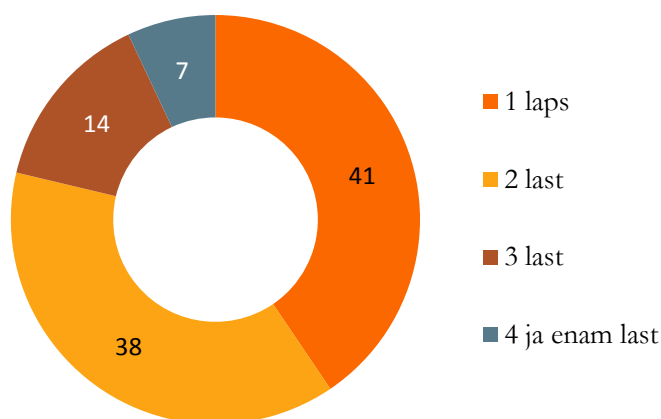
Enamus (83%) puudega laste vanematest saavad igapäevasuhtluses eesti keeles hakkama. Lisaks tuleb mainida, et 12% saavad hakkama, kuid raskustega. Väike osa puudega laste vanematest ei saa üldse eesti keeles hakkama (4%) ning 1% keeldus antud küsimusele vastamisest.

## Lapsed puudega lastega peredes

Lisaks ülaltoodud jaotusele saab puudega lastega pered jagada laste arvu järgi, võttes arvesse kõiki peres kasvavaid 0-17-aastaseid lapsi kokku (nii puudega kui puudeta lapsed).

### Joonis 2. Puudega lastega leibkondade jaotus laste koguarvu järgi

% kõikidest puudega lastega peredest, n=1031



Võttes arvesse kõiki peres elavaid 0-17-aastasi lapsi, võib väita, et enamasti on puudega lastega perede puhul tegemist ühe või kahe lapsega leibkondadega. Ühe lapsega perede arv ulatub üle 2700, moodustades kõigist puudega lastega leibkondadest 41%. Veidi vähem on kahe lapsega leibkondi, mis moodustavad kõigist puudega lastega leibkondadest 38% (ligi 2550 leibkonda). Kolme ja enama lapsega leibkondi on üle 1400 ning nad moodustavad viiendiku kõigist puudega lastega leibkondadest (21%). Lasterikastest leibkondadest moodustavad suurima osa kolme lapsega leibkonnad (14% kõigist leibkondadest). Nelja ja enama lapsega leibkondade osatähtsus on 7%. Joonisel 2 on toodud puudega lastega perede jaotus laste koguarvu järgi.

<sup>2</sup> Piirkonnad on kodeeritud järgmiselt: Põhja-Eesti – Harju maakond; Lääne-Eesti – Hiiumaa, Lääne, Pärnu, Saare maakond; Kesk-Eesti – Järva, Lääne-Viru, Rapla maakond; Kirde-Eesti – Ida-Viru maakond; Lõuna-Eesti – Jõgeva, Põlva, Tartu, Valga, Viljandi, Võru maakond.

Enamasti on peredes, kus on kokku kaks või enam last, vaid üks puudega laps, teistel lastel puuet ei ole. Vaid 7% kõikidest puudega lastega peredest on neid, kus on mitu puudega last.

Kuna uuringu eesmärk oli uurida puudega lastega leibkondi, mitte kõiki nende leibkonnaliikmeid eraldi, siis andmeid perekonnaliikmete vanuselise, soolise, sotsiaalse staatuse lõikes, saab esitada leibkonna tasemel. Ehk need jaotused ei anna kokku 100%, kuna ühes leibkonnas võib olla nt. mitu meest või mitu naist. Saab olla mitu inimest ühest vanuserühmast.

### **Leibkonnaliikmete vanuseline jaotus leibkonna tasemel**

44%-s puudega lastega peredes on koolieelikuid vanuses 0-7 aastat. Valdavas osas (85%) puudega lastega peredes on lapsi vanuses 7-17 aastat.

Puudega lastega täiskasvanute leibkonnaliikmete vanuselise jaotuse lõikes on kõige sagedamini puudega lastega peredes täiskasvanuid vanuses 35-44 aastat (61% juhtudel), kolmandikus peredest (35%) on täiskasvanuid vanuses 25-35 aastat ning ligi veerandis kõikidest puudega lastega peredes on täiskasvanuid vanuses 18-24 ja 45-54 aastat. Vanemaid inimesi (55-aastaseid ja vanemaid) on väiksemas osas puudega lastega peredes (17%).

### **Leibkonnaliikmete jaotus sotsiaalse staatuse alusel leibkonna tasemel**

Sotsiaalse staatuse järgi on kõige sagedamini puudega lastega peredes töötavaid inimesi (81% peredest) ja õpilasi/üliõpilasi/kooliealisi koduseid (kokku 86%). Suuruselt järgmine grupp on koolieelikud, keda on 44%-s puudega lastega peredes. 22%-s puudega lastega peredes on töötud pereliikmed. 19%-s puudega lastega peredes on pensioni saavaid pereliikmeid. 85% peredest, kus on pensionäre (n=209), need ei tööta, 5% töötavad täiskoormusega ning 6% juhtudel töötavad osalise koormusega. 14% peredes on koduseid inimesi ning lisaks on 9%-s peredes rasedus- või lapsehoolduspuhkusel pereliikmeid.

### **Pereliikmete sugulussuhted leibkonna tasemel**

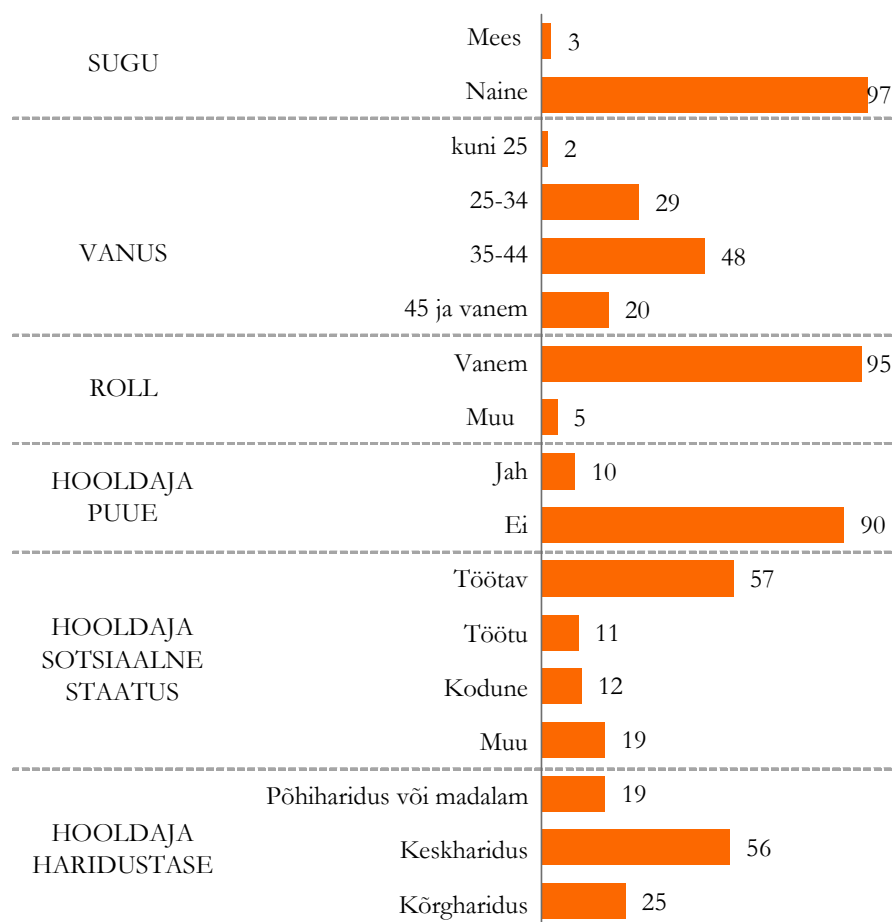
Vaadeldes puudega laste leibkondade liikmete rolle, võib üldistada, et 71%-l leibkondadest on peamisel puudega lastega hooldajal (enamasti vanem) ka partner: 53% leibkondadest on ametlikus abielus ning 18% leibkondadest vabas kooselus. Peaaegu kõigis (98%) uuritud puudega lastega peredes on bioloogilised lapsed; 3%-s peredest on kasulapsed. 12%-s kõikidest puudega lastega leibkondadest elab koos kolm põlvkonda: puudega lapse vanema vanemad on 8%-s leibkondadest ning 4%-s leibkondadest on puudega lapse vanemal lapselapsi või lapse elukaaslase lapsi.

### **Puudega laste peamine hooldaja – enamasti lapse vanem**

Enamasti on puudega lapse peamiseks hooldajaks lapse vanem, mistõttu käesolevas uuringus on kõigi küsitatud puudega lapse peamisi hooldajaid käsitletud ühe mõiste – vanem all. Joonisel 3 on toodud küsitlusele vastanud puudega lapse vanema sotsiaal-demograafiline profiil.

### Joonis 3. Puudega laste peamise hooldaja profiil

% kõikidest puudega laste peamistest hooldajatest, n=1031<sup>3</sup>



Valdavas enamuses (97%) on puudega laste peamiseks hooldajaks naine, kes on enamikul juhtudest (95%) ühtlasi puudega lapse ema. Pooled (48%) puudega laste hooldajatest/vanematest on vanuses 35-44 aastat, pea kolmandik on vanuses kuni 35 aastat ning viiendik on vanemad kui 44 aastat. Üle poole (57%) hooldajatest töötavad ning 11% on töötud. 12% puudega laste hooldajatest on kodused ning 19% on muu staatusega. Üle poole (55%) puudega laste hooldajatest on keskharidusega, veerand (25%) on kõrgharidusega ning viiendik (20%) põhiharidusega või alla selle.

<sup>3</sup> \* Joonisel toodud haridusastmed koosnevad järgmistest haridusastmetest:

Põhiharidus või madalam: alghariduseta, algharidus, põhiharidus, kutseharidus põhihariduseta, kutseharidus põhihariduse baasil;

Keskharidus: keskharidus, kutseharidus keskhariduse baasil, keskeri-/ tehnikumiharidus pärast põhiharidust, keskeri-/ tehnikumiharidus pärast keskharidust;

Kõrgharidus: rakenduskõrgharidus (kutsekõrgharidus), kõrgharidus (diplom, bakalaureuse- või magistrikraad või sellele vastav haridustase), doktor/teaduskandidaat.

\*\* Joonisel toodud „muu” peamise hooldaja roll sisaldab kõiki, kes ei ole lapse bioloogilised vanemad: peamiselt vanavanemad, kasuvanemad.

\*\*\* Joonisel toodud „muu” hooldaja sotsiaalse staatuse all on: rasedus- või lapsehoolduspuhkusel, mittetöötav pensionär, õpilane.

### 4.1.2 Puudega lastega leibkondade tüpoloogia

Et ülevaatlikumalt üldistada seda, millistes peredes puudega lapsed elavad, loodi analüüsi tarbeks puudega lastega leibkondade tüübid. Leibkonnatüübid loodi järgmistel alustel: puudega laste arvu alusel; laste vanuse alusel; täiskasvanute hõivatuse alusel. Tabelis 9 on nimetatud leibkonnatüüpide puhul toodud välja grupid, mis esinevad antud leibkonna tüübis statistiliselt olulisel määral sagedamini kui ülejäänud leibkonnatüüpides. .

**Tabel 9. Puudega lastega leibkonnatüübid ja nende eripärad**

| <i><b>Leib-konna-tüübi alus</b></i> | <i><b>Leibkonnatüüp</b></i>                                             | <i><b>Osakaal puudega lastega peredest</b></i> | <i><b>Statistiliselt olulised erinevused teistest leibkonnatüüpidest</b></i>                                                                                                                                            |
|-------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Puudega laste arvu alusel           | Ühe puudega lapsega leibkond                                            | 40%                                            | Vanem ise on puudega (15%); vanem keskaridusega (61%), sissetulek üle 5000 inimese kohta (21%), 16-17 aastased lapsed (21%)                                                                                             |
|                                     | Ühe puudega lapsega ja terve lapse/tervete lastega leibkond             | 53%                                            | sissetulek kuni 1500 inimese kohta (18%)                                                                                                                                                                                |
|                                     | Kahe või enama puudega lapse ja terve lapse/lastega leibkond            | 7%                                             | Vanem ise on puudega (15%); vanem on kodune (24%), elavad Lõuna-Eestis (44%), puudega laps käib lasteaias või õpib 1-6 klassis, lapsel on keskmine puude raskusaste (58%), lapsel on muu puue või terviseprobleem (64%) |
| Laste vanuse alusel                 | Leibkonnad, kus on ainult 0-6-aastased lapsed                           | 14%                                            | Vanem kõrgharidusega (35%), 1 lapsega pere (61%), elavad Tallinnas (29%), lapsel on sügav puude raskusaste (19%)                                                                                                        |
|                                     | Leibkonnad, kus on ainult 0-6 ja 7-15-aastaste lastega leibkonnad       | 61%                                            |                                                                                                                                                                                                                         |
|                                     | Leibkonnad, kus on ka 16-17-aastased lapsed                             | 25%                                            | Vanem töötab (64%), kolme ja enama lapsega pere (29%), elavad Kesk-Eestis (19%), lapsel on raske puude raskusaste (61%), lapsel on vaimupuue või psüühikahäire (25%)                                                    |
| Täiskasvanute hõivatuse alusel      | ühe täiskasvanuga leibkond, kes töötab                                  | 11%                                            | 1 lapsega pere (62%), sissetulek üle 5000 inimese kohta (25%)                                                                                                                                                           |
|                                     | ühe täiskasvanuga leibkond, kes ei tööta                                | 8%                                             | Vanem ise on puudega (28%); vanem on töötu (32%), vanem on põhiharidusega (36%), sissetulek kuni 1500 inimese kohta (28%), majanduslik toimetulek raske või väga raske (53%)                                            |
|                                     | kahe täiskasvanuga leibkond, kellest vaid üks töötab                    | 27%                                            | Vanem on kodune (23%), kolme ja enama lapsega pere (30%), kuni 3 aastased lapsed (12%), 3-6 aastased lapsed (26%), puudega laps on kodune ja ei õpi (14%), puudega laps käib lasteaias (26%)                            |
|                                     | kahe täiskasvanuga leibkond, kellest mõlemad töötavad                   | 26%                                            | Vanem töötab (99%), vanem kõrgharidusega (38%), kahe lapsega pere (53%), elavad Põhja-Eestis (33%), sissetulek üle 5000 inimese kohta (29%), hea majanduslik toimetulek (37%), puudega laps käib lasteaias (26%)        |
|                                     | mitme täiskasvanuga leibkond, kellest kõik on töötud või mitteaktiivsed | 10%                                            | Vanem ise on puudega (23%); vanem on töötu (33%) või kodune (26%), vanem põhiharidusega (38%), elavad Kirde-Eestis (29%), sissetulek kuni 1500 inimese kohta (46%), majanduslik toimetulek                              |

|  |                                                                       |     |                                                                                                                                                     |
|--|-----------------------------------------------------------------------|-----|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|  |                                                                       |     | raske või väga raske (63%), lapsel on vaimupuue või psüühikahäire (28%)                                                                             |
|  | vähemalt kolme täiskasvanuga leibkond, kellest vaid üks töötab        | 6%  | Vanem on kodune (23%), elavad muudes asulates (52%), majanduslik toimetulek raske või väga raske (44%), lapsel on vaimupuue või psüühikahäire (29%) |
|  | vähemalt kolme täiskasvanuga leibkond, kellest vähemalt kaks töötavad | 12% | Vanem töötab (85%), ühe lapsega pere (52%), elavad muudes asulates (46%), elavad Lääne-Eestis (18%), tulevad majanduslikult toime (55%)             |

### 4.1.3 Puudega lapsed

Kui eelnevas alapeatükis räägiti puudega lastega leibkondade kõigist lastest (nii puudega kui puudeta), siis järgnev osa kirjeldab üksnes leibkondades kasvavaid puudega lapsi.

Seega loetakse siin üldkogumiks kõiki puudega lapsi individuaalselt, mitte leibkondi, kus nad elavad. Kokku kirjeldati, käesoleva uuringu käigus 1091 puudega last, kes on ka järgnevate analüüside puhul koguvalimiks.

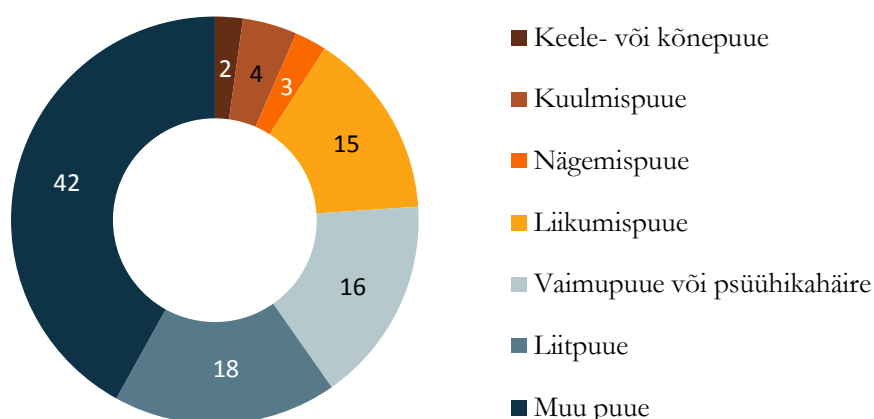
Vaadeldes seda, kas peres on üks või mitu puudega last, selgub, et valdavas enamikus uuritavatest leibkondadest kasvab vaid üks puudega laps – 93% kõikidest puudega lastega leibkondadest (6200 leibkonda). Kahe ja enama puudega lapsega leibkondi on 7% (450 leibkonda).

### Puudega laste puuete raskusastmed ning -liigid

Kõikidest puudega lastest ligi kolmandikule (31%) on määratud keskmine puude raskusaste, üle pooltele (58%) raske ning väiksemale osale (11%) sügav puue.

#### Joonis 4. Laste jaotus puudeliikide alusel

% kõikidest puudega lastest, n=1091



Kui vaadata, millist liiki puudeid lastel esineb, siis võib üldistada, et kõige sagedasem vastus antud küsimusele on „muu puue, sealhulgas haigus”, mis on ka loogiline, kuna edasistest analüüsist näeme, et kõige sagedasem põhjus puude määramiseks on haigus või terviseprobleem. Kõige sagedasem puudeliik muu puude kõrval on joonisel 4 toodud klassifikatsioonist liitpuue (18%)

kõikidest puudega lastest). Esinemissageduse poolest on järgmine liik vaimupuue või psüühikahäire (16% kõikidest puudega lastest). Liikumispuudega on 15% puuetega lastest, kuulmispuudega – 4% ning nägemispuudega – 3% ja keele- või kõnepuudega – 2% (vt Joonis 4).

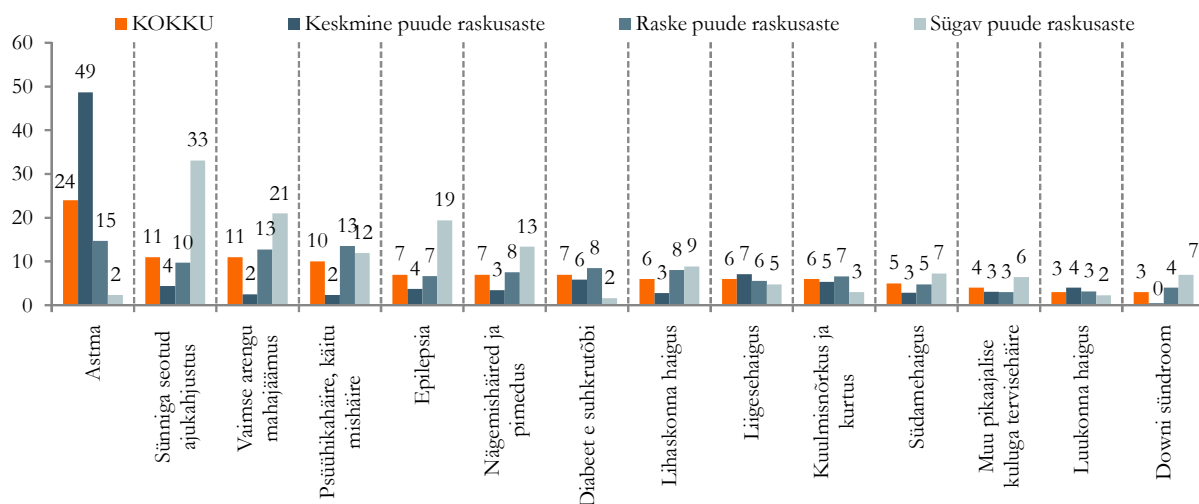
Keele- või kõnepuude ja muu puude puhul esineb keskmisest sagedamini keskmist puude raskusastet. Vaimupuude või psüühikahäire puhul esineb sagedamini rasket ning harvemini keskmist puude raskusastet. Liitpuude puhul aga esineb sagedamini sügavat puude raskusastet ning harvem keskmist puude raskusastet (andmed puudeliigi ning puude raskusastme kohta pärinevad Sotsiaalkindlustusameti andmetest).

Puudega laste vanemate käest uuriti, mille tõttu on puudega lastele määratud kehtiv puue.

### Joonis 5. Haigused ja terviseprobleemid, mille tõttu on puudega lastele määratud kehtiv puue, puude raskusastme lõikes.

(Millise haiguse, terviseprobleemi tõttu talle hetkel kehtiv puue määrati?)

% kõikidest puudega lastest, kellele on määratud puue haiguse või terviseprobleemi tõttu, n=1049



95%-l juhtudest puue on määratud haiguse või terviseprobleemi s.h. kaasasündinud haiguse või sünnil tekkinud haiguse tõttu. 1%-l määrati hetkel kehtiv puue liiklusõnnetuse tagajärjel ning 3%-l muu õnnetuse tagajärjel. Muude õnnetuste puhul toodi välja järgmist: vaktsineerimise tagajärjel tekkinud puue; kaasasündinud terviseprobleemid; pea trauma; ning lisaks täpsustamata diagnoosid. Puude raskusastme lõikes statistilisi erinevusi ei ole s.t. põhjus, mille tõttu määrati lastele kehtiv puue ei sõltu statistiliselt olulisel määral puude raskusastmest.

Joonisel 5 on toodud konkreetsemad haigused ja terviseprobleemid, mille tõttu on uuringus osalenutele puudega lastele kehtiv puue määratud. Joonisel on toodud osakaal nii kõikide vastanute lõikes kui eraldi vaadatuna puude raskusastmete lõikes. Kõige suuremale osale puudega lastest on puue määratud astma tõttu (24%). Selle haigusega laste seas on rohkem lapsi, kellele on määratud keskmine puude raskusaste (49%). Raske ning sügava puude raskusastmega lapsi on selle diagnoosiga vähem (vastavalt 15% ja 2%). Järgmine diagnoos sageduse järgi on sünniga seotud ajukahjustus (11% kõikidest puudega lastest, kellel on kehtiv puue määratud haiguse või terviseprobleemi tõttu), vaimse arengu mahajäämus (11%) ning psüühikahäire/käitumishäire (10%). Sünniga seotud ajukahjustuse puhul esineb sagedamini sügavat puuet (33%) ja harvem keskmist puuet (4%). Vaimse arengu mahajäämuse puhul esineb keskmisest sagedamini rasket

(13%) ja sügavat (21%) puude raskusastet ning harvem keskmist (2%). Psüühikahäirete puhul esineb sagedamini rasket (13%) ja sügavat (12%) puudeastet ning harvem keskmist (2%).

Jooniselt on välja jäetud erinevad haigused ning terviseprobleemid, mida esines alla 3%-se sagedusega (kokku nimetati selliseid haigusi ja terviseprobleeme 22% puudega laste kohta). 2%-se sagedusega esinesid järgnevad probleemid: nahahaigus; pahaloomuline kasvaja; seedeelundite haigus; ja neeruhaigus. 1%-se sagedusega esinesid: ajukelmepõletik; komppöid või –käsi; muud lihas- või luukonna kaasasündinud väärendid ning deformatsused; suulae- või huulelõhe; kilpnäärme haigused; allergia; geenihaigused; kõnehäired; seljaajusong; aneemia; fenüülketonuuria; ja vesipea.

## Puudega laste tegevus

Järgnevalt tuleb juttu sellest, millega puudega lapsed tegelevad. Enamus puudega lastest on ka kodust väljaspool hõivatud – nad kas käivad lasteaias või -sõimes või õpivad koolis. 8% puudega lastest on kodused ja ei õpi. Tabel 10 näitab konkreetsemalt, millega puudega lapsed tegelevad. Kuna kõige rohkem puudega lapsi on vanuses 7-15 aastat, siis on ka koolis õppivad puudega lapsi kõige rohkem.

**Tabel 10. Puudega laste tegevus vanuse lõikes**

(Milline on lapse peamine tegevus hetkel?)

% kõikidest puudega lastest, n=1091

|                             | On kodune, ei õpi | Käib lasteaias/sõimes | õpib 1.-3. klassis | õpib 4.-6. klassis | õpib 7.-9. klassis | õpib 10.-12.klassis | Omandab kutsesõidust põhihariduse baasil | Omandab keskeriharidust pärast põhiharidust | Muu       | KOKKU       |
|-----------------------------|-------------------|-----------------------|--------------------|--------------------|--------------------|---------------------|------------------------------------------|---------------------------------------------|-----------|-------------|
| <b>Puudega lapsed kokku</b> | <b>8%</b>         | <b>19%</b>            | <b>22%</b>         | <b>19%</b>         | <b>21%</b>         | <b>7%</b>           | <b>2%</b>                                | <b>1%</b>                                   | <b>1%</b> | <b>100%</b> |
| 0-2 aastat                  | 67%               | 33%                   |                    |                    |                    |                     |                                          |                                             | 0%        | 100%        |
| 3-6 aastat                  | 13%               | 84%                   | 1%                 |                    |                    |                     |                                          |                                             | 2%*       | 100%        |
| 7-15 aastat                 | 1%                | 2%                    | 35%                | 32%                | 30%                |                     |                                          |                                             | 0%        | 100%        |
| 16-17 aastat                | 7%                |                       |                    | 1%                 | 21%                | 45%                 | 11%                                      | 6%                                          | 9%**      | 100%        |

\* „Muu” all on lapsed, kes on väikelastekodus (1%) või eelkoolis (1%)

\*\* „Muu” all on lapsed, kes on lisaõppel (2%), töötud (1%), kinnipidamisasutuses (1%) või osakoormusega tööl (1%). Ülejäänud 4% vastasid „ei oska öelda” või täpsustamata „muu”.

Koduseid lapsi on rohkem sügava puudega (26%) ja vähem (3%) keskmise puudega laste seas. Valdav enamus (80%) kodustest lastest on alla 7-aastased. Kõikidest puuetega lastest vanuses 7-17 aastat on kodused ja ei õpi 1,6%.

Sügava puudega laste seas on keskmisest vähem gümnaasiumi (10.-12. klass) õpilasi (1%).

Keele- või kõnepuudega laste seas on keskmisest sagedamini lasteaialapsi (39%) ning keskmisest vähem 7.-9. klassi õpilasi (4%). Vaimupuudega või psüühikahäirega laste seas on rohkem 4.-9. klassi õpilasi (4.-6. õpilasi 26% ja 7.-9. õpilasi 29%) ning vähem lasteaialapsi (5%).

Liikumispuudega laste seas on rohkem koduseid (13%). Liitpuudega laste seas on keskmisest rohkem lasteaialapsi (25%) ning vähem gümnaasiumi (10.-12. klass) õpilasi (3%)

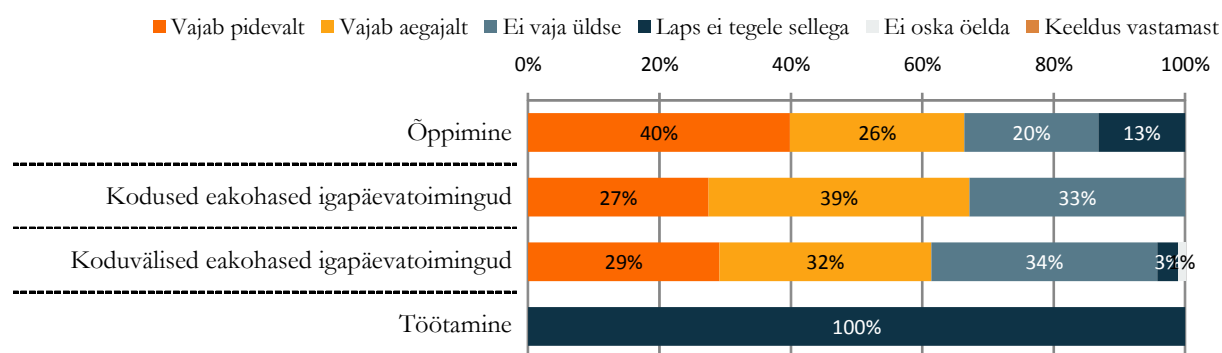
## Kõrvalabivajadus erinevate tegevuste juures

Puudega laste kohta uuriti, kuivõrd nad vajavad kõrvalabi erinevate tegevuste juures nagu õppimine, kodused eakohased igapäevatoimingud, koduvälised eakohased igapäevatoimingud ja töötamine (vt. Joonis 6). Tulemustest ilmneb, et uuringus osalenud puudega lapsed ei tööta, seega jääb vastav täpsustus siinkohal ära.

### Joonis 6. Kõrvalabi vajadus erinevate tegevuste juures

(Mil määral vajab laps teie hinnangul järgmiste igapäevategevuste juures kõrvalabi?)

% kõikidest puudega lastest, n=1091



Kõikidest puudega lastest 16% ei vaja abi ühegi ülalnimetatud tegevuse juures ning 43% vajavad abi kõikide uuritud tegevuste juures. Vähemalt ühe tegevuse juures vajavad abi 84% puudega lastest. Pidevalt vajatakse kõrvalabi kõige rohkem õppimise juures – 40% kõikidest puudega lastest vajavad siinjuures pidevat abi ja lisaks 26% vajavad abi aeg-ajalt. Koduste ja koduväliste eakohaste tegevuste juures vajavad pidevat kõrvalabi vastavalt 27% ja 29% puudega lastest ning aeg-ajalt vajavad nimetatud abi vastavalt 39% ja 32%.

Järgnevalt tuuakse välja erinevusi sotsiaal-demograafiliste sihtrühmade tasandil ning esimesena **õppimise** kohta. 0-6-aastaste laste seas on arusaadavalt vähem neid, kes vajavad abi õppimise juures, kuna nad enamuses veel ei õpi. 7-15-aastaste seas on vastupidi rohkem selliseid lapsi, kes vajavad nimetatud abi pidevalt või aeg-ajalt (vastavalt 47% ja 31%). Vanemate (16-aastased ja vanemad) laste seas on keskmisest rohkem neid, kes ei vaja õppimise juures abi.

Keskmise puude raskusastmega laste seas on rohkem neid, kes õppimise juures vajavad kas aeg-ajalt abi või ei vaja seda üldse (vastavalt 33% ja 31%). Raske puudeastmega laste seas on keskmisest vähem neid, kes ei vaja õppimise juures üldse abi (17%). Sügava puude raskusastmega laste seas on tunduvalt rohkem lapsi, kes vajavad õppimise juures pidevalt abi (62%) ning rohkem lapsi, kes ei õpi (25%).

Vaadates erinevusi puudeliikide seas, võib täheldada, et tunduvalt rohkem lapsi, kes vajavad õppimise juures pidevat abi, on vaimupuude või psüühikahäiretega (72%) ja liitpuudega (54%) laste seas. Kuulmispuudega laste seas on rohkem lapsi, kes vajab aeg-ajalt abi õppimise juures (44%) ning muu puudega laste seas on keskmisest enam lapsi, kes ei vaja abi õppimise juures (32%). Tavakoolis õppivate laste seas on keskmisest rohkem lapsi, kes vajavad abi õppimise

juures kas aeg-ajalt või ei vaja seda üldse (vastavalt 38% ja 27%). Erikoolis õppivad lapsed vajavad õppimise juures palju sagedamini abi – 72% nendest lastest vajavad õppimise juures abi pidevalt.

Analüüsides erinevusi sihtrühmade lõikes, mis puudutab abivajadust **koduste ja koduväliste eakohaste tegevuste juures**, ilmneb, et kuni 6-aastaste laste seas on rohkem selliseid lapsi, kes vajavad pidevat abi mõlema nimetatud tegevuseliigi juures (vastavalt 40% ja 42%). Vanemate laste seas (16-17-aastased) on samas rohkem neid, kes antud tegevuste juures abi ei vaja (42% ja 43%). Lapsed, kellel on keskmine puude raskusaste, vajavad abi koduste ja koduväliste eakohaste tegevuste juures harvem (vajavad abi kas pidevalt või aegajalt vastavalt 48% ja 41%), kui raske (vajavad abi kas pidevalt või aegajalt vastavalt 72% ja 67%), või sügava (vajavad abi kas pidevalt või aegajalt vastavalt 94% ja 90%), puudega lapsed.

Kuulmispuudega ja muu puudega laste seas on rohkem lapsi, kes ei vaja nimetatud tegevuste juures abi. Vaimupuude või psüühikahäire ja liitpuude puhul on rohkem lapsi, kes vajavad koduste ja koduväliste eakohaste tegevuste juures pidevat abi. Liikumispuudega laste seas on rohkem lapsi, kes vajavad koduste ja koduväliste eakohaste tegevuste juures abi aeg-ajalt. Tavalasteaias käivate laste seas on enam selliseid lapsi, kes vajavad mainitud abi aeg-ajalt. Tavakoolis käivate puudega laste seas on keskmisest rohkem selliseid, kes ei vaja abi, ja erikoolis õppivad lapsed vajavad koduste ja koduväliste eakohaste tegevuste juures pidevat abi keskmisest sagedamini.

Kokkuvõtvalt võib väita, et enamikel juhtudest kasvab peres üks puudega laps. Selliseid peresid, kus on mitu puudega last, esineb suhteliselt vähe. Kõige rohkem on selliseid puudega lapsi, kellele on määratud raske puudeaste ning kõige vähem on sügava puudega lapsi. Etteantud puudeliike võrreldes selgus, et kõige rohkem on puudega laste seas muu puudega lapsi. Järgmisena esineb sageduse mõttes liitpuudega lapsi ning seejärel kokku psüühiliste erivajadustega ja vaimupuudega lapsi ning liikumispuudega lapsi. Valdava enamiku laste puhul puue on määratud haiguse või terviseprobleemi tõttu ja väga vähe on neid, kellele on puue määratud liiklusõnnetuse või muu õnnetuse tagajärjel. Vaadeldes konkreetseid diagnoose, mille põhjal on lapsele puue määratud, siis kõige sagedasemaks diagnoosiks on astma. Sellele järgnevad: sünniga seotud ajukahjustus; vaimse arengu mahajäämus; ning psüühika- või käitumishäire. Enamik puudega lastest on hoivatud väljapool kodu – nad käivad lasteaias või koolis ning vaid 8% kõikidest puudega lastest on kodused. Viimasena käsitleti antud alapeatükis kõrvalise abi vajalikkust õppimise, koduste eakohaste igapäevatoimingute, koduväliste eakohaste igapäevatoimingute ja töötamise juures. Uuringust ilmnes, et 16% puudega lastest ei vaja abi ühegi ülaltoodud tegevuse juures s.t. et 84% puudega lastest vajavad abi vähemalt ühe uuritud tegevuse juures. Pidevat abi vajatakse kõige rohkem õppimise juures. Koduste eakohaste tegevuste juures vajab suurem osa lapsi abi aeg-ajalt, mitte pidevalt. Koduväliste eakohaste tegevuste juures on pidevalt ja aeg-ajalt abi vajavate laste hulk ligikaudu võrdne.

## 4.2 Puudega laste osalemine haridussüsteemis

Eelmisest peatükist käsitleti seda, et enamik puudega lapsi on koduväliselt hoivatud – nad käivad kas lasteaias või koolis. Samas, 8% kõikidest puudega lastest (ligi 580 puudega last) on kodused – nad ei õpi (ega ole ka koduõppel). Analüüsides neid lapsi lähemalt (100% on siin kõik kodused lapsed, kes ei õpi ega ei ole koduõppel), selgub, et üle pooled neist on alles vanuses 0-2 aastat, ja lisaks kolmandik on vanuses 3-6 aastat, ning kõigest viiendik (20%) on vanuses 7-17 aastat.

Valdav enamus (85%) nendest mitteõppivatest lastest on põhihariduseta, 11%-l on põhiharidus saadud toimetuleku- või lihtsustatud õppekava alusel ning üksikutel uuritud lastel on kutseharidus põhihariduse baasil. Pooled neist lastest on raske (50%) puude raskusastmega, 38% sügava ning 12% keskmise puude raskusastmega (võrdluseks, kõikidest puudega lastest on raske puude raskusastmega 58%, sügava – 11% ning keskmise 31%). Kõige sagedamini esineb nimetatud kodustel lastel kas muu puue (32%), liitpuue (25%) või liikumispuue (25%). Üle 80% kodustest lastest vajab abi koduste eakohaste tegevuste juures s.h. üle 60% vajab nimetatud abi pidevalt. Sarnane pilt ilmneb ka abivajaduse osas koduväliste eakohaste tegevuste juures.

Nende laste kohta, kes käivad lasteaias (19% kõigist puudega lastest) või õpivad 1.-9. klassis (62% puudega lastest), küsiti, millist **tüüpi asutustes ja klassides** nad õpivad. Kui vaadelda kõiki õppivaid 0-17-aastaseid puudega lapsi, siis neist 19% käib tavalasteaias ja 3% erilasteaias; 52% käib tavakoolis ja 24% erikoolis ning 1% viibib koduõppel<sup>4</sup>.

## Õppekavad, mille alusel puudega lapsed õpivad

Lasteaias või koolis käivate puudega laste kohta küsiti ka, millise **õppekava** alusel nad õpivad. 69% kõikidest puudega lastest, kes käivad lasteaias või koolis, õpivad riikliku õppekava alusel. Ligikaudu ühepalju lapsi õpivad kas lihtsustatud (14%) või toimetuleku (13%) õppekava alusel.

Tavalasteaedades ja koolides käivatest lastest õpib enamik riikliku õppekava alusel (vastavalt 82% ja 92%)<sup>5</sup>. Erikoolides käivate laste seas on suurem osakaal neil, kes õpivad lihtsustatud (40%) või toimetuleku (43%) õppekava alusel.

Analüüsides puude raskusastme seost õppekava tüübiga, ilmneb, et õppivate, keskmise puudega laste seas on rohkem neid, kes õpivad riikliku õppekava alusel (92%), 6% õpivad lihtsustatud ja 1% toimetuleku õppekava alusel<sup>6</sup>. Raske puude raskusastmega laste seas on keskmisest rohkem neid, kes õpivad lihtsustatud õppekava alusel (18%) ja vähem neid, kes õpivad riikliku õppekava alusel (63%). Sügava puude raskusastmega laste seas on rohkem neid, kes õpivad toimetuleku õppekava alusel (52%) ja vähem neid, kes õpivad riikliku õppekava alusel (27%).

Vaadeldes puudeliikide lõikes, võib üldistada, et liikumispuudega (86% õppivatest liikumispuudega lastest) ja muu puude- või terviseprobleemiga (93%) lapsed õpivad keskmisest sagedamini riikliku õppekava alusel. Vaimupuudega või psüühikahäiretega (21%) ja liitpuudega (42%) lapsed õpivad riikliku õppekava alusel harvem. Eelloetletud puudega laste seas on keskmisest rohkem selliseid lapsi, kes õpivad lihtsustatud või toimetuleku õppekavade järgi.

## Tavalasteaed vs. erilasteaed

Analüüsides erinevate lasteaiatüüpide külastamist ilmneb, et kui kõikidest puudega lastest, kes ei ole kodused (n=992) käib erilasteaias 4%, siis liitpuudega laste seas on see osakaal märgatavalt suurem - (10%). Uuringu andmete põhjal selgub ka, et keele- või kõnepuudega, nägemispuudega lapsed ei käi erilasteaedades, vaid käivad kõik tavalasteaedades. Muude sihtrühmade lõikes statistiliselt olulisi erinevusi lasteaiatüübi kohta ei ilmnenu.

---

<sup>4</sup> Ülejäänud 1% puudega laste kohta keelduti antud küsimusele vastamast

<sup>5</sup> Loe tulemust: 82% kõikidest tavalasteaedades käivatest lastest ning 92% tavakoolides käivatest lastest õpivad riikliku õppekava alusel, mis teeb kokku 54% kõikidest puudega lastest.

<sup>6</sup> Ülejäänud 1% keskmise puude raskusastmega laste kohta ei osanud hooldajad vastata

## Tavakool vs. erikool

Vaadates erinevate koolitüüpide külastamist selgub, et keskmise puude raskusastmega laste seas on statistiliselt olulisel määral rohkem neid, kes õpivad tavakoolides (74% keskmise puude raskusastmega lastest, kes õpivad keskkoolis); samas sügava puude raskusastmega laste seas on rohkem neid, kes õpivad erikoolides (56%). Vaimupuudega või psüühikahäirega (65%) ja liitpuudega (40%) lapsed õpivad sagedamini erikoolides kui tavakoolides, muu puude- või terviseprobleemiga laste seas on vastupidiselt teistest rohkem neid, kes õpivad tavakoolides (72%).

**Tavalasteaia- või koolis** õppivate laste kohta uuriti, mis **tüüpi rühmades/klassides** nad õpivad. Nimetatud küsimusele vastati 609 lapse kohta. Kõikidest lastest, kelle kohta sellele küsimusele vastati, käib/õpib tavarühmas/tavaklassis 92% ja erirühmas/eriklassis 7% ning 1% laste kohta ei osatud vastata või keelduti vastamast. Keskmise puude raskusastmega lapsed käivad valdaval enamikul juhtudest tavarühmades või -klassides (97%). Sügava puude raskusastmega lastest, kes käivad tavalasteaia/koolis, käib keskmisest rohkem lapsi erirühmades/klassides (26%).

## Kõrvalabi vajadus õppimise juures

Lisaks erinevatele koolide ja klasside tüüpidele uuriti, kuivõrd puudega lapsed vajavad õppimise juures kõrvalabi. Kõige nooremad puudega lapsed, kuni 6-aastased, ei vaja **õppimise juures** eriti abi, kuna see ei ole veel nende põhitegevus. Kõikidest õppivatest 7-15-aastastest puudega lastest enamus (78%) aga vajab õppimise juures abi (pidevalt 47% ja vahetevahel 31%). Vanemate (16-17-aastaste) laste seas on keskmisest vähem selliseid lapsi, kes vajavad pidevat abi õppimise juures – 29% ja seega rohkem neid, kes ei vaja vastavat abi üldse – 37%. Üksikasjalikumaid erinevusi sihtrühmade lõikes vaadeldakse alapeatükis 6.1.3.

Läbiviidud uuringus küsiti, kas puudega lapsed kasutavad kodust väljaspool elamise võimalusi. Siinjuures vaadeldakse just teavet, mis on seotud haridussüsteemiga. Uuringust selgub, et 10% kõikidest õppivatest puudega lastest (s.t. kes ei ole kodused - kokku 991 last) on viimase 12 kuu jooksul **viibinud õpilaskodus**. Keskmisest rohkem on selliseid lapsi sügava puudeastmega laste seas, vaimupuudega või psüühikahäirega ja liitpuudega laste seas.

## Abivahendite kasutamine õppivate puudega laste seas

Antud uuringus käsitleti ka **abivahendite kasutamist**. Siinjuures tuuakse tulemused vaid õppivate puudega laste kohta. Kõikide puudega laste kohta käivad koondtulemused on antud küsimuse osas toodud alapeatükis 5.3.2.

Uuringust selgus, et:

- nägemise abivahendeid vajab 22% õppivatest puudega lastest ning 20% neid ka kasutab (1% ei kasuta majanduslikel põhjustel ning 1% seetõttu, et sobivaid ei pakuta);
- kuulmise abivahendeid vajab 7% õppivatest puudega lastest ning 6% neid ka kasutab (1% ei kasuta, kuna ei pakuta sobivat);
- liikumise abivahendeid vajab 14% õppivatest puudega lastest. 11% neid kasutab, 2% ei kasuta majanduslikel põhjustel ja 1% ei kasuta, kuna ei pakuta sobivaid vahendeid;

- proteese ja ortoose vajab 15% õppivatest puudega lastest. 13% neid kasutab, 1% ei kasuta majanduslikel põhjustel ning sama palju seetõttu, et ei pakuta sobilikke vahendeid;
- tehnilisi abivahendeid kirjutamiseks ja joonistamiseks vajab 5% õppivatest puudega lastest ja 2% neid ka kasutab. 1%-le ei ole need vahendid majanduslikult kättesaadavad ning 2% ei kasuta, sest ei pakuta sobivaid vahendeid;
- tehnilisi abivahendeid telefoni ja arvuti kasutamiseks vajab 4% õppivatest puudega lastest ja 2% neid ka kasutab. 1% ei kasuta majanduslikel põhjustel ning sama palju seetõttu, et ei pakuta sobilikke vahendeid;
- spetsiaalseid arvutiprogramme arvuti kasutamiseks ja selle kaudu teistega suhtlemiseks vajab 6% õppivatest puudega lastest. 3% neid ka kasutab, 1%-le ei ole need majanduslikult kättesaadavad ja 2% ei kasuta, kuna ei pakuta neile sobivaid vahendeid;
- hooldus- ja kaitsevahendeid vajab 22% õppivatest puudega lastest. 20 kasutab neid, 1% ei kasuta majanduslikel põhjustel ning sama palju seetõttu, et ei pakuta sobilikke vahendeid.

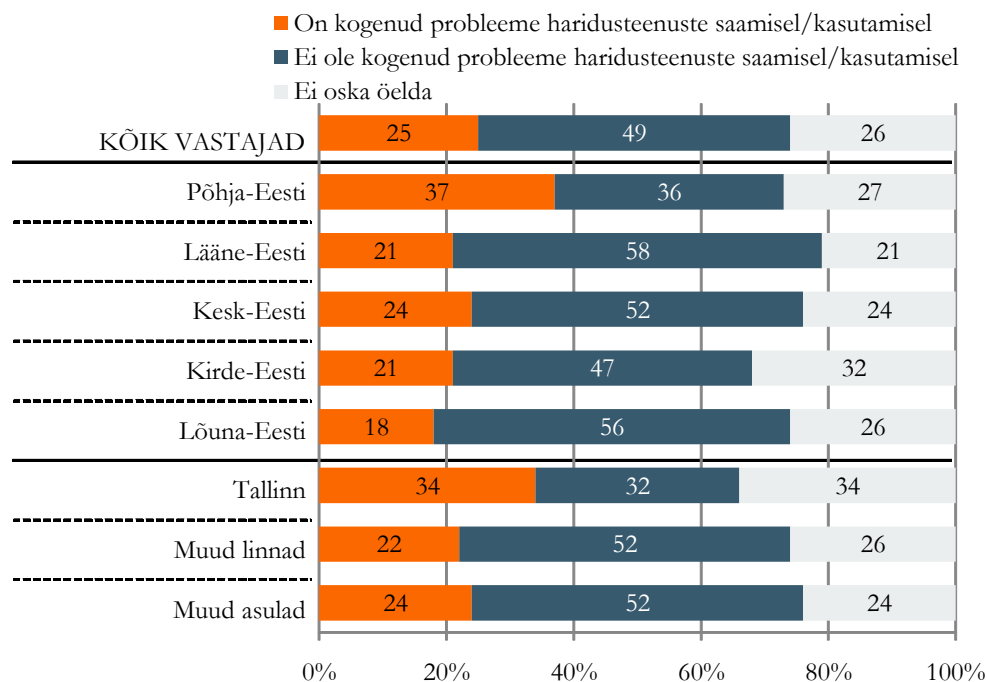
#### 4.2.1 Kogemused haridusteenuste kättesaamisel ja kasutamisel

Vastajatelt uuriti nende kogemuste kohta, mis puudutavad puudega lastega seotud **haridusteenuste kättesaadavust või kasutamist**. Analüüsitavaks sihtrühmaks on siinjuures need vanemad, kes kasvatavad puudega lapsi, kes on staatuse poolest õpilased, üliõpilased või kooliealised kodused lapsed. Kokku vastasid antud küsimustele 773 puudega lapse/laste vanemat.

#### Joonis 7. Probleemide kogemine haridusteenuse kättesaamisel või kasutamisel

(Kas olete kogenud probleeme haridusteenuse kättesaamisel/kasutamisel?)

% puudega lastega hooldajatest/vanematest, kes kasvatavad puudega lapsi, kes on õpilase/üliõpilase või kooliealise koduse staatusega, n=773



Veerand puudega laste vanematest, kelle lapsed on õpilase, üliõpilase või koolialise koduse staatusega, on kogenud probleeme haridusteenuste kättesaamisel, pooled ei ole neid kogenud ja ülejäänud, ligikaudu veerand, ei osanud sellele küsimusele vastata (vt. joonis 7).

Keskmisest sagedamini on kogenud probleeme haridusteenuste kättesaamisel need vanemad, kes kasvatavad raske puude raskusastmega (31%) ja harvemini keskmise puude raskusastmega (13%) lapsi. Puudeliigi lõikes on keskmisest sagedamini kogenud probleeme haridusteenuste kättesaamisel vanemad, kes kasvatavad vaimupuudega või psüühikahäirega (34%) ja liitpuudega (34%) last ning keskmisest harvemini muu puudega last (17%) kasvatavad vanemad. Probleeme on olnud rohkem nende õppivate puudega laste vanematel, kelle lapsed vajavad õppimise juures pidevalt abi (34%), vähem probleeme on olnud nendel, kelle lapsed ei vaja õppimisel kõrvalabi (12%). Keskmisest rohkem on olnud probleeme haridusteenuste kättesaamisel ja kasutamisel ka nende laste vanematel, kelle lapsed vajavad ja kasutavad liikumisabivahendeid (37%).

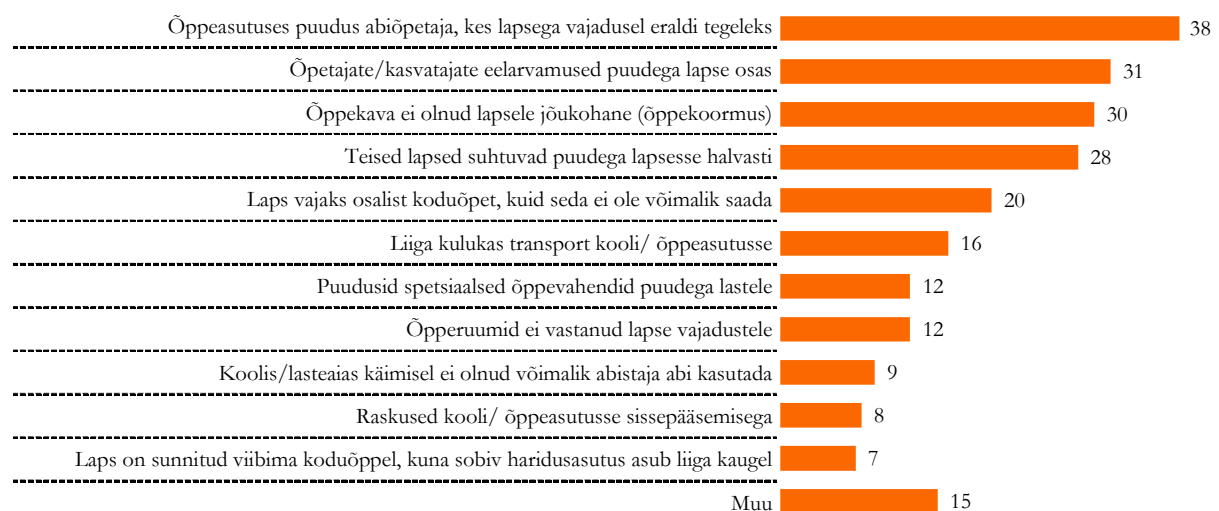
Vaadates regionaalset erinevust, ilmneb, et rohkem on olnud probleeme haridusteenuste kättesaamisel ja kasutamisel Põhja-Eesti piirkonnas (37%) ja vähem Lõuna-Eesti piirkonnas (18%). Asulatüübiti on sagedamini esinenud probleeme haridusteenuste kättesaamisel ja kasutamisel Tallinnas ning vähem muudes linnades ja muudes asulates. Antud tõik võib tunduda mõnevõrra üllatav, ent võib muuhulgas olla seotud pealinlaste kõrgema nõudlikkusega.

Puudega laste vanematelt, kellel on õpilase/üliõpilase või koolialise koduse staatusega laps ja kes on kogenud probleeme haridusteenuste kättesaamisel/kasutamisel (vastasisid 195 puudega laste vanemat) uuriti lähemalt, **mis tüüpi probleemidega oli tegu**.

## Joonis 8. Probleemide kirjeldus haridusteenuste kättesaamisel või kasutamisel

(Millised need probleemid on olnud?)

% puudega laste hooldajatest/vanematest, kellel on kas õpilase/üliõpilase või koolialise koduse staatuses laps ning kes on kogenud probleeme haridusteenuste kättesaamisel või kasutamisel, n=195



Kõige sagedasema probleemina toodi välja, et õppeasutuses puuduvad abiõpetajad, kes vajadusel puudega lapsega eraldi tegeleksid (nüü väidavad 38% vanematest, kes kasvatavad õppivaid puudega lapsi ja kes on kogenud probleeme haridusteenuste kättesaamisel või kasutamisel). Veel, peaaegu kolmandikul on olnud järgmist laadi probleeme: õpetajatel/kasvatajatel on eelarvamused puudega lapse osas (31%); õppekava ei ole puudega lapsele jõukohane (30%); või fakt, et teised lapsed

suhtuvad puudega lapsed halvasti (28%). Ligi viiendikul olid probleemid sellega, et kool ei võimalda neile osalist koduõpet (20%) ja et transport kooli on liiga kulukas (16%).

Harvemini esinevad probleemid spetsiaalsete õppevahendite puudumisega (12%); õpperuumide vastavusega lapse vajadusele (12%); koolis/lasteaias käimisel abistaja abi kasutamise võimaluse puudumisega (9%); raskustega õppeasutusse sissepääsemisega (8%); ning sobiva õppeasutuse liiga kauge asukohaga (7%) (vt. Joonis 8).

15% vanematest tõid välja veel lisaks muid probleeme. Üldistatult võib neid jagada:

- 1. Haridussüsteemiga seotud probleemid;
- 2. Sotsiaalsed ja majanduslikud probleemid;
- 3. Õpilase isiku või võimetega ning vanemate või koduga seotud probleemide.

Esimesse kategooriasse kuuluvad näiteks probleemid nagu: kooli ei saa valida ega vahetada; kooli saamisel on järjekord; haridusasutustes puuduvad sobivad väikesed rühmad/klassid, laste järelevalve on nõrk; pole tõsist ja individuaalset lähenemist. Teise gruppi kuuluvad probleemid: ei ole eraldatud raha, et puudega laps saaks sobivas koolis käia; KOV ei leidnud tugiisikut; pidi maksma lisaraha õppematerjalide eest. Õpilase leibkonna probleemide alla kuuluvad: ei olnud venekeelset õppekava; kehaline koormus on liiga raske; kooli saamise probleem; asjaajamine oli keerukas; laps vajab eritoitu, mida koolis pole; ja laps on tihti haige. Erinevusi sihtrühmade lõikes siinkohal detailsemalt ei õnnestu vastajate vähesuse tõttu vaadelda.

Vaadates eraldi neid lapsi, kes õpivad kas lasteaias või koolis ja neid, kes on kooliealised, kuid ei õpi, näeme, et enamus kogetud probleemidest kattub mõlemas grupis. Need lapsed, kes ei õpi puutusid oluliselt rohkem kokku probleemiga: „õpperuumid ei vastanud lapse vajadustele” ja „laps on sunnitud viibima koduõppel, kuna sobiv haridusasutus asub liiga kaugel”.

Võttes kokku peatüki, mis räägib puudega laste osalemisest haridussüsteemis, ilmneb, et suurem osa puudega lastest (71%, ligikaudu 5100 puudega last) käivad kas tavalasteaias või tavakoolis ja 27% (ligikaudu 1950 puudega last) käivad kas erilasteaias või erikoolis. Tavalasteaedades ja koolides käivate laste enamus õpib riikliku õppekava alusel. Erikoolides käivatest lastest õpib suurem osa lihtsustatud või toimetuleku õppekava alusel. Tavalasteaedades ja tavakoolides käivad puudega lapsed õpivad enamjaolt ka tavarühmades ja tavaklassides. 7% nendest lastest külastavad tavalasteaedades/tavakoolides erigruppe või eriklasse. Iga kümnes õppiv puudega laps on viibinud õpilaskodus viimase 12 kuu jooksul. Vaadeldes vajadust abivahendite järgi ja nende kasutamist, siis uuringu tulemustest võib järeldada, et suurem osa lastest, kes vajab ühte või teist abivahendit, ka kasutab neid. Iga abivahendi vajajate seas on siiski väike osa puudega lapsi, kes ei kasuta vajalike abivahendeid kas majanduslikel põhjustel või seetõttu, et neile sobivaid vahendeid ei pakuta.

Teine teema, mida käesolevas aruande peatükis käsitleti, on haridusteenuste kasutamine ja kättesaadavus. Veerand õppivate puuetega laste vanematest on kogenud puudega laste puhul probleeme haridusteenuste kättesaamisel või kasutamisel. Pooled puudega laste vanematest ei ole haridusteenuste kättesaamisel ja kasutamisel probleeme kogenud. Analüüsides probleeme, millega vanemad on kokku puutunud, selgub, et kõige sagedamini esinev probleem on seotud faktiga, et õppeasutustes puuduvad abiõpetajad, kes puudega lapsega vajadusel eraldi tegeleksid. Lisaks ilmnesid tihti probleemid, mis olid seotud kasvatajate/õpetajate ja laste suhtumisega puudega lapsedesse ning sellega, et õppekava ei ole puudega lapsele jõukohane.

### 4.3 Puudega laste sotsiaalteenused ja -toetused. Kasutamine ja probleemid

Järgnevas peatükis kajastatakse sotsiaalteenuste ja -toetustega seotud kogemusi ning probleemaatikat lähtuvalt puudega laste vanemate perspektiivist.

Lähemalt uuriti, milliseid sotsiaalteenuseid on laps või vanem koos lapsega kasutanud, millised nendest on last tema puudeliigist ja piirangutest lähtuvalt kõige rohkem aidanud, ning milliste teenustega on olnud probleeme. Küsiti, milliseid abivahendeid vajab laps igapäevastes toimingutes ning kas need abivahendid on talle kättesaadavad. Lisaks uuriti rehabilitatsiooniplaani tegevuskava toetavate teenuste saamist. Ülalloetletud teemasid käsitletakse puudega laste perspektiivist läbi vanema hinnangu.

Lisaks sotsiaalteenustele käsitletakse samas peatükis sotsiaaltoetuste saamisel või kasutamisel ilmnenud probleeme. Antud probleemaatikat vaadeldakse puudega laste vanemate või hooldajate perspektiivist lähtuvalt.

Samas peatükis vaadeldakse, kas puudega lapsed on viimase 12 kuu jooksul viibinud asenduskodus või täiskasvanute hoolekandeesutuses.

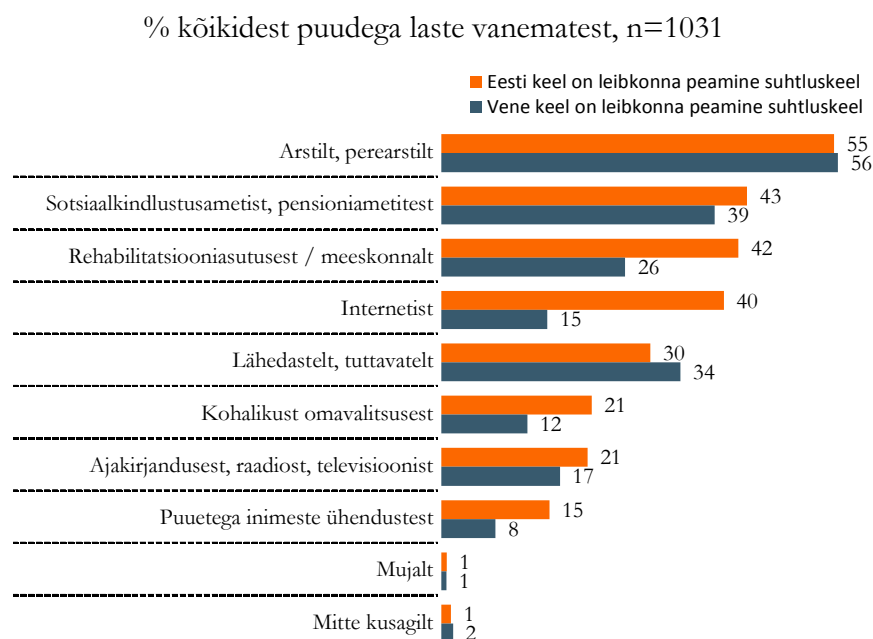
Viimasena vaadeldakse antud peatükis lapsehoiu kui sotsiaalteenuse vajadust.

#### Peamised infoallikad puudega lastele suunatud toetuste, teenuste ja abi kohta

Sissejuhatusena alustatakse teema käsitlemist üldisemalt tasandilt, peatudes sellel, kust lapsevanemad on saanud infot puudega lastele suunatud toetuste, teenuste ja abi kohta; millises vormis nad eelistavad saada puudega lastega peredele mõeldud riiklikku toetust; ning kui sageli on puudega lapse vanemad pöördunud sotsiaal- või lastekaitsetöötaja poole. Vastused nendele üldisematele küsimustele on analüüsitud vanemate hinnangute alusel (n=1031).

#### Joonis 9. Peamised infoallikad puudega lastele suunatud toetuste, teenuste ja abi kohta leibkonna peamise suhtluskeele lõikes

(Kust Te olete peamiselt saanud teavet puudega lastele suunatud toetuste teenuste ja abi kohta?)



**Peamiseks infoallikaks** puudega lastele suunatud toetuste, teenuste ja abi kohta on arst (54%). Järgmisteks olulisteks kanaliteks, kust saadakse vastavat teavet, on erinevad avalikud instantsid – Sotsiaalkindlustusamet või Pensioniamet (41%) ning rehabilitatsiooniasutus (39%). Avalikele instantsidele järgnevad internet (34%) ja tuttavad ning lähedased inimesed (31%). Vähem saadakse infot meediast (ajakirjandus, raadio, televisioon) – 20% ning sama palju kohalikust omavalitsusest (20%). Väiksema osakaaluga on puudega lastele suunatud toetuste, teenuste ja abi kohta info hankimise seisukohast vaadatuna puudega inimeste ühendused (13%)<sup>7</sup>. 3% vastanuist töid välja lisaks muid allikaid, nagu kool või lasteaed, teised puudega laste vanemad ja erinevad üritused. 2% ei hangi vastavat infot kusagilt.

Järgnevalt on toodud statistiliselt olulised erinevused sihtrühmade lõikes:

- **Arstilt** saavad keskmisest sagedamini infot sellised puudega laste vanemad, kes hooldavad keskmise puude raskusastmega lapsi (63%) ning muu puudeliigiga lapsi (63%).
- **Sotsiaalkindlustusametist või Pensioniametist** hangivad teistest sagedamini informatsiooni puudega laste vanemad, kes elavad muudes linnades v.a. pealinn (48%) ning Lõuna-Eestis (59%).
- **Rehabilitatsiooniasutusest** hangivad teistest sagedamini infot need puudega laste vanemad, kes elavad Lõuna-Eestis (49%), kelle kodune suhtluskeel on eesti keel (42%) ning kes kasvatavad liikumispuudega (53%) või liitpuudega last (47%).
- **Internetist** hangivad teistest sagedamini infot need puudega laste vanemad, kes on ise kõrgharidusega (45%), kes elavad Tallinnas (45%) või Põhja-Eestis (43%); kelle leibkonna keskmine kuu sissetulek on üle 5000 krooni kuus (49%); kelle kodune suhtluskeel on eesti keel (40%); kelle leibkonnaliikmed on tegevad mõnes organisatsioonis või ühenduses (47%); kes kasvatavad liikumispuudega last (44%); ja kes kasvatavad kuni 3 aastast last (47%).
- **Meediast** hangib teistest sagedamini infot need puudega laste vanemad, kes elavad Tallinnas (36%) või Põhja-Eestis (30%) ning kes kasvatavad sügava puudega last (31%).
- **Kohalikust omavalitsusest** hangivad teistest sagedamini infot need puudega laste vanemad, kes on vanuses 45 aastat või vanemad (25%) ning kes on põhiharidusega või sellest madalama haridustasemega (26%); kes elavad väljaspool linnasid (28%); ja kes kasvatavad sügava puude raskusastmega last (30%).
- **Puudega inimeste ühendusest** hangivad keskmisest enam infot need puudega laste vanemad, kes ise on töötavad (17%); kes on kõrgharidusega (21%); kes elavad Tallinnas (21%) või Põhja-Eestis (18%); kelle leibkonna kuu keskmine sissetulek on üle 5000 krooni inimese kohta (21%); ning kelle pereliikmed on aktiivsed mõned ühingu või organisatsioonis (30%).

Joonisel 9 on toodud info põhiallikad puudega lastele suunatud toetuste, teenuste ja abi kohta leibkonna peamise suhtluskeele lõikes. Peamiselt eesti keelt kasutavates leibkondades elavad puudega laste vanemad hangivad võrreldes venekeelsetega oluliselt suurema tõenäosusega infot

---

<sup>7</sup> Varasemates puudega täiskasvanute inimeste uuringutes on rõhutatud, et puudega inimeste organisatsioonid on olulisteks info vahendajateks ja et sealt saab operatiivselt vajalikku infot. (Allikas: „Puudega inimeste töötamise toetavad meetmed” kvalitatiivuur, 2008. a.)

puudega lastele suunatud toetuste, teenuste ja abi kohta rehabilitatsiooniasutustest ning samuti internetist.

## Riikliku toetuse vorm

Puudega laste vanematel paluti valida, kumb kahest puudega lastega **peredele mõeldud riikliku toetuse vormist** oleks nende jaoks rohkem eelistatum.

### Joonis 10. Eelistatuim puudega lastega perede riiklikku toetuse vorm

*(Palun hinnake, millises vormis eelistaksite Teie riiklikku toetust puudega lastega peredele?)*

% kõikidest puudega laste vanematest, n=1031



Kaks kolmandikku (62%) kõikidest puudega laste vanematest eelistavad saada rahalist toetust, et pere saaks ise vajalikke teenuseid osta. Üks kolmandik (34%) eelistab vastukaaluks saada pigem peredele suunatud tasuta teenuseid (vt. joonis 10).

Edasiste küsimuste analüüsis liigutakse tagasi puudega laste üldvalimile, ehk räägitakse jälle kõigist puudega lastest, kelle kohta on vastanud nende vanemad (n=1091).

Uuriti, kui suure osakaalu puudega laste puhul ja kui tihti on pöördunud sotsiaal- või lastekaitsetöötaja poole nende vanemad või keegi teine viimase 12 kuu jooksul. Enamuse (64%) puudega laste osas ei ole vanem ega keegi teine **sotsiaal- või lastekaitsetöötajate** poole pöördunud viimase 12 kuu jooksul. 13% on pöördunud 1 korra, 8% laste puhul on pöördunud 2 korda ja 10% 3 või enam korda nimetatud perioodi jooksul. Kõige vähem on pöördunud sotsiaal- või lastekaitsetöötajate poole keskmise puude raskusastmega ning muu puudega laste puhul: vastavalt 73% ja 69% juhtudel ei ole antud perioodi jooksul kordagi pöördunud. Kui keskmise puude raskusastmega lastega pöörduti sotsiaal- või lastekaitsetöötajate poole, siis harvemini, kui teiste puudega laste puhul (2 korda - 5%-ga ja 3 ja enam korda - 5%). Kõige rohkem ja kõige sagedamini on pöördunud sotsiaal- või lastekaitsetöötajate poole sügava puude raskusastmega laste puhul – kolm või rohkem korda on pöördunud 19% juhtudel.

### 4.3.1 Sotsiaalteenuste kasutamine

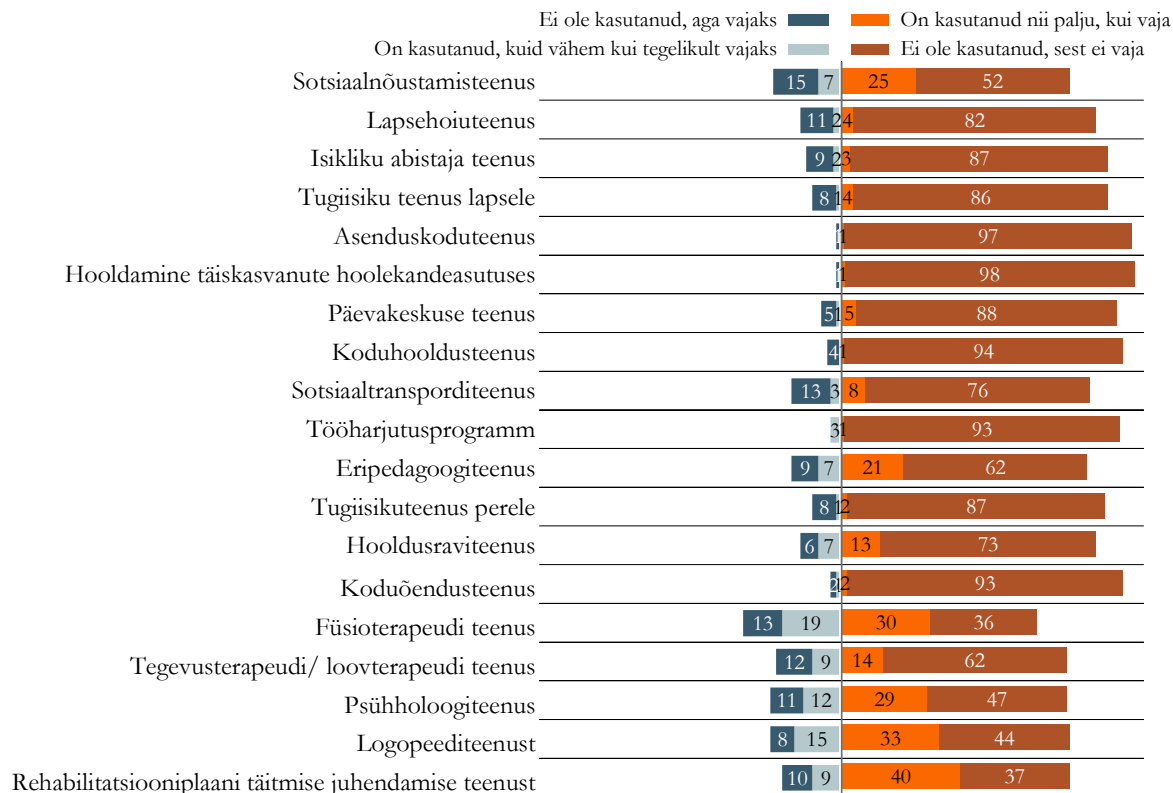
Sotsiaalteenustest rääkides käsitletakse uuesti puudega laste üldvalimit ehk 1091 puudega last.

Joonisel 11 on toodud tulemused sotsiaal- ja tervishoiuteenuste kasutamise kohta viimase 12 kuu jooksul kõikide puudega laste lõikes. Joonise parempoolses osas on toodud positiivsed juhtumid – „on kasutanud teatud teenust nii palju, kui vaja” ja „ei ole kasutanud teenust, sest ei vaja seda”. Joonise vasakpoolsesse ossa on koondatud negatiivsed juhtumid – „ei ole kasutanud teenust, aga vajaks” ja „on kasutanud teenust, kuid vähem kui tegelikult vajaks”.

## Joonis 11. Sotsiaal- ja tervishoiuteenuste kasutamine viimase 12 kuu jooksul

(Milliseid alljärgnevatest sotsiaal- ja tervishoiuteenustest on laps või olete Teie (või teine hooldaja) koos lapsega viimase 12 kuu jooksul kasutanud?)

% kõikidest puudega lastest, n=1091



Uuringu tulemustest ilmneb, et enamike teenuste kasutamisel ei ole puudega lastel probleeme olnud – neid kas ei kasutata vajaduse puudumise tõttu või kasutatakse piisavas koguses. Kõige madalama kasutusega teenused on antud nimekirja järgi puudega laste seas: asenduskoduteenus; hooldamine täiskasvanute hoolekandeesutuses; töõharjutusprogramm; koduhooldusteenus; ja koduõendusteenus. Neid kasutab või soovib kasutada kuni 5% puudega lastest. Viimane on ka loogiline, kuna asenduskoduteenus ei ole mõeldud käesoleva uuringu sihtrühma jaoks ning teised teenused on eeskätt suunatud täiskasvanud puudega inimestele.

Kõige suurema nõudlusega teenused on füsioterapeudi teenus (kasutab või vajab teenust 62% kõikidest puudega lastest); rehabilitatsiooniplaani täitmise juhendamise teenus (kasutab või vajab teenust 59%); logopeediteenus (kasutab või vajab teenust 56%); psühholoogiteenus (kasutab või vajab teenust 52%); sotsiaalnõustamisteenus (kasutab või vajab teenust 47%) ja eripedagoogiteenus (kasutab või vajab teenust 37%).

Probleemsemate teenuste hulka ehk sinna, kus on rohkem selliseid puudega lapsi, kelle vanemad tunnetavad nende kasutamisel probleeme (laps ei ole kasutanud teenust, aga vajaks; on kasutanud teenust, kuid vähem kui tegelikult vajaks), kuuluvad: füsioterapeudi teenus (võimalustest suuremat vajadust tajub ligi kolmandik kõikidest puudega lastest); sotsiaalnõustamisteenus (22%); psühholoogiteenus (23%); logopeediteenus (23%); tegevusterapeudi või loovterapeudi teenus (21%); rehabilitatsiooniplaani täitmise juhendamise teenus (19%) ja sotsiaaltransporditeenus

(16%); eripedagoogiteenus (16%); lapsehoiuteenus (13%) ja hooldusraviteenus (13%). Muude teenuste osas tunnetavad puudust alla 10% kõikidest puudega lastega peredest.

Kuna oluline on teada, millistel puudega lastel milliste teenuste kasutamisel on probleeme, siis alltoodud tabelis vaadeldakse eraldi iga teenuse puhul erinevusi sihtrühmade lõikes. Tabelis 11 on toodud probleemsed kohad – „on kasutanud, kuid vähem kui vaja” ja „ei ole kasutanud, aga vajaks” nendes lõigetes, kus antud probleemi esineb sagedamini.

**Tabel 11. Sotsiaal- ja tervishoiuteenuste kasutamisega seotud probleemid<sup>8</sup>**

| <i>Teenus</i>                                | <i>On kasutanud, kuid vähem kui vaja</i>                                         | <i>Ei ole kasutanud, aga vajaks</i>                                                                                                                  |
|----------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <b>Lapsehoiuteenus</b>                       | sügav puuderaskusaste (8%);                                                      | 0-2-aastased lapsed (22%); 3-6-aastased lapsed (16%); sügav puude raskusaste (28%); vaimupuue või psüühikahäire (16%); liitpuue (17%); Tallinn (16%) |
| <b>Isikliku abistaja teenus</b>              |                                                                                  | sügav puude raskusaste (23%); vaimupuue või psüühikahäire (15%) ja liitpuue (13%); Põhja-Eesti (13%)                                                 |
| <b>Tugiisiku teenus lapsele</b>              |                                                                                  | sügav puude raskusaste (19%); vaimupuue või psüühikahäire (18%); Lõuna-Eesti (12%)                                                                   |
| <b>Päevakeskuse teenus</b>                   |                                                                                  | vaimupuue või psüühikahäire (10%); Põhja-Eesti (8%)                                                                                                  |
| <b>Koduhooldusteenus</b>                     |                                                                                  | sügav puude raskusaste (13%); vaimupuue või psüühikahäire (11%); Tallinn (8%); Põhja-Eesti (7%)                                                      |
| <b>Sotsiaaltransporditeenus</b>              | vaimupuue või psüühikahäire (7%)                                                 | sügav puude raskusaste (23%); vaimupuue või psüühikahäire (20%) ja liitpuue (19%); muud asulad (19%)                                                 |
| <b>Tööharjutusprogramm</b>                   |                                                                                  | vaimupuue või psüühikahäire (7%)                                                                                                                     |
| <b>Eripedagoogiteenus</b>                    |                                                                                  | vaimupuue või psüühikahäire (14%)                                                                                                                    |
| <b>Tugiisikuteenus perele</b>                |                                                                                  | sügav puude raskusaste (21%); vaimupuue või psüühikahäire (20%)                                                                                      |
| <b>Hooldusraviteenus</b>                     | liitpuue (11%); Põhja-Eesti (10%)                                                |                                                                                                                                                      |
| <b>Koduõendusteenus</b>                      |                                                                                  | sügav puude raskusaste (9%)                                                                                                                          |
| <b>Füsioterapeudi teenus</b>                 | liikumispuue (28%)                                                               | vaimupuue või psüühikahäire (22%)                                                                                                                    |
| <b>Tegevusterapeudi/loovterapeudi teenus</b> | liitpuue (16%)                                                                   | vaimupuue või psüühikahäire (23%)                                                                                                                    |
| <b>Psühholoogiteenus</b>                     | vaimupuue või psüühikahäire (20%)                                                |                                                                                                                                                      |
| <b>Logopeediteenust</b>                      | 3-6 aastased (21%); keele- ja kõne puue (40%); vaimupuue või psüühikahäire (23%) | Kirde-Eesti (14%)                                                                                                                                    |

<sup>8</sup> Tabeli lugemine: 15% psüühikahäiretega lastest on kasutanud, kuid vähem kui vaja, sotsiaalnõustamisteenust. Antud tulemus on keskmisest kõrgem statistiliselt olulisel määral.

Resümeerides ülaltoodud tabelist johtuvat, võib järeldada, et puudega laste vanemate hinnangul tunnetavad kõige vähem probleeme sotsiaal- ja tervishoiuteenuste kasutamisel keskmise puude raskusastmega ja muu puudega lapsed. Nad kas kasutavad teenuseid piisavas koguses või ei vaja neid üldse. Laste grupid, kelle puhul tuntakse rohkem puudust ühest või teisest teenusest, sõltuvad teenuse eripärast (nt. hooldusraviteenusest tunnevad puudust kõige rohkem liitpuudega lapsed), kuid kõige sagedamini tuntakse puudust vaimupuudega või psüühikahäirega laste puhul. Enamiku teenuste puhul piirkondlikku erinevust ei esine. Piirkonniti erineb vaid mõne üksiku teenuse kasutamine ja problemaatika.

## Puudega laste arengut paremini toetavad sotsiaal- ja tervishoiuteenused

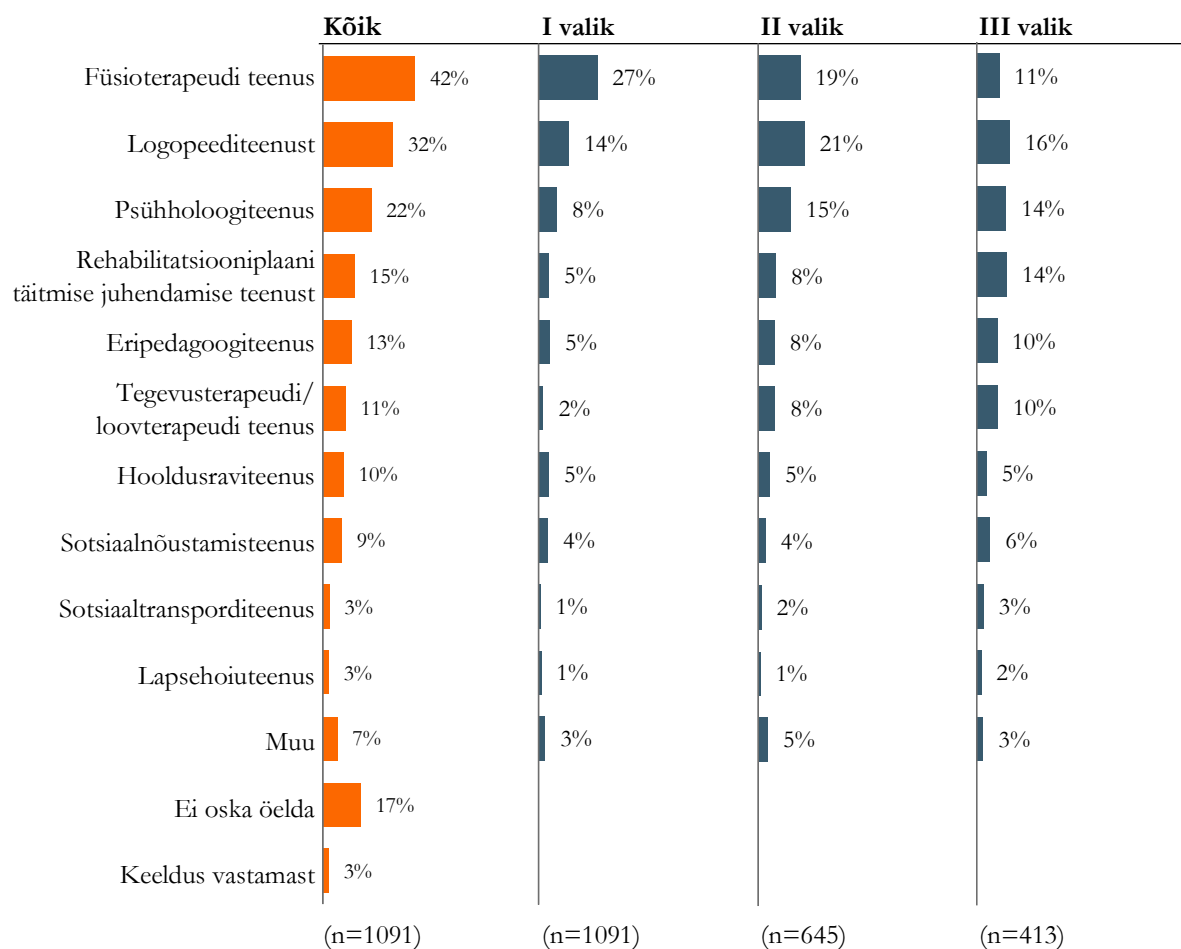
Peale selle, kas laps saab piisavalt ühte või teist teenust, küsiti, millised kasutatud **sotsiaal- ja tervishoiuteenustest** on hooldaja arvamusel **lapse arengut kõige rohkem toetanud**.

Vanematel paluti valida kuni 3 teenust, mis on toetanud last kõige rohkem.

### Joonis 12. Teenused, mis toetavad puudega laste arengut vanemate arvates kõige enam

(Lähtudes lapse puudeliigist ja piirangutest – millised kasutatud teenustest on Teie hinnangul lapse arengut kõige rohkem toetanud?)

% kõikidest puudega lastest, n=1091



Vanemate arvamused lapse tegelikult abistavate teenuste osas on toodud joonisel 12. Esimeses tulbas on toodud tulemused kõikide puudega laste lõikes. Teises tulbas on need teenused, mida

nimetati kui kõige rohkem toetavat teenust. Kolmandas ja neljandas tulbas on vastavalt – teisena ja kolmandana last aidanud teenuste hinnangute pingerida.

Puudega laste vanemate arvates on kõige rohkem lapsi aidanud füsioterapeudi teenus – see teenus on kõige sagedamini nimetatud toetava teenusena (42%) ja samas on ta kõige enam nimetatud kõige toetavama teenusena (27%). Järgmine kõige rohkem puudega laste arengut toetanud teenus on logopeediteenus (32%). Seda nimetati kõige sagedamini just teisena (21%). Psühholoogi teenus on kolmas enam puudega laste arengut toetanud teenus ning seda nimetati pigem järjekorras just teise või kolmandana. Vaid 1-2% laste puhul mainiti oluliseks lapse arengut toetanud teenusena järgmist: lapsehoiuteenus; isikliku abistaja teenus; tugiisiku teenus lapsele; päevakeskuse teenus; tööharjutusprogramm; koduõendusteenus. Mitte ükski vanematest ei ole nimetanud kolme olulisima seas järgmiseid teenused: asenduskoduteenus; hooldamine täiskasvanute hoolekandetasutuses; koduhooldusteenus; ja tugiisikuteenus perele.

Võrdluseks, kuidas puudega lapsed on saanud neid teenuseid kasutada, näeme, et füsioterapeudi teenust, mis vanemate arvates on aidanud puudega lapsi kõige rohkem, on lapsed saanud kasutada kõige vähem – 13% puudega lastest vajaksid seda teenust, aga kasutanud ei ole ning veel 19% on kasutanud füsioterapeudi teenust, kuid vähem, kui tegelikult vajaksid (66% puudega lastest on kasutanud füsioterapeudi teenust kas piisavas koguses või ei vaja seda teenust üldse). Logopeediteenust ei ole kasutanud, aga vajaksid – 8% kõikidest puudega lastest ning lisaks 15% on kasutanud, kuid vähem, kui tegelikult vajaksid (77% puudega lastest on kasutanud logopeedi teenust kas piisavas koguses või ei vaja seda teenust üldse). Psühholoogiteenust on vähem kui vaja kasutanud sama palju puudega lapsi kui logopeediteenust – 11% ei ole üldse kasutanud, kuid tegelikult vajaksid ning 12% on kasutanud, kuid vähem, kui vajaksid (76% puudega lastest on kasutanud psühholoogi teenust kas piisavas koguses või ei vaja seda teenust üldse).

Järgnevalt vaadeldakse, millised teenused on vanemate arvates erinevatesse sihtrühmadesse kuuluvaid lapsi paremini toetanud. Selleks analüüsitakse kõiki kolme nimetatud valikut kokku:

- **Eripedagoogiteenus** – rakse puude raskusastmega (17%); kuulmispuudega (33%) ning vaimupuudega või psüühikahäirega (31%) lapsed;
- **Hooldusraviteenus** - liikumispuudega (16%) lapsed;
- **Füsioterapeudi teenus** – sügava puude raskusastmega (55%); liikumispuudega (63%) ja liitpuudega (51%) lapsed;
- **Tegevusterapeudi/ loovterapeudi teenus** - sügava puude raskusastmega (23%); liikumispuudega (18%) ja liitpuudega (20%) lapsed;
- **Psühholoogiteenus** – vaimupuudega või psüühikahäirega (32%) lapsed;
- **Logopeediteenus** - keele- ja kõne puudega (62%), kuulmispuudega (63%), vaimupuudega või psüühikahäirega (48%) ja liitpuudega (48%) lapsed.

Järgmiste teenuste lõikes statistiliselt olulisi erinevusi sihtrühmade lõikes ei esinenud: sotsiaaltransporditeenus, sotsiaalnõustamisteenus; lapsehoiuteenus; isikliku abistaja teenus; tugiisiku teenus lapsele; asenduskoduteenus; hooldamine täiskasvanute hoolekandetasutuses; hooldusraviteenus; koduhooldusteenus; tööharjutusprogramm; tugiisikuteenus perele; koduõendusteenus.

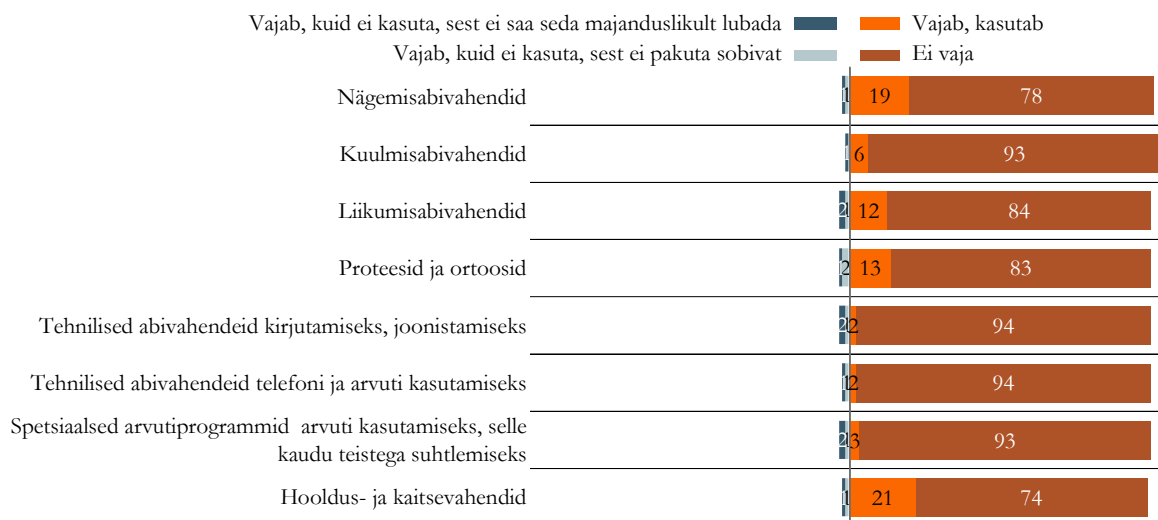
### 4.3.2 Abivahendite kasutamine ja probleemid

Käesolevas alapeatükis vaadeldakse vajadust iga uuritud abivahendi suhtes ning selle kasutamist ükshaaval, et saada üldpilti, sellest kui paljud puudega lapsed vajavad ühte või teist abivahendit ning kui paljud neid kasutavad ja kui paljud ei saa mingil põhjusel neid kasutada. Kõik alltoodud protsendid näitavad osakaalu kõikidest puudega lastest (n=1091).

#### Joonis 13. Abivahendite kasutamine

(Milliseid abivahendeid laps vajab igapäevaste tegevustega toimetulekuks ning kas ta saab neid kasutada?)

% kõikidest puudega lastest, n=1091



**Nägemisabivahendid:** kõikidest puudega lastest vajavad nägemisega seotud abivahendeid 21% ja 19% neid ka kasutavad. Vaadeldes konkreetsemalt nägemispuudega lapsi: nägemisabivahendeid vajab nendest 88% ning valdav enamus neid ka kasutab. 27% liitpuudega lastest ning 23% vaimupuudega ja psüühikahäirega lastest vajavad nägemisabivahendeid ja enamus (vastavalt 25% ja 20%) neid ka kasutab. Muude puudeliikide lõikes vajatakse nägemisabivahendid harvem (ligikaudu 15%).

**Kuulmisabivahendid:** kõikidest puudega lastest vajavad kuulmisabivahendeid 7% ja enamik vajajatest neid ka kasutavad (6% puudega lastest). Kuulmispuudega lastest vajavad kuulmisabivahendeid 86%. Suurem osa vajajatest kuulmisabivahendeid ka kasutab (81% kõigist kuulmispuudega lastest), 2% vajab, kuid ei kasuta, kuna ei saa seda endale majanduslikult lubada, ja 2% vajab, kuid ei kasuta neid, kuna neile sobivaid kuulmisabivahendeid ei pakuta. Liitpuudega lastest vajab kuulmisabivahendeid 9% ja 7% neid ka kasutab. Muude puudeliikide lõikes vajab kuulmisabivahendeid üksikud (alla 5%).

**Liikumisabivahendid:** kõikidest puudega lastest vajab liikumisabivahendeid 15%, nendest 12% neid ka kasutab. Liikumispuudega lastest vajab liikumisabivahendeid 36% ja 23% ka kasutab neid. 4% vajab liikumisabivahendeid, kuid ei kasuta, kuna ei saa endale majanduslikult neid lubada ja 1% vajab neid, kuid ei kasuta, kuna neile sobivaid liikumisabivahendeid ei pakuta. Lisaks liikumispuudega lastele vajavad liikumisabivahendeid sagedamini liitpuudega lapsed (31%), kellest 26% neid kasutab, 3% ei kasuta neid majanduslikel põhjustel ja 2% ei kasuta, sest ei pakuta neile sobivaid vahendeid. Nähemispuudega lastest vajavad liikumisabivahendeid 9%, kellest 5% kasutab neid ja 4% ei kasuta, kuna ei pakuta neile sobivaid vahendeid. Vaimupuudega või psüühikahäirega laste seas on 8% neid, kes vajavad liikumisabivahendeid ning 5% nendest ka

kasutab neid. 2% vaimupuudega või psüühikahäirega lastest ei kasuta neid majanduslikel põhjustel ning veel 1% ei kasuta, kuna ei pakuta neile sobivaid vahendeid. Muude puudeliikide lõikes vajavad kuulmisabivahendeid üksikud (alla 5%).

**Proteesid ja ortoosid:** kõikidest puudega lastest vajavad proteese ja ortoose 16%, kellest enamik 13% ka kasutab neid. Proteese ja ortoose vajavad eelkõige liikumispuudega lapsed ning liitpuudega lapsed. 33% liikumispuudega lastest vajavad proteese ja ortoose, ja 29% neid ka kasutab. neist 38%. 3% ei kasuta neid majanduslikel põhjustel ja 1% - sest ei pakuta neile sobivaid. Lisaks liikumispuudega lastele, proteese ja ortoose vajavad 33% liitpuudega lastest, kellest 26% neid kasutab, 4% ei kasuta neid majanduslikel põhjustel ja 3% - sest ei pakuta neile sobivaid.

**Hooldus- ja kaitsevahendid:** kõikidest puudega lastest vajab hooldus- ja kaitsevahendeid 23% ning suurem osa (21%) neid ka kasutab. 1% kõikidest puudega lastest on probleeme majandusliku poolega ning 1% ei pakuta sobivaid vahendeid. Rohkem, võrreldes teiste puudega lastega, vajavad hooldus- ja kaitsevahendeid liitpuudega lapsed (32%), muu puudega lapsed (26%) ja liikumispuudega lapsed (21%). Probleeme hooldus- ja kaitsevahendite kasutamisega on 1-2% igal selle laste rühmal.

**Tehnilised abivahendid kirjutamiseks, joonistamiseks; tehnilised abivahendid telefoni ja arvuti kasutamiseks; spetsiaalsed arvutiprogrammid arvuti kasutamiseks, selle kaudu teistega suhtlemiseks** – neid abivahendeid võib ühendada, kuna nõudlus nende järgi on väga madal – esimesi neist vajab kokku 5% kõikidest puudega lastest, teisi vajab 4% kõikidest puudega lastest ja kolmandaid abivahendeid vajab 6% kõikidest puudega lastest. Tehnilisi abivahendeid kirjutamiseks ja joonistamiseks vajavad teistest sagedamini nägemispuudega lapsed (21%) ning liitpuudega lapsed (9%) ning nendel on teistest rohkem probleeme – 2% ei kasuta neid tehnilisi vahendeid majanduslikel põhjustel ning 3%-le ei pakuta sobivaid vahendeid. Tehnilised abivahendid telefoni ja arvuti kasutamiseks kasutavad teistest sagedamini nägemispuudega lapsed (21%) ja liitpuudega lapsed (9%). Probleemide kohta erinevusi sihtrühmades ei esinenud. Spetsiaalseid arvutiprogramme arvuti kasutamiseks ning selle kaudu teistega suhtlemiseks vajavad teistest sagedamini jällegi nägemispuudega lapsed (33%), liitpuudega lapsed (11%) ja kuulmispuudega lapsed (12%). Probleeme nende abivahendite kasutamisel on rohkem samuti nägemispuudega lastel – 4% ei pakuta sobivaid vahendeid ja 8% ei kasuta piisavalt majanduslikel põhjustel ning liitpuudega lastel - 2% ei pakuta sobivaid vahendeid ja 6% ei kasuta piisavalt majanduslikel põhjustel.

Seega, kokkuvõtlikult saab öelda, et:

- nägemisabivahenditega on probleeme 2% kõikidest puudega lastest ja konkreetselt 9% nägemispuudega lastel;
- kuulmisabivahenditega on probleeme 1% kõikidest puudega lastest ja täpsemalt 5% kuulmispuudega lastel;
- liikumisabivahenditega on probleeme 3% kõikidest puudega lastest ja täpsemalt 8% liikumispuudega lastel; 6% nägemispuudega lastel ja 5% vaimupuudega lastel;
- proteeside ja ortoosidega on probleeme 3% kõikidest puudega lastest ja täpsemalt 5% liitpuudega lastel; 4% liikumispuudega lastel ja 4% nägemispuudega lastel;
- hooldus- ja kaitsevahenditega on probleeme 2% kõikidest puudega lastest ja kõige rohkem – 3%-l liikumispuudega lastest;

38% kõikidest puudega lastest ei vaja ühtegi abivahendit. 62% kõikidest puudega lastest vajab vähemalt ühte abivahendit - nendest 35% vajab ühte abivahendit, 16% - kahte, 11% vajab kolme või enam abivahendit. Kõige sagedamini esinevad abivahendite kombinatsioonid on järgmised:

- nägemisabivahendid + liikumisabivahendid (ligi 100 puudega last);
- nägemisabivahendid + proteesid ja ortoosid (ligi 100 puudega last);
- nägemisabivahendid + hooldus- ja kaitsevahendid (ligi 200 puudega last);
- liikumisabivahendid + proteesid ja ortoosid (ligi 150 puudega last);
- liikumisabivahendid + proteesid ja ortoosid+hooldus- ja kaitsevahendid (ligi 100 puudega last);
- proteesid ja ortoosid + hooldus- ja kaitsevahendid (ligi 100 puudega last);
- spetsiaalsed arvutiprogrammid arvuti kasutamiseks, selle kaudu teistega suhtlemiseks + hooldus- ja kaitsevahendid (ligi 100 puudega last);

Muid kombinatsioone abivahenditest on nimetanud alla 80 lapse.

### 4.3.3 Rehabilitatsiooniplaani tegevuskava toetavate teenuste saamine

Antud alapeatükis antakse ülevaade sellest, kust puudega lapsed saavad rehabilitatsiooniplaani tegevuskavas soovitud toetavaid teenuseid.

Kõikidest puudega lastest 78% on saanud soovitatavaid toetavaid teenuseid, 12% ei ole neid saanud ning 8% ei ole vajanud<sup>9</sup>. Põhiliselt saadakse soovitatavaid toetavaid teenuseid kahest kohast – üle poole puudega lastest on neid saanud haiglas, polikliinikust või tervisekeskusest (53%) ning kolmandik lastest on saanud neid rehabilitatsiooniasutusest (33%). Viies (19%) puudega lastest on saanud soovitatavaid toetavaid teenuseid haridussüsteemist ja 13% - kohalikust omavalitsusest. Erapraksise poole on pöördunud soovivate toetavate teenuste saamiseks 8% kõikidest puudega lastest. Muu kohtadena, kust on saadud nimetatud teenuseid on mainitud: kool, sanatoorium, ujula, SPA, soolakamber, puudega inimeste ühing ja Sotsiaalkindlustusamet.

Sihtrühmade lõikes olulised erinevused toetavate teenuste saamisel: keskmise puude raskusastmega (61%) ja muu puudega (10%) lapsed saavad sagedamini toetavaid teenuseid haiglas, polikliinikust või tervisekeskuses; sügava puude raskusastmega lapsed saavad sagedamini toetavaid teenuseid kohalikust omavalitsusest (25%) või haridussüsteemist (29%); liitpuudega lapsed saavad sagedamini toetavaid teenuseid rehabilitatsioonikeskusest (41%) või haridussüsteemist (31%); vaimupuudega või psüühikahäirega lapsed saavad sagedamini haridussüsteemist (33%). Vanuse ja lapse staatuse lõikes antud küsimuses statistiliselt olulisi erinevusi ei esinenud.

11% kõikidest puudega lastest, kes ei ole soovitatavaid toetavaid teenuseid saanud jagunevad nende vahel, kes ei ole saanud seetõttu, et see ei ole majanduslikult nende leibkonnale võimalik (4%) ning nende vahel, kelle lähedal ei pakuta soovitud toetavaid teenuseid. Statistiliselt olulised erinevused sihtühmade vahel on vaid laste seas, kes ei ole saanud toetavaid teenuseid seetõttu, et nende lähedal soovitud teenuseid ei pakuta – nende seas on rohkem Kesk-Eestis elavaid puudega lapsi, muudes asulates elavaid lapsi ning vaimupuudega või psüühikahäirega lapsi.

---

<sup>9</sup> Ülejäänud 2% puudega laste kohta ei osatud antud küsimusele vastata

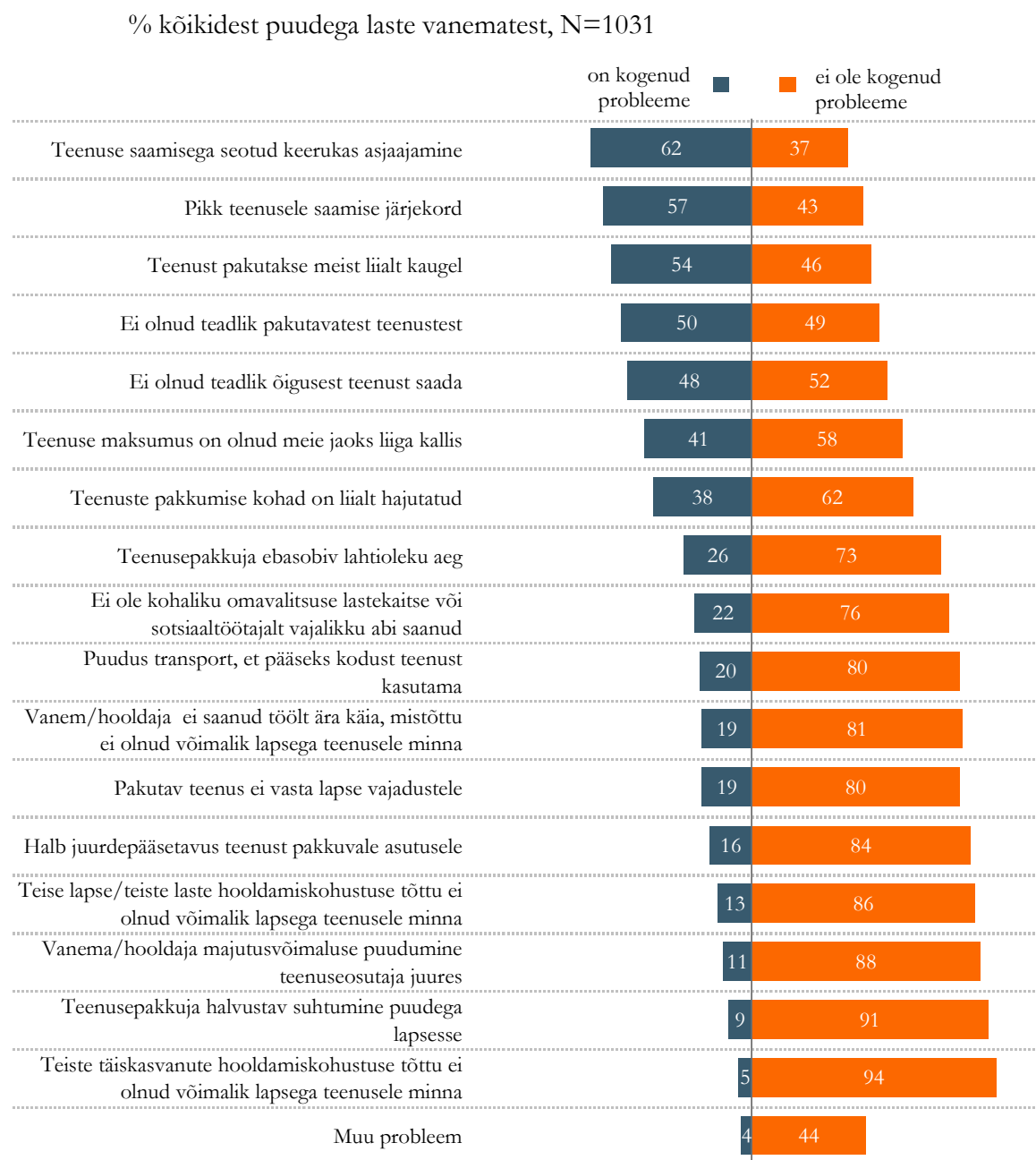
Oluliselt vähem on nende seas Lõuna-Eestis elavaid puudega lapsi ning keskmise puude raskusastmega lapsi.

#### 4.3.4 Probleemid sotsiaalteenuste kasutamisel

Peale selle, milliseid sotsiaal- ja tervishoiuteenuseid puudega lapsed on saanud, milliseid abivahendeid nad kasutavad ning milliseid soovitatud toetavaid teenuseid nad saavad uuriti, milliseid probleeme on kogenud puudega laste vanemad seoses puudega lastele suunatud sotsiaalteenustega. Uuringus oli toodud hulk võimalikke probleeme, ning vanem kirjeldas, kas nad on sellist tüüpi probleemi seoses sotsiaalteenustega kogenud või mitte. Antud küsimusele vastasid kõik puudega laste vanemad (n=1031).

#### Joonis 14. Puudega laste vanemate poolt kogetud probleemid sotsiaalteenuste kasutamisel

*(Kui mõtlete enda kogemusele puudega lapse peamise hooldajana, siis milliseid probleeme olete kogenud seoses puudega lastele suunatud sotsiaalteenustega?)*



Üle poolte puudega laste vanematest on puutunud kokku järgmiste probleemidega sotsiaalteenuste kättesaamisel: teenust pakutakse neist liiga kaugel (54%); teenuse saamine on seotud keerulise asjaajamisega (62%), teenuse kättesaamiseks on pikk järjekord (57%).

Veidi harvemini esinevad probleemid, kuid endiselt laialdaselt levinud, on seotud oma õiguste tundmisega: vanematest ei olnud teadlikud õigusest teenust saada 48% ning 50% ei olnud üldse teadlikud pakitavatest teenustest.

Üle kolmandiku puudega laste vanematest on kogenud järgmisi probleeme: teenuse maksumus oli neile liiga kallis (41%) ning teenuse pakkumise kohad on liiga laiali hajutatud (38%).

Veerandile puudega laste vanematest ei sobi teenusepakkuja lahtioleku ajad (26%). Viiendik vanematest ei ole saanud kohaliku omavalitsuse sotsiaal- või lastekaitsetöötajalt vajalikku abi (22%). Sama palju vanemaid puutus kokku situatsioonidega, mil puudus transport, et jõuda teenusepakkujani (20%), mil lapsevanem ei saanud töölt ära käia, mistõttu ei olnud võimalik lapsega teenusele minna (19%) ning sama palju vanemaid väidab, et pakutav teenus ei vastanud lapse vajadustele (19%). Muud uuringus käsitletud probleemid esinevad harvem (vt. Joonis 14).

Edasi vaadeldakse eraldi igat sotsiaalteenuste kasutamisel kogetud probleemi erinevates sihtrühmades, et teadvustada, milliste laste puhul kogeti ühte või teist probleemi rohkem.

**Teenuse maksumus on olnud meie jaoks liiga kallis:** sagedamini on kogenud antud probleemi Lõuna-Eestis elavad (47%), vaimupuude või psüühikahäirega laste (50%) vanemad. Antud probleemi on kogenud harvemini Kirde-Eestis elavad puudega lapsed ja nende vanemad (28%) ning koolieelikute vanemad (34%).

**Teenust pakutakse meist liialt kaugel:** sagedamini on kogenud antud probleemi Kesk-Eestis (69%) ning muudes asulates elavad (67%), vaimupuude või psüühikahäirega laste (64%) vanemad. Harvemini kui teised on antud probleemi kogenud Tallinnas elavad puudega laste vanemad (38%).

**Teenuse saamisega seotud keerukas asjaajamine:** sagedamini on kogenud antud probleemi Kesk-Eestis elavad (71%) puudega laste vanemad. Teistest harvemini on antud probleemiga puutunud kokku Kirde-Eestis elavad puudega laste vanemad (53%) ning koolieelikute vanemad (55%).

**Teenuste pakkumise kohad on liialt hajutatud:** sagedamini on kogenud antud probleemi Kesk-Eestis (47%) ning muudes asulates (45%) elavad puudega laste vanemad, raske puude raskusastmega laste vanemad (42%). Teistest harvemini on antud probleemiga puutunud kokku Kirde-Eestis elavad puudega laste vanemad (29%), keskmise puude raskusastmega laste vanemad (30%) ning muu puudega laste vanemad (32%).

**Teenusepakkuja ebasobiv lahtioleku aeg:** antud probleemiga on puutunud kokku teistest sagedamini Tallinnas elavad puudega laste vanemad (36%) ning liitpuudega laste vanemad (32%).

**Pikk teenusele saamise järjekord:** antud probleemiga on puutunud kokku teistest sagedamini keskmise puude raskusastmega (63%) ning harvem sügava puude raskusastmega laste vanemad (47%).

**Teenusepakkuja halvustav suhtumine puudega lapsesse:** halvustava suhtumisega on teistest rohkem puutunud kokku vaid Tallinnas elavad puudega laste vanemad (16%).

**Halb juurdepääsetavus teenust pakkuvale asutusele:** antud probleem on teistest sagedamini kogenud Tallinnas elavate puudega laste vanemad (24%), sügava puude raskusastmega laste (26%) ning nägemispuudega laste vanemad (37%).

**Puudus transport, et pääseks kodust teenust kasutama:** antud probleemiga puutusid kokku teistest sagedamini muudes asulates elavad puudega laste vanemad (25%), vaimupuude või psüühikahäirega (28%) laste vanemad.

**Vanema/hooldaja majutusvõimaluse puudumine teenuseosutaja juures:** antud probleemiga on puutunud kokku teistest sagedamini Kesk-Eestis elavad puudega laste vanemad (18%) ning kiitpuudega laste vanemad (17%).

**Pakutav teenus ei vasta lapse vajadustele:** antud probleemi kogevad teistest rohkem sügava puude raskusastmega (28%) ning vaimupuudega või psüühikahäirega (26%) laste vanemad.

**Ei olnud teadlik õigusest teenust saada:** antud probleemi on teistest sagedamini kogenud Tallinnas elavate puudega laste vanemad (55%) ja liitpuudega (56%) laste vanemad.

**Ei olnud teadlik pakutavatest teenustest:** antud probleemiga puutusid kokku teistes sagedamini Põhja-Eestis elavad puudega laste vanemad (57%).

**Ei ole kohaliku omavalitsuse lastekaitse või sotsiaaltöötajalt vajalikku abi saanud:** antud probleemiga on puutunud kokku teistest sagedamini sügava puude raskusastmega laste vanemad (33%), ning liitpuudega (31%) laste vanemad. Teistest vähem on kogetud antud probleemi Lõuna-Eesti piirkonnas elavate puudega laste vanemate poolt (16%).

Muude uuringu käigus käsitletud probleemide, nagu: „**Vanem/hooldaja ei saanud töölt ära käia, mistõttu ei olnud võimalik lapsega teenusele minna**”, „**Teise lapse/teiste laste hooldamiskohustuse tõttu ei olnud võimalik lapsega teenusele minna**” ja „**Teiste täiskasvanute hooldamiskohustuse tõttu ei olnud võimalik lapsega teenusele minna**” kogemise sagedus ei sõltu puudeliikidest, puude raskusastmest ega pere elukohast.

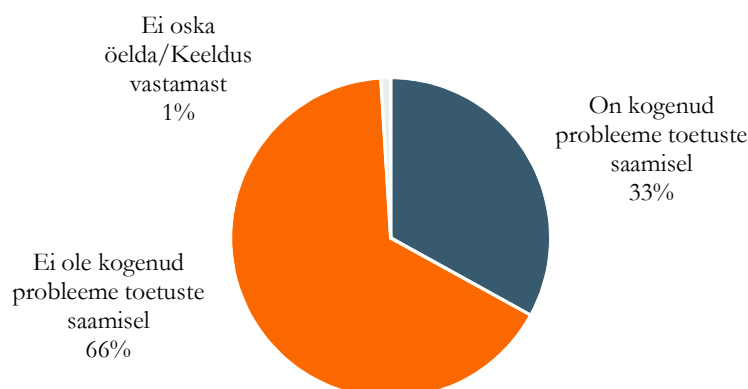
### 4.3.5 Sotsiaaltoetused

Küsitluse käigus uuriti, kas puudega laste vanemad on puutunud kokku probleemidega puudega lastele mõeldud sotsiaaltoetuste saamisel. Vastuseid analüüsiti puudega laste vanemate hinnangutest lähtudes (n=1031).

#### Joonis 15. Probleemide kogemine puudega lastele suunatud sotsiaaltoetuste saamisel

*(Kui mõtlete puudega lastele suunatud sotsiaaltoetustele, siis kas teie olete kogenud probleeme toetuste saamisel?)*

% kõikidest puudega laste vanematest, n=1031



Puudega lastele suunatud sotsiaaltoetuste saamisel üks kolmandik vastajatest on probleeme kogenud ning kaks kolmandiku probleeme kogenud ei ole (vt. joonis 15).

Sellelt osalt vastajatest, kes on kogenud probleeme puudega lastele mõeldud sotsiaaltoetuste saamisel, uuriti täpsemalt, millist tüüpi probleemidega on nad kokku puutunud. Oma kokkupuuteid probleemidega kirjeldas kokku 342 inimest.

#### Joonis 16. Milliseid probleeme kogetakse puudega lastele suunatud sotsiaaltoetuste saamisel

*(Millised need probleemid on olnud, mida olete kogenud?)*

% puudega laste vanematest, kes on kogenud probleeme puudega lastele suunatud sotsiaaltoetuste saamisel, n=342



Rohkem kui kaks kolmandikku (70%) nendest, kes on kogenud mingeid probleeme puudega lastele suunatud sotsiaaltoetuste saamisel väidavad, et need on seotud keerulise taotluse protsessiga ning asjaajamisega<sup>10</sup>. Ligi 40% vastajatest valis teisi vastusevariante – ei olnud teadlik pakutavatest toetustest (44%) ja ei olnud teadlik õigusest toetust saada (41%). Muid probleeme tõid välja 15% vastanutest (vt. joonis 16). Muude probleemide hulka kuuluvad: pikk taotlusprotsess (12 vastajat), toetusi võeti ära/vähemaks (7 vastajat), ei maksta õigeaegselt (5 vastajat). Üksikuteks toodi välja järgmisi probleeme: dokumendid kadusid ametiasutuses ära, toetused on väikesed, suhtumisprobleemid/ebaviisakas käitumine, keeldumine/ei võetud jutule/ei taheta anda.

Vaadates erinevusi sihtrühmade lõikes ilmneb, et sügava puude raskusastmega laste vanemate seas on rohkem neid, kes on kogenud probleeme sotsiaaltoetuste saamisega (42%). Lisaks on rohkem probleeme kogenud vaimupuudega või psüühikahäirega laste vanemad (42%). Vastajate vähesuse tõttu ei olnud võimalik analüüsida erinevusi sihtrühmade lõikes probleemide tüüpidega seoses.

#### 4.3.6 Asenduskodus või täiskasvanute hoolekandenasutuses viibimine

Uuringus küsiti, kas puudega laps on viimase 12 kuu jooksul viibinud asenduskodus või täiskasvanute hoolekandenasutuses. Uuringu tulemused näitavad, et asenduskoduteenust ning täiskasvanute hoolekandenasutust laste puhul kasutatakse väga vähe – mõlemas tüüpi asutustes on viimase 12 kuu jooksul viibinud vaid 1% kõikidest puudega lastest. Nende laste seas 70% on raske puude raskusastmega ning ligi pool vaimupuudega või psüühikahäirega ning veel kolmandik liitpuudega.

<sup>10</sup> Sama väideti täiskasvanute puudega inimeste uuringus, et asjaajamine on keeruline ja seetõttu jääb osa teenustest ja toetustest saamata. Allikas: „Puudega inimeste töötamist toetavad meetmed” kvalitatiivuuringu, 2008. a.

### 4.3.7 Lapsehoiu vajadus

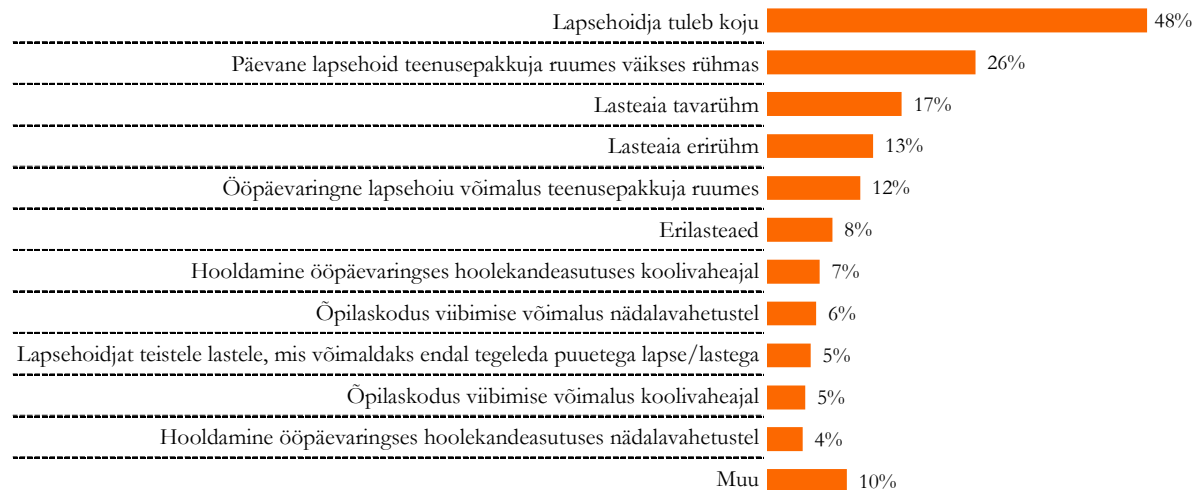
Kui vaadata kõiki puudega laste peresid, siis veidi üle poole (57%) nendest väidetavalt ei vaja vanema enda hinnangul puudega lapse/laste puhul lapsehoiuvõimalust ja 43% nendest vajab seda. Üldistades antud tulemust üldkogumile, saab öelda, et ligikaudu 2900 puudega laste peret ning nende vanemat vajavad lapsehoiuvõimalust oma lapse/laste jaoks.

Selleks, et paremini tajuda, kes on need puudega lastega pered, kes vajavad lapsehoiuvõimalust, vaadeldakse erinevaid mõjureid, mis võivad mõjutada antud vajadust. Näiteks, oluliselt rohkem vajatakse puudega lapsele lapsehoiuvõimalust siis, kui peres on kaks puudega last. Üldisest laste arvust puudega lapse lapsehoiuvõimaluse vajadus ei sõltu. Rohkem on vajadus lapsehoiu järgi sügava puude raskusastmega laste puhul (84%). Vaadates puudeliike ilmneb, et vajadus lapsehoiu järgi on suurem vaimupuudega või psüühikahäirega (56%) ning liitpuudega (60%) laste puhul. Koolieelikute puhul on puudega lapse lapsehoiuvajadus suurem (0-2-aastased - 53%; 3-6-aastased (59%)), kui suuremate laste puhul. Lapsehoiuvajadus on suurem, kui laps vajab suuremat abi nii koduste (kõrvalabi vajadus üle 9 tundi nädalas: 9-16 tundi (55%); 17+ tundi (74%)) kui koduväliste (kõrvalabi vajadus rohkem kui 1 tund nädalas: 1-8 tundi (51%); 9-16 tundi (61%); 17+ tundi (70%)) eakohaste tegevuste juures.

#### Joonis 17. Lapsehoiuvõimalused, mida eelistavad puudega laste vanemad

*(Kui Te vajate enda puudega lapse/laste puhul lapsehoiuvõimalust, siis millist neist eelistaksite, kui oleks võimalik valida?)*

% puudega laste vanematest, kes vajavad oma puudega lastele lapsehoiuvõimalust, n=489



Edaspidi vaadatakse vaid neid vastajaid, kes vajavad oma puudega lastele lapsehoiuvõimalust (n=489). Kui puudega laste vanematel oleks võimalus valida, siis kõige rohkem nad eelistaksid kahte lapsehoiuvõimalust – et lapsehoidja tuleks neile koju (48% nendest puudega lastega peredest, kes vajavad oma puudega lastele lapsehoiuvõimalust) ja et laps viibiks päeval lastehoidu teenusepakkuja ruumides väikeses rühmas (26% nendest puudega laste peredest, kes vajavad oma puudega lastele lapsehoiuvõimalust). Muid lastehoiuvõimalusi eelistas oluliselt vähem vanemaid, kes vajavad antud teenust: lasteaia tavarühma (17%) või erirühma (13%), ööpäevaringset lapsehoiu võimalust teenusepakkuja ruumes 12%, erilasteaeda 8%, hooldamist ööpäevaringses hoolekandeesutuses koolivaheajal (7%), õpilaskodus viibimise võimalust nädalavahetustel (6%) ja lapsehoidjat teistele lastele, mis võimaldaks endal tegeleda puuetega lapse/lastega - (5%).

Hooldamist ööpäevaringses hoolekandenasutuses nädalavahetustel (4%), õpilaskodus viibimise võimalus koolivaheajal (5%) ja vanemaid/pereliikmeid/sugulasi – 4% vanematest, kes vajavad oma lastele lastehoiuvõimalust.

Analüüsid esinevaid lapsi, kelle jaoks vajatakse lastehoiuvõimalust selgub, et see võimalus, kus lapsehoidja tuleks koju, on oluliselt rohkem soovitud nende vanemate poolt, kelle puudega lastel on vaja suuremat abi (9-16 tundi) koduväliste eakohaste tegevuste juures. Ööpäevaringset lastehoiu võimalust teenusepakkuja ruumes eelistaksid teistest sagedamini puudega laste vanemad, kellel on sügava puude raskusastmega (27%) või liitpuudega lapsed (21%), ning lapsed, kes vajavad suuremat abi nii koduste (enam kui 16 tundi nädalas) kui koduväliste (enam kui 9 tundi nädalas) eakohaste tegevuste juures. Lasteaiarühma eelistaksid teistest sagedamini need puudega laste vanemad, kelle lapsed on muu puudega (25%), kelle lapsed on vanuses 3-6 aastat ning kelle lapsed ei vaja abi koduste ega koduväliste eakohaste tegevuste juures. Erilasteaeda eelistaksid teistest rohkem vanemad, kes kasvatavad liitpuudega lapsi (15%). Hooldamist ööpäevaringses hoolekandenasutuses koolivaheajal eelistavad aga teistest rohkem vanemad, kelle lastel on vaimupuue või psüühikahäire (15%).

Need vanemad, kes valisid mitu sobivat lapsehoidmisvõimalust, valisid kõige sagedamini koos järgmiseid kombinatsioone:

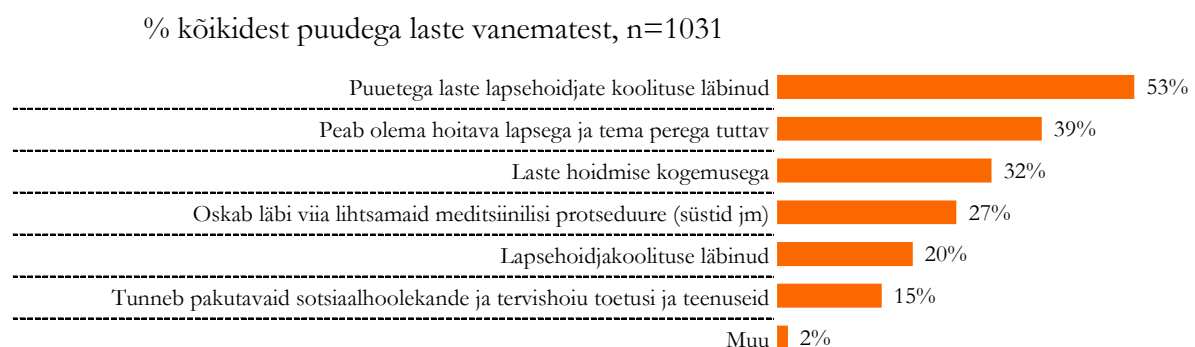
- lapsehoidja tuleb koju + päevane lastehoid teenusepakkuja ruumides väikeses rühmas;
- lapsehoidja tuleb koju + ööpäevaringset lastehoiu võimalust teenusepakkuja ruumides;
- lapsehoidja tuleb koju + lasteaiatavarühm;

Muid kombinatsioone valisid alla 60 vanema.

Lisaks lastehoiu vajadusele uuriti puudega laste vanemate käest, millise ettevalmistusega peaks olema lapsehoidja, et talle võiks usaldada puudega lapse hoidmist. Antud küsimusele vastasid kõik puudega laste vanemad, mitte ainult need, kellel on reaalne vajadus lastehoiu järgi (n=1031).

### Joonis 18. Puudega lapse lapsehoidjale esitatud ootused

*(Millise ettevalmistusega peaks olema Teie hinnangul lapsehoidja, et usaldaksite oma puudega lapse tema hoida?)*



Kõige sagedasem nõue puudega lapse lapsehoidjale vastajate arvates on puudega laste lastehoiu koolituse läbimine (53% kõikidest puudega laste vanematest). Üle kolmandiku puudega laste vanematesst arvavad, et lapsehoidja peaks omama laste hoidmise kogemust (32%) ning peab olema hoitava lapsega ja tema perega tuttav (39%). 27% jaoks on oluline, et lapsehoidja oskaks läbi viia lihtsamaid meditsiinilisi protseduure, 20% hooldajatest piisab, kui lapsehoidja läbiks tavalist lastehoidjakoolitust ning väiksemale osale (15%) hooldajatest on oluline, et puudega lapse lastehoidja tunneks pakutavaid sotsiaalhoolekande ja tervishoiu toetusi ja teenuseid. 2%

vanematest nimetas lisaks muid nõudmisi puudega lapse lapsehoidjale. Siia kuuluvad: hea/südamlik rahulik/hooliv; tunneb puudega lapse haigust; oskab autot juhtida; kindel/korrektne/viisakas. 1% vastajatest väitis, et ei usaldaks omapuudega last mitte kellelegi.

Järgnevalt võetakse kokku peatükk, mis räägib sotsiaalteenuste ja toetuste kasutamist ning probleeme, mis on nendega seotud.

Põhiallikaks informatsiooni hankimiseks, mis puudutab sotsiaalteenuseid ja toetusi on arst ning avalikud instantsid – sotsiaalkindlustusamet/pensioniamet ning rehabilitatsiooniasutus. Internetil ja meedial on väiksem olulisus ning puudega inimeste ühendustel on üks viimastest kohtadest puudega lastele suunatud toetuste, teenuste ja abi kohta käiva informatsiooni allikana.

Mis puudutab puudega lastele suunatud toetuste vormi, siis kaks kolmandikku kõikidest puudega lastega vanematest eelistavad saada rahalist toetust, et pere saaks ise vajalikke teenuseid osta, ja kolmandik eelistab saada pigem peredele suunatud tasuta teenuseid.

Rääkides sotsiaalteenuste kasutamisest, saab uuringu tulemustele tuginedes tõdeda, et on terve hulk teenuseid, mida enamus puudega lastest ei kasuta. Selliste teenuste hulka kuuluvad: asenduskoduteenus, hooldamine täiskasvanute hoolekandetasutuses, tööharjutusprogramm, koduhooldusteenus, koduõendusteenus. Neid teenuseid kasutab või soovib kasutada alla 5% puudega lastest, mis on osaliselt ka mõistetav, kuna enamik neist teenustest pole puudega kodus kasvavatele lastele suunatud. Kõige suurema nõudlusega teenused puudega laste seas on: füsioterapeudi teenus, rehabilitatsiooniplaani täitmise juhendamise teenus, logopeediteenus ja psühholoogiteenus – neid teenuseid kasutab või vajab nende kasutamist üle poole kõikidest puudega lastest. Füsioterapeudi teenus ei ole ainult kõige nõutavam teenus vaid ka teenus, mille puhul on kõige rohkem lapsi, kes vajavad teenust, kuid kas kasutavad ebapiisavas koguses või ei kasuta üldse ning see on teenus, mis vanemate hinnangul on kõige rohkem toetanud laste arengut nende puudeliigist lähtuvalt. Järgmiseid teenuseid kasutab samuti ebapiisavas koguses või kasuta üldse 10 kuni 23% kõikidest puudega lastest: sotsiaalnõustamisteenus, psühholoogiteenus, logopeediteenus, tegevusterapeudi või loovterapeudi teenus, rehabilitatsiooniplaani täitmise juhendamise teenus ja sotsiaaltransporditeenus, eripedagoogiteenus, lapsehoiuteenus ja hooldusraviteenus. Muudest teenustest tunneb puudust alla 10% kõikidest puudega lastest. Suurema osa teenuste puhul ei ole kas piisavas koguses või üldse kasutanud vajalikke teenuseid sügava puude raskusastmega ning vaimupuudega või psüühikahäirega lapsed.

Kõige rohkem on puudega laste vanemate arvates nende lapse arengut toetanud just füsioterapeudi teenus – seda on nimetatud kõige sagedamini ning peamiselt esimesena. Sellele järgnevad logopeediteenus ning psühholoogiteenus.

Uuringus käsitletud abivahendeid puudega lapsed kas ei vaja või kasutavad. Iga abivahendi puhul on 2-4% puudega lapsi, kes ei kasuta vajalikke abivahendeid kas majanduslikel põhjustel või seetõttu, et ei pakuta sobivaid vahendeid.

Peale erinevate teenuste kasutamist uuriti ka probleeme, mis sotsiaalteenuste kasutamisel esinevad. Pool või üle poolte puudega laste vanematest on puutunud kokku järgmiste probleemidega sotsiaalteenuste kättesaamisel või kasutamisel: teenust pakutakse neist liiga kaugel, teenuse saamine on seotud keerulise asjaajamisega, teenuse kättesaamiseks on pikk järjekord, ei olnud teadlikud õigusest teenust saada ning ei olnud teadlikud pakitavatest teenustest.

Kolmandik puudega laste vanematest on kogenud probleeme toetuste saamisega. Kõige levinum probleem on taotluse protsessi keerulisus.

Puudega laste puhul kasutatakse asenduskoduteenust väga vähe – vaid 1% kõikidest puudega lastest on viibinud asenduskodus viimase 12 kuu jooksul. Sama vähe on kasutatud täiskasvanute hoolekandeesutusi.

Lapsehoiuvõimalust vajavad 43% kõikidest puudega laste vanematest. Kui puudega laste vanematel oleks võimalus valida, siis kõige rohkem eelistaksid nad, et lapsehoidja tuleks neile koju. Üle poole vanematest pidasid oluliseks, et lapsehoidja läbiks puudega laste lapsehoiu koolituse, et nad saaksid talle usaldada oma puudega last.

## **4.4 Tervishoiuteenuste kasutamine ja seotud probleemid**

Tervishoiuteenuste kasutamist käsitlevas peatükis räägitakse, milliseid haigusi põevad puudega lapsed, mis põhjustasid neile puude määramist. Lisaks uuriti erinevate tervishoiuasutuste külastamist viimase 12 kuu jooksul – mitu korda on pöördunud puudega lapsega seoses perearsti/õe pole, eriarsti poole, kiirabisse või erakorralise meditsiini osakonda, hambaarstile või haiglasse. Viimasena antud peatükis käsitletakse puudega laste seoses tervishoiuteenustega seotud probleeme.

### **Puudega laste haigused ja terviseprobleemid**

Rääkides tervishoiuteenustest ja nendega seotud probleemidest on oluline tuletada meelde, milliste haiguste ja terviseprobleemide tõttu lastele määrati puuded ning millised on nende puuete raskusastmed.

Kõige sagedasem diagnoos, mille puhul on uuritud lastele määratud puue, on astma. Selle diagnoosiga lastele määratakse oluliselt sagedamini keskmist puude raskusastet kui rasket või sügavat. Sageduselt järgmised diagnoosid, mis on olnud puude määramise aluseks, on sünniga seotud ajukahjustus ja vaimse arengu mahajäämus, mille puhul määrati sagedamini sügavat puude raskusastet, ning psüühikahäire/käitumishäire, mille puhul sagedamini määrati rasket puude astet. Nendele diagnoosidele järgnevad: epilepsia (rohkem sügavat puudeastet), nägemishäired ja pimedus (rohkem sügavat puudeastet), diabeet (pigem keskmist ja rasket puudeastet), lihaskonnahaigused (pigem rasket ja sügavat puudeastet), liigesahaigused (pigem keskmist ja rasket puudeastet) ning kuulmisnõrkus ja kurtus (kõiki puude raskusastmeid võrdselt). Muud diagnoosid esinevad väiksemal osal (alla 5%) puudega lastest.

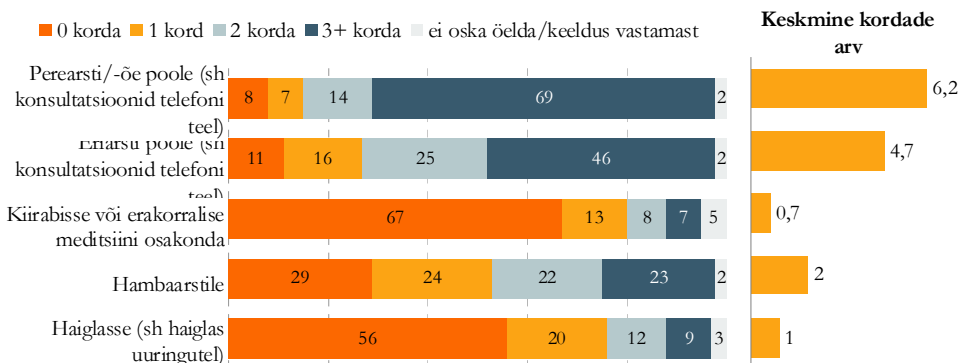
### **Tervishoiuteenuste kasutamine**

Uurides tervishoiuteenuste kasutamist küsiti, mitu korda on puudega lapse vanem või keegi teine viimase 12 kuu jooksul puudega lapsega seoses pöördunud erinevaid tervishoiuteenuseid kasutama. Ka seda küsimust esitati kõikide puudega laste kohta (n=1091).

## Joonis 19. Erinevate tervishoiuteenuste/asutuste külastamise arv viimase 12 kuu jooksul

(Mitu korda olete ise või keegi teine vaimse 12 kuu jooksul lapsega seoses pöördunud...?)

% kõikidest puudega lastest, n=1091



Kõige sagedamini on viimase 12 kuu jooksul külastatud perearsti/õde, keskmiselt 6,2 korda. Sageduselt järgmisena on pöördutud eriarsti poole – keskmiselt 4,7 korda. Hambaarstile – keskmiselt kaks korda ning haiglasse ja kiirabisse pöörduti harva – keskmiselt üks ja 0,7 korda. Joonisel 19 on näidatud, mitu korda on pöördutud ühe või teise tervishoiuteenuse pakkuja juurde viimase 12 kuu jooksul ning on toodud ka keskmine kordade arv. Kaks kolmandikku puudega lastest ei pidanud viimase 12 kuu jooksul pöörduma kiirabisse (67%) ning pea sama vähesed ka haiglasse (56%). Need aga, kes pidid pöörduma kiirabisse või haiglasse, pidid seda tegema 1-2 korda, vähem (vastavalt 7% ja 9%) pidid pöörduma 3 ja rohkem korda. Hambaarsti poole on pöördunud viimase 12 kuu jooksul kaks kolmandiku puudega lastest; võrdne arv puudega lastest pöördus hambaarsti poole üks, kaks, kolm või enam korda. Perearsti on külastatud viimase 12 kuu jooksul kõige rohkem – 69% kõikidest puudega lastest pöördus perearsti poole kolm ja rohkem kord ning vaid 8% ei ole viimase 12 kuu jooksul perearsti poole pöördunud. Eriarsti poole ei ole viimase 12 kuu jooksul pöördunud umbes sama palju puudega lapsi – 11%. Kuid eriarsti poole ei ole pöördutud nii sageli, kui perearsti poole – kolm või enam korda on pöördunud eriarsti poole 46%; 25% - kaks korda ja 16% - ühe korra. Statistiliselt olulisi erinevusi erinevate puudega laste sihtrühmade lõikes antud küsimuses ei esinenud.

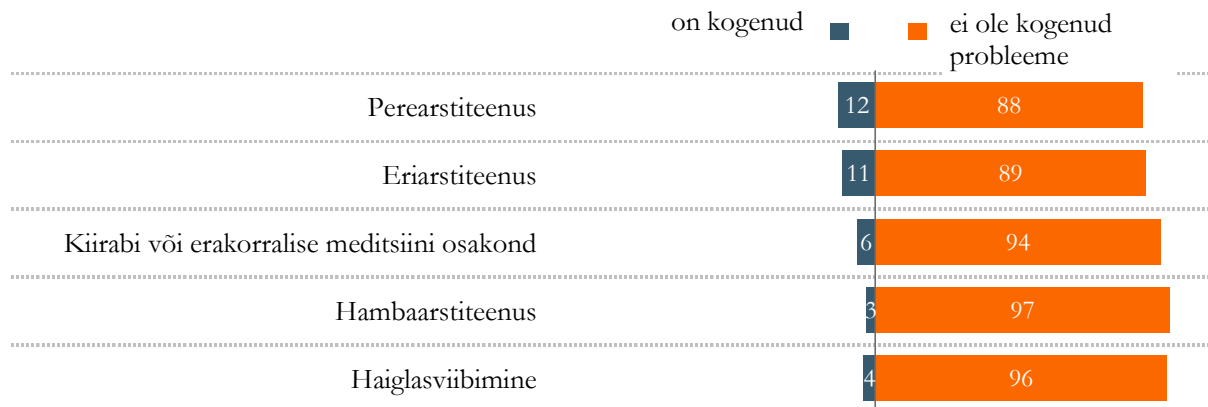
## Tervishoiuteenuste kasutamisega kaasnenud probleemid

Peale tervishoiuteenuste kasutamist uuriti probleeme, mis on kaasnenud nende teenuste kasutamisel. Nendele küsimuste analüüsitavaks kogumiks on puudega laste vanemad/hooldajad (n=1031).

## Joonis 20. Puudega laste poolt kogetud probleemid tervishoiuteenuste kasutamisel

(Kas olete kogenud puudega lapse/laste tervisega seoses probleeme: perearstiteenusega, eriarstiteenusega, kiirabiga või erakorralise meditsiini osakonnaga, hambaarstiteenusega, haiglasviibimisega?)

% kõikidest puudega laste vanematest, n=1031



Alguses uuriti, kas laste puhul on üldse kogetud probleeme ühe või teise tervishoiuteenuse kasutamisel. Tulemustest ilmneb, et rohkem on kogetud probleeme perearstiteenuse (12% kõikidest puudega laste vanematest) ning eriarstiteenuse (11%) kasutamisel. Põhjuseks võib olla see, et neid kasutatakse teistest tervishoiuteenustest rohkem ja sagedamini. Kiirabiga või erakorralise osakonnaga on kogenud probleeme 6% puudega laste vanematest. Haiglasviibimisel ning hambaraviteenusega on kogenud probleeme väiksem osal puudega laste vanematest, vastavalt 4% ja 3%. Ülaltoodud tulemusi näeb joonisel 20.

Vaadates erinevaid laste puudeliike selgub, et eriarsti teenusega on kogenud probleeme teistest harvem muu puudeliigiga (7%) laste vanemaid. Hambaarstiteenusega ning haiglasviibimisega on kogenud probleeme teistest harvem keskmise puude raskusastmega (1%) laste vanemad.

Nende puudega laste vanemate käest, kes on kokku puutunud probleemidega ühe või teiste tervishoiuteenustega uuriti, millised need probleemid on olnud.

**Perearstiteenusega** kogetud probleemide kohta vastas 119 vanemat. Probleemid, mida mainis üle 10% vastajatest, on järgmised:

- Halb suhtumine (nt. suhtub halvasti, on kuri, ebaviisakas, ei taha tegeleda)
- Ebakompetentsus (nt. ebakompetentne puudega/erivajadustega laste ja nende perede aitamiseks; ebaprofessionaalne)
- Perearst ei suuna uuringutele/eriarstile
- Ei diagnoosinud/ravinud kohe õigesti

Harvemini mainitud probleemid olid järgmised: probleemid seoses puude taotlemisega, rehabilitatsiooniplaani mittetegemisega; arst ei tule koju; arst räägib vähe, ei selgita diagnoose, ei anna nõu; perearst ei suhtu tõsiselt, hoolimatu; järjekorrad; arstil on kiire; raske vastuvõtule saada/raske kätte saada telefonitsi; ei kirjuta ravimeid välja.

**Eriarstiteenusega** kogetud probleemide kohta vastas 111 puudega laste vanemat. Eriarsti teenuse puhul on üks väga sageli ilmnev probleem – 53% antud küsimusele vastanutest kurtis järjekordi ning raskust saada numbrit. Muid probleeme mainisid üksikud vastajad: halb

suhtumine; ükskõiksus, vähene pühendumine; ebakompetentne; ei osata ravida/ei saanud abi; suhtlemisprobleemid/üksteise mittemõistmine.

**Kiirabiga või erakorralise meditsiini osakonnaga** kogetud probleeme kirjeldas 64 puudega lapse vanemat. Sagedamini mainitud probleemideks on:

- Halb suhtumine (solvab, riidleb, ebainimlik, pahane, kuri, karm lapsega)
- Kiirabi ei tule
- Pikk ooteaeg

Muude probleemide hulka kuuluvad: pole kompetentne, ebaprofessionaalne; ükskõiksus; ei osutanud abi; puudega laste eripärade mittetundmine; ei kuulata last/ei saa lapsest aru; info edastamise probleemid, infopuudus.

**Hambaarsti** kohta nimetas kogetud probleeme 35 puudega laste vanemat. Nimetatud probleemid puudutasid järgmiseid valdkondi: pikad järjekorrad; hambaarstid ei taha puudega last ravida; pole kompetentne; halb teenuste kvaliteet; laps kardab; kallis; halvustav suhtumine; arst ei tea lapse eripära.

**Haiglasviibimise** kohta jagas oma probleeme 41 puudega lapse vanemat. Sagedamini nimetatud probleemideks on:

- Ei saanud õiget diagnoosi/ravi
- Halb suhtumine (ei käitunud korrektselt, suhtlustasandil konflikt)

Lisaks kuuluvad harvemini esinevate probleemide hulka: haiglas ei tegeleta nii palju, kui vaja; voodikohtade ebapiisav arv/ülerahvastatud; ei saanud arstiga kontakti; personali ülekoormus; ei ole kuhugi panna koduseid lapsi, kui pean haiglas olema; lapsevanem ei tohtinud haiglas olla; haiglatöö organiseerimatus; keeleprobleemid; transpordi probleem/tasuline parkla; sanitaarne seisukord (haiglas liiguvad nakkused/ puhtus alla arvestust).

Viimasena uuriti seoses tervishoiuteenuste kasutamisega, kas puudega laste vanemad on kunagi lapse/laste tervisega seoses või nõuannete saamise eesmärgil pöördunud mittetraditsioonilise e. alternatiivse abi poole. Uuringu tulemustest selgub, et kolmandik (31%) puudega laste vanematest on pöördunud mittetraditsioonilise abi poole. Teistest sagedamini on pöördunud alternatiivse abi poole liikumispuudega laste vanemad.

Tervishoiuteenuste kasutamisega seotud teema kokkuvõtteks saab uuringu tulemuste põhjal öelda, et uuritud tervishoiuteenustest kasutatakse puudega laste puhul kõige sagedamini perearstiteenust, viimase 12 kuu jooksul keskmiselt 6,2 korda. Sealjuures ligi 70% puudega lastest on perearsti poole pöördunud viimase 12 kuu jooksul kolm ja enam korda. Eriarstiteenust kasutatakse samuti palju, keskmiselt 4,7 korda viimase 12 kuu jooksul. Erinevalt perearstist on enam kui pool vastajatest külastanud viimase 12 kuu jooksul eriarsti kuni 3 korda. Kolm ja rohkem korda on külastanud eriarsti viimase 12 kuu jooksul veidi alla poole vastajatest. Hambaarsti teenust on kasutanud viimase 12 kuu jooksul kaks kolmandikku puudega lastest. Haiglateenust on kasutanud viimase 12 kuu jooksul alla poole puudega lastest ning enamus neist vaid 1 korra. Kõige vähem on tervishoiuteenustest kasutatud kiirabi või erakorralise osakonna teenust – viimase 12 kuu jooksul on seda teenust kasutanud alla kolmandiku puudega lastest.

Rääkides probleemidest, millega puutusid kokku puudega laste vanemad, peab mainima, et enamusel puudega laste vanematest probleeme tervishoiuteenuste kasutamisel ei ilmnunud. Kõige rohkem probleeme kogetakse perearstiteenuse ning eriarstiteenuse kasutamisel. Perearstiteenuse peamiseks probleemiks puudega laste vanemate arvates on see, et perearstid ei ole piisavalt kompetentsed ravima puudega last ning neil on halb, eelarvamustega suhtumine puudega lapsesse. Eriarstiteenuse peamine probleem seisneb teenuse halvas kättesaadavuses – eriarstile on raske saada numbrit ja järjekorrad on pikad. Kiirabiga on kogenud probleeme vaid ligi 5%

puudega laste vanematest ning kiirabi peamiseks probleemiks on pikk ooteaeg või üldse keeldumine puudega lapse külastamisest ning halb suhtumine puudega lapsedesse.

Hambaarstiteenusega on kogenud probleeme vaid väike arv puudega laste vanematest. Peamiseks probleemiks on pikk järjekord ning soovimatus teenindada puudega last. Haiglasviibimisega koges samuti probleeme väga väike hulk puudega laste vanematest (alla 5%). Peamiseks probleemiks siinkohal nimetati halba suhtumist puudega lapsedesse ning vale diagnoosi/ravi saamist.

Üldistavalt võib ka tõdeda, et tervishoiuteenuste puhul on kogetud suhteliselt vähem probleeme, võrreldes sotsiaalteenustega.

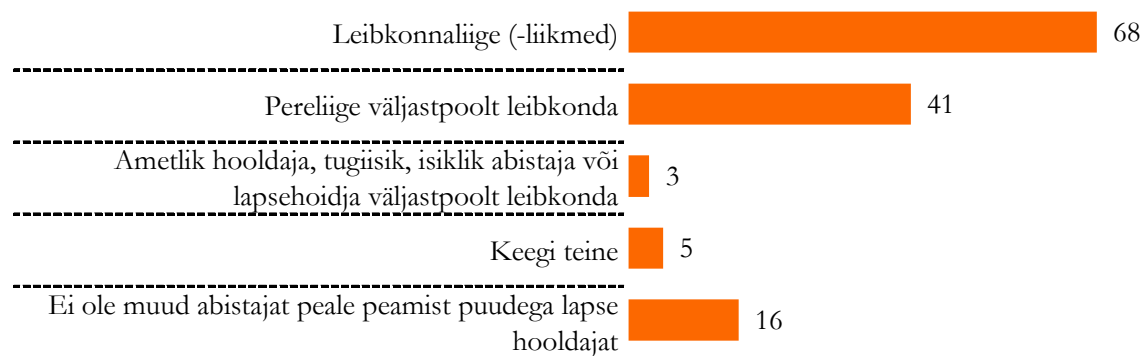
## 4.5 Vanemate hoolduskoormus

Antud peatüki eesmärk on anda ülevaade uuringutulemustest - mida tähendab puudega laps peres; kas hooldab vaid üks vanem või on ka teisi hooldajaid, abilisi; kas puudega lapse olemasolu peres on tinginud hooldajate töövormi muutust; kui palju aega kulub vanemal lapse abistamisele ühe või teise tegevuse juures. Lisaks räägitakse vanemate hinnangutest lisaabi vajaduse kohta. Antud aruande peatüki üldkogumiks on pered ehk  $n=1031$ .

### Joonis 21. Vanema peamised abilised puudega lapse abistamisel või hooldamisel

*(Kas puudega last/lapsi abistab või hooldab lisaks Teile veel keegi?)*

% kõikidest puudega lastega vanematest,  $n=1031$



Uuringu tulemustest selgub, et enamikes peredes, kus elavad puudega lapsed, abistab vanemat keegi teine veel. Vaid 16% peredest, kus elavad puudega lapsed, hooldab neid vaid üks inimene – nende vanem (keskmisest sagedamini on ta vanem kui 45 aastane ning töötu; leibkonnas kasvab vaid 1 laps; tunduvalt sagedamini see on ühe täiskasvanuga leibkond; need leibkonnad sagedamini elavad linnades v.a. Tallinnas). Enamikel juhtudel puudutab puudega lapse olemasolu peres ka teisi leibkonna- ning pereliikmeid. 68% peredest hooldab last lisaks vanemale teine leibkonnaliige või liikmed. 41% peredest hooldab puudega last lisaks vanemale muu pereliige väljaspool leibkonda. Ametlik hooldaja, tugisik, isiklik abistaja või lapsehoidja väljaspool leibkonda on vaid vähestel peredel – 3% kõikidest peredest, kus elavad puudega lapsed (vt. Joonis 21). Lisaks mainisid üksikud vastajad hooldajatena tuttavaid/sõbrannasid ning õpetajat/kasvatajat/koolipersonali. Üks hooldaja on teistest sagedamini sellistes peredes, kus puudega lapsed ei vaja abi koduste ja koduväliste eakohaste tegevuste juures. Lisaabilisi on rohkem peredes, kus laps on sügava puude raskusastmega. Samuti on puudega lapse hooldajaid mitu nendes peredes, kus on kaks või enam last (sõltumata sellest, kas lapsed on puudega või

mitte) või kus puudega laps vajab enam abi eakohaste koduste ning koduväliste tegevuste juures. Lapse puudeliigi lõikes tulemused statistiliselt oluliselt ei erine.

Lisaks oma puudega lapse hooldamisele hooldab või abistab puudega lapse vanem veel kedagi teist väljaspool leibkonda viiendikus peredes (19%). Leibkondade lõikes abistatakse sagedamini kedagi väljaspool sellist leibkonda, kus on 16-17-aastased lapsed (27%).

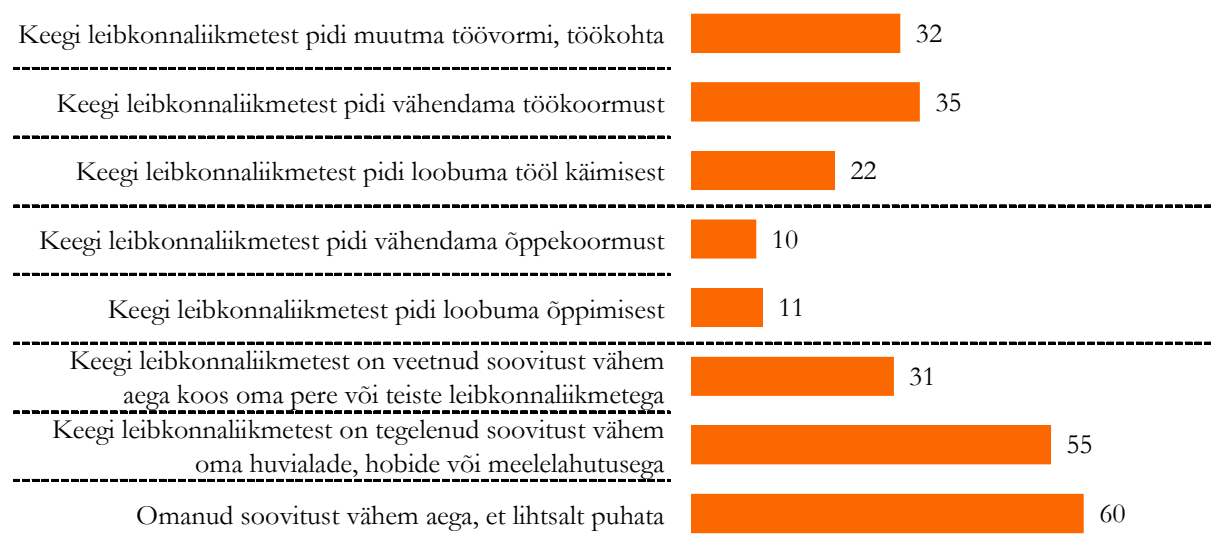
#### 4.5.1 Puudega lapse olemasolu mõju leibkonna liikmete töötamisele, õppimisele ning vaba aja veetmisele

Uuringu käigus selgitati välja, kuivõrd puudega lastega leibkonnaliikmed on pidanud lapse abistamise või hooldamise tõttu muutma midagi seoses töötamise, õppimise või vaba aja veetmisega.

##### Joonis 22. Puudega lapse olemasolu mõju leibkonna liikmete töötamisele, õppimisele ning vaba aja veetmisele

*(Kas Teie või teised pereliikmed on pidanud puudega lapse/laste abistamise või hooldamise tõttu...?)*

% kõikidest puudega lastega peredest, n=1031



#### Töötamine

Ligi kolmandiku (32%) puudega lastega leibkondade puhul on mõni leibkonnaliikmetest pidanud puudega lapse abistamise või hooldamise tõttu muutma **oma töövormi** või **töökohta**. Teistest sagedamini pidid tööd vahetama või töövormi muutma sügava puude raskusastmega (45%) lapse leibkonna liikmed ning teistest harvemini – keskmise puude raskusastmega (26%) lapse leibkonna liikmed. Puudeliigist lähtuvalt pidid teistest sagedamini tööd või töövormi muutma liitpuudega lastega pered (38%). Lisaks sagedamini pidid muutma töövormi või töökohta pereliikmed, kelle peres kasvav puudega laps/lapsed vajavad pidevat abi õppimise (37%), eakohaste koduste (42%) ning koduväliste (46%) tegevuste juures.

**Töökoormust vähendama** pidi 35% leibkondadest, kus kasvavad puudega lapsed. Teistest sagedamini pidid vähendama töökoormust nende perede liikmed, kus kasvavad: sügava (47%)<sup>11</sup> puude raskusastmega lapsed; liitpuudega (41%) lapsed; lapsed, kes vajavad pidevat abi õppimise (40%), eakohaste koduste (44%) või koduväliste (50%) tegevuste juures. Teistest harvemini pidid töökoormust vähendama need pered, kus kasvavad keskmise puude raskusastmega lapsed (27%).

22% leibkondadest, kus kasvab vähemalt üks puudega laps, pidi keegi pereliikmetest täielikult **loobuma tööl käimisest**. Teistest enam pidid loobuma tööl käimisest nende puudega laste pereliikmed, kelle laps on sügava puuderaskusastmega (41%) ning kelle laps on vaimupuude või psüühikahäirega (32%); pereliikmed, kelle puudega lapsed on kodused ning kes ei õpi (35%) ning pereliikmed, kelle lapsed vajavad pidevat abi õppimise (30%), eakohaste koduste (34%) ja koduväliste (34%) tegevuste juures. Tööl käimisest pidid loobuma teistest leibkondadest sagedamini kahe või enama puudega lapse ja terve lapse/lastega leibkonnaliikmed (33%); ühe mittetöötava täiskasvanuga leibkond (33%), kahe täiskasvanuga leibkond, kellest vaid üks töötab (28%), mitme täiskasvanuga leibkond, kellest kõik on töötud või mitteaktiivsed (39%), vähemalt kolme täiskasvanuga leibkond, kellest vaid üks töötab (38%).

51% leibkondades tuli mõnel leibkonnaliikmel ühel või teisel viisil oma töötamist puudega lapse abistamise või hooldamise tõttu piirata. Sealjuures 16% kõikidest puudega lastega leibkondadest pidid leibkonnaliikmed piirama oma töötamist läbi kõigi kolme uuritud tegevuse: muutma töövormi või töökohta, vähendama töökoormust ning loobuma tööl käimisest. 49% peredest ei pidanud leibkonnaliikmed üldse piirama töötamist puudega lapse abistamise või hooldamise tõttu.

## Õppimine

Peale tööhõivega seotud küsimuste uuriti puudega laste vanemate käest ka seda, kuivõrd on puudega lapse hooldamine või abistamine mõjutanud nende pereliikmete õppimist. 10% kõikidest puudega lastega peredes on keegi (kas lapse vanem ise või mõni teine leibkonnaliige), kes pidi puudega lapse aitamise või hooldamise tõttu **vähendama õppekoormust**. Teistest sagedamini puudutab see peresid, kus kasvavad lapsed, kes vajavad pidevat abi eakohaste koduste (15%) ja koduväliste (17%) tegevuste juures.

Täiesti **õppimisest loobuma** pidi keegi 11% puudega lastega peredest. Sagedamini pidid seda tegema leibkondade liikmed, kus elavad sügava puude raskusastmega lapsed (19%); lapsed, kes vajavad pidevat abi õppimise (14%), eakohaste koduste (16%) ja koduväliste (20%) tegevuste juures. Teistest harvemini pidid seda tegema leibkondade liikmed, kelle peredes elavad keskmise puude raskusastmega (6%) ning muu puudeliigiga (7%) lapsed.

55% leibkondadest pidi keegi piirama ühel või teisel viisil kas õppimist või töötamist. Sealjuures 3% leibkondades pidid leibkonnaliikmed piirama nii töötamist kui õppimist läbi kõikide uuritud tegevuste: muutma töövormi või töökohta, vähendama töökoormust ning loobuma tööl käimisest, vähendama õppekoormust ning loobuma õppimisest. 45% puudega lastega peredest ei pidanud leibkonnaliikmed üldse piirama ei töötamist ega ka õppimist puudega lapse abistamise või hooldamise tõttu.

---

<sup>11</sup> Tulemusi tuleb lugeda: 47% leibkondadest, kus kasvab sügava puuderaskusastmega laps, pidi keegi pereliikmetest vähendama oma töökoormust seoses puudega lapse abistamise või hooldamisega.

## Vaba aja veetmine

Peale töö ja õppimise mõjutab puudega lapse olemasolu leibkonnas ka pere koosolemise aega, pereliikmete hobidega tegelemist või meelelahutust ning lihtsalt puhkamist.

Uuringu tulemustest selgub, et puudega lapse olemasolu leibkonnas mõjutab kõige rohkem ülalnimetatud tegevustest **lihtsalt puhkamist**. 60% kõikidest puudega lastega peredest on leibkonnaliikmetel olnud soovitus vähem aega, et lihtsalt puhata. Teistest rohkem juhtub seda peredes, kus kasvavad sügava puude raskusastmega lapsed (85%); vaimupuude või psüühikahäirega (70%) ning liitpuudega (70%) lapsed; peredes, kus on kaks puudega last (82%); peredes, kus elavad puudega lapsed, kes on kodused ja ei õpi (73%) ning peredes, kus elavad puudega lapsed, kes vajavad pidevat abi õppimise (69%), eakohaste koduste (77%) ja koduväliste (79%) tegevuste juures. Leibkondade lõikes on leibkonnaliikmetel sagedamini soovitus vähem aega, et lihtsalt puhata kahe vanema/hooldajaga kolme ja enama lapsega (68%), kahe või enama puudega lapse ja terve lapse/lastega (79%) leibkondades ning leibkondades, kus on ainult 0-6-aastased lapsed (69%).

Teisena mõjutab puudega lapse olemasolu leibkonnas selle leibkonna liikmete **tegelemist oma huvialade, hobide või meelelahutusega**. 55% puudega lastega peredest sai keegi soovitus vähem tegeleda oma huvialade, hobide või meelelahutusega. Teistest rohkem on puudega lapse olemasolu mõjutanud ülaltoodud tegevusi peredes, kus kasvavad sügava puude raskusastmega lapsed (79%); vaimupuude või psüühikahäirega (64%) ning liitpuudega (67%) lapsed; peredes, kus kasvab kaks puudega last (70%); peredes, kus laps on kodune ja ei õpi (67%) ning peredes, kus kasvavad lapsed, kes vajavad pidevat abi õppimise (65%), eakohaste koduste (71%) ja koduväliste (74%) tegevuste juures. Leibkondade lõikes ei saanud leibkonnaliikmed sagedamini tegeleda oma huvialade, hobide või meelelahutusega kahe või enama puudega lapse ja terve lapse/lastega leibkonnas (70%).

Kolmandikus peredest (31%), kus kasvavad puudega lapsed, on leibkonnaliikmed **veetnud soovitus vähem aega oma pere või teiste leibkonnaliikmetega** puudega lapse abistamise või hooldamise tõttu. Teistest enam juhtub seda peredes, kus kasvavad sügava (53%)<sup>12</sup> puude raskusastmega lapsed; vaimupuude või psüühikahäirega (41%) ning liitpuudega (40%) lapsed; peredes, kus kasvavad lapsed, kes vajavad pidevat abi õppimise (40%), eakohaste koduste (45%) ja koduväliste (48%) tegevuste juures.

Lisaks ülalkirjeldatud tegevustele, mida puudega lapse olemasolu peres piirab, on 3% puudega laste vanematest kirjeldanud muid tegevusi, mida nad on teinud soovitus vähem puudega lapse/laste hooldamise või abistamise tõttu. Nende seas on sportimine, kultuurisündmustest osavõtt, reisimine, enesearendamine/koolitused/kursused, lugemine, tuttavate/sugulaste külastamine, kodused tööd, paarisuhteid.

---

<sup>12</sup> Tulemusi tuleb lugeda: 53% leibkondadest, kus kasvavad sügava puude raskusastmega lapsed, teised pereliikmed on veetnud soovitus vähem aega koos oma pere või teiste leibkonnaliikmetega puudega lapse abistamise või hooldamise tõttu.

#### 4.5.2 Puudega lapse/laste abistamisele kuluv aeg nädalas õppimise, koduste eakohaste igapäevatoimingute, koduväliste eakohaste igapäevatoimingute ning töötamise juures

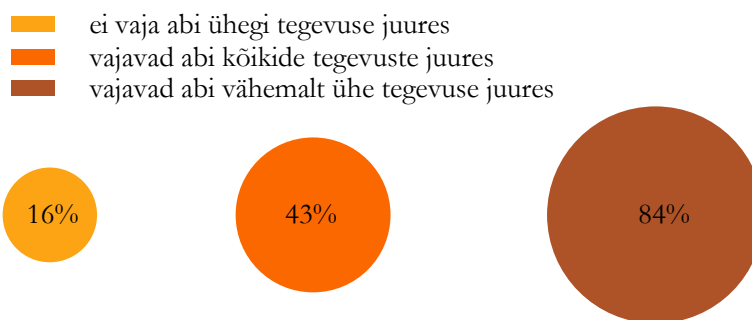
Küsitluse käigus uuriti täpsemalt, kui palju aega kulub vanemate hinnangul puudega lapse/laste abistamisele nädalas keskmiselt. Eraldi vaadeldi abistamisele kuluvat aeg õppimise, koduste eakohaste igapäevatoimingute, koduväliste eakohaste igapäevatoimingute ning töötamise juures. Kuna eelnevast analüüsist juba paistis, et puudega lapsed ei tööta, siis jäetakse ka siin see punkt vahele ning räägitakse õppimisest ning kodustest ja koduvälistest eakohastest igapäevatoimingutest.

Meeldetuletuseks on siinjuures informatsioon ka selle kohta, kui paljud puudega lastest üldse vajavad abi ja milliste tegevuste juures. Uuringu käigus küsiti kõrvalabi vajadust õppimise, koduste ja koduväliste eakohaste igapäevatoimingute juures.

#### Joonis 23. Kõrvalabi vajadus erinevate tegevuste juures

*(Mil määral vajab laps teie hinnangul järgmiste igapäevategevuste juures kõrvalabi?)*

% kõikidest puudega lastest, n=1091

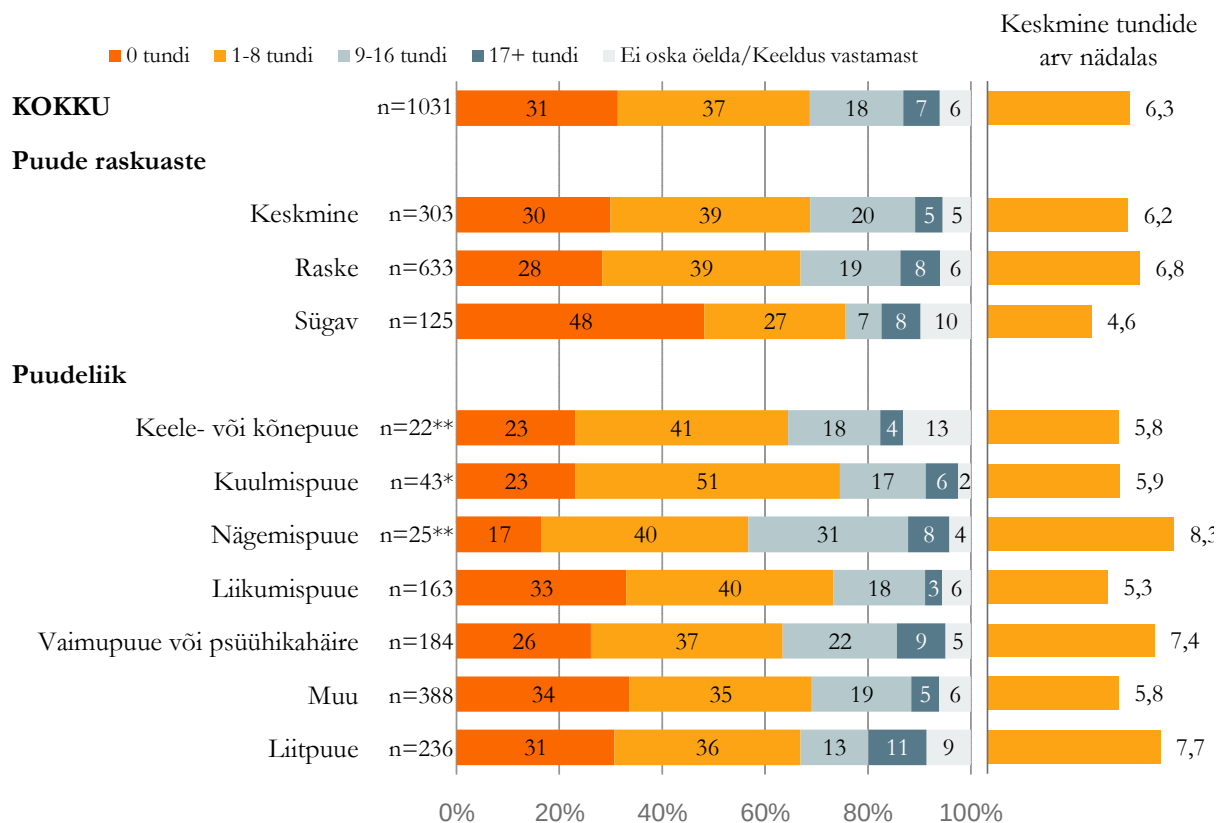


16% kõikidest puudega lastest ei vaja abi ühegi uuritud tegevuse juures. 84% kõikidest puudega lastest vajavad abi vähemalt ühe tegevuse juures ning 43% vajavad abi kõikide uuritud tegevuste juures. Edaspidi kirjeldatakse aja hulka, mis kulub puudega laste vanematel laste abistamisele nimetatud tegevuste juures. Alustuseks räägitakse õppimisest.

## Joonis 24A. Puudega lapse/laste abistamisele kuluv aeg nädalas keskmiselt õppimise juures. Lapse puude raskusastme ja puudeliigi lõikes

(Milline on puudega lapse/laste abistamisele kuluv aeg nädalas keskmiselt kokku? Õppimise juures)

% kõikidest puudega laste vanematest, n=1031

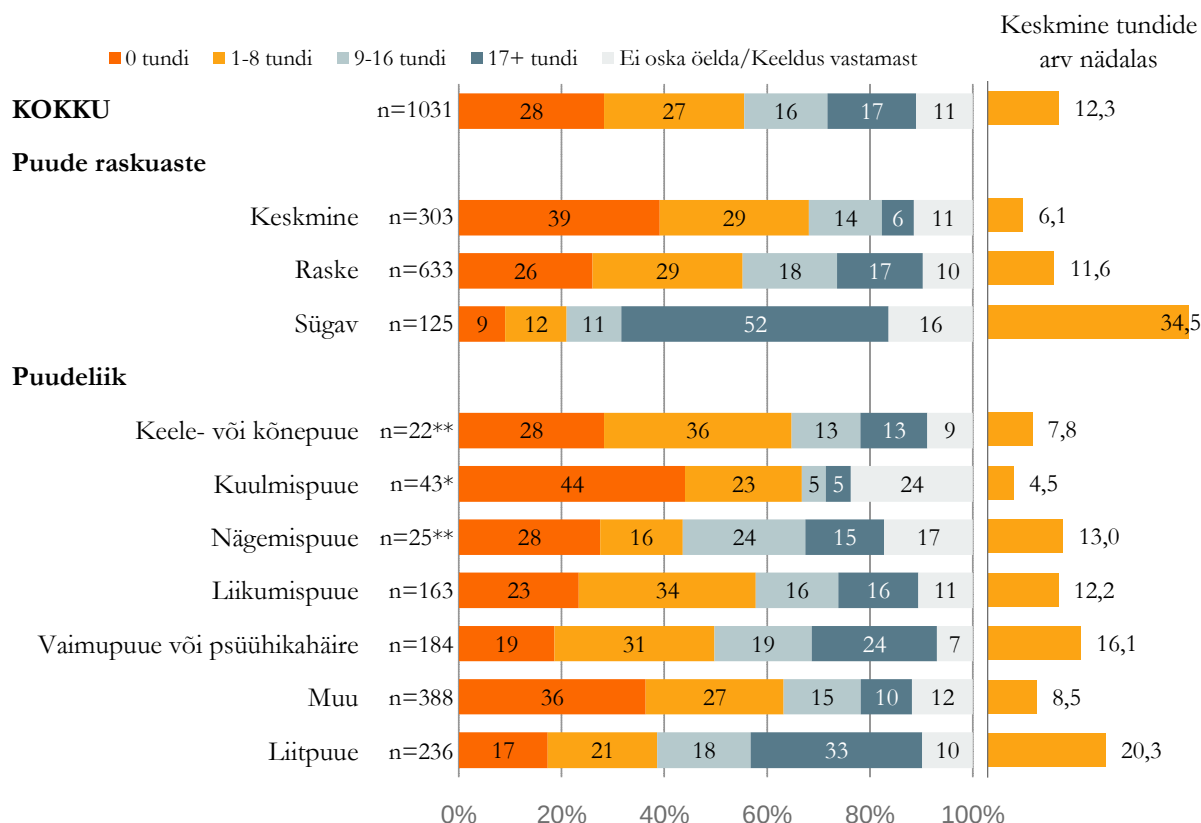


Joonisel 24A. on toodud õppimise juures puudega lapse abistamisele kuluv aeg lapse puude raskusastme ja puudeliigi lõikes. Keskmiselt kulub õppimise juures abistamisele 6,3 tundi nädalas, mis on veidi alla ühe tööpäeva. Teistest rohkem kulub õppimise juures abistamisele aega nägemispuudega (8,3 tundi), vaimupuudega või psüühikahäiretega (7,4 tundi) ning liitpuudega (7,7 tundi) laste puhul – keskmiselt ligikaudu tööpäev. Teistest vähem kulub õppimise juures abistamisele aega sügava puude raskusastmega (keskmiselt 4,6 tundi), liikumispuudega (5,3 tundi) ja muu puudega (5,8 tundi) laste puhul (sügava puude raskusastmega laste seas on rohkem lapsi, kes ei õpi, ilmselt seetõttu ka nende abistamisele õppimise juures kulub vanematel vähem aega).

**Joonis 24B. Puudega lapse/laste abistamisele kuluv aeg nädalas keskmiselt koduste eakohaste igapäevatoimingute juures. Lapse puude raskusastme ja puudeliigi lõikes**

*(Milline on puudega lapse/laste abistamisele kuluv aeg nädalas keskmiselt kokku? Koduste eakohaste igapäevatoimingute juures)*

% kõikidest puudega laste vanematest, n=1031

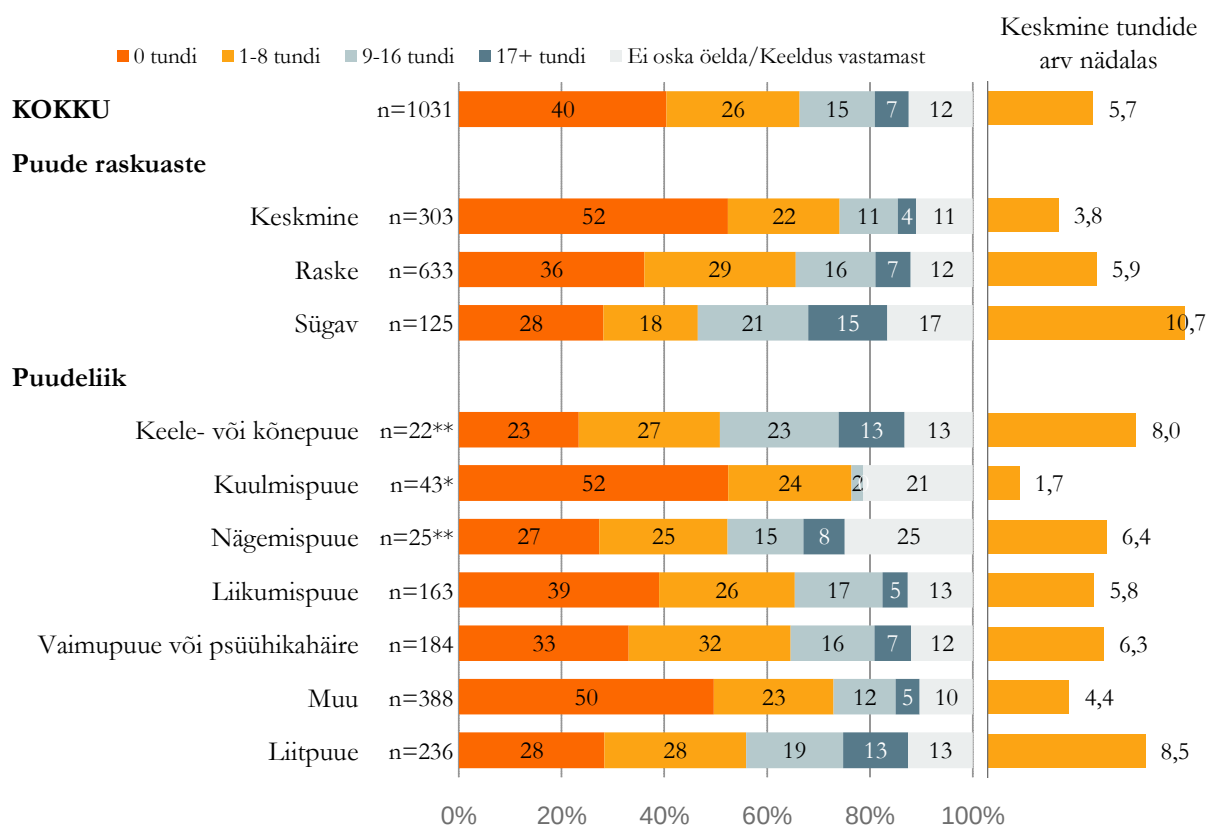


Joonisel 24B on toodud koduste eakohaste igapäevatoimingute juures puudega lapse abistamisele kuluv aeg lapse puude raskusastme ja puudeliigi lõikes. Keskmiselt kulub koduste eakohaste igapäevatoimingute juures abistamisele 12,3 tundi nädalas, mis on poolteist tööpäeva nädalas. Puude raskusastme lõikes tunduvat vähem aega kulub puudega laste abistamisele koduste eakohaste igapäevatoimingute juures keskmise puude raskusastmega laste puhul – keskmiselt alla ühe tööpäeva (6,1 tundi) ning tunduvat rohkem kulub aega sügava puude raskusastmega laste puhul – üle nelja tööpäeva nädalas (34,5 tundi). Puudeliigi lõikes võtab rohkem aega koduste eakohaste igapäevatoimingute juures vaimupuudega või psüühikahäirega (16,1 tundi) ja liitpuudega (20,3 tundi) laste puhul.

## Joonis 24C. Puudega lapse/laste abistamisele kuluv aeg nädalas keskmiselt koduväliste eakohaste igapäevatoimingute juures. Lapse puude raskusastme ja puudeliigi lõikes

(Milline on puudega lapse/laste abistamisele kuluv aeg nädalas keskmiselt kokku? Koduväliste eakohaste igapäevatoimingute juures)

% kõikidest puudega laste vanematest, n=1031



Nagu näitab joonis 24C, kulub puudega laste abistamisele koduväliste eakohaste igapäevatoimingute juures kõige vähem aega, keskmiselt 5,7 tundi nädalas, mis on veidi vähem, kui õppimise juures puudega laste abistamisele kuluv aeg. Üle poole keskmise puude raskusastmega laste puhul ei kulu üldse aega nende abistamisele koduväliste eakohaste igapäevatoimingute juures. Teistest lastest rohkem võtab koduväliste eakohaste igapäevatoimingute juures abistamine aega sügava puude raskusastmega laste puhul – keskmiselt 10,7 tundi nädalas (üle terve tööpäeva nädalas). Samuti teistest enam kulub aega keele- või kõnepuudega (8 tundi) ning liitpuudega (8,5 tundi) laste puhul.

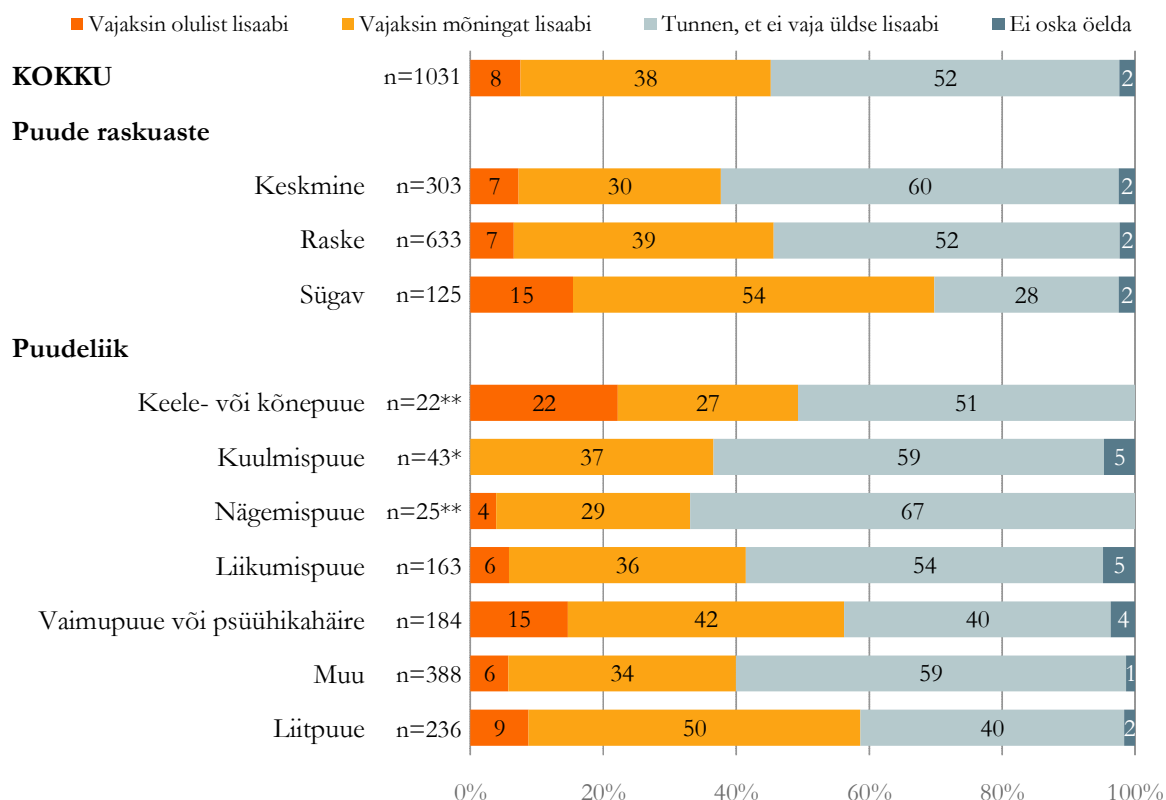
### 4.5.3 Lisaabi vajadus puudega lapse/laste või teiste puudega leibkonnaliikmete hooldamisel

Viimasena antud peatükis käsitletakse puudega laste vanemate lisaabi vajadust väljastpoolt leibkonda.

## Joonis 25. Lisaabi vajadus puudega lapse/laste või teiste puudega leibkonnaliikmete hooldamises. Puude raskusastme ning puudeliikide lõikes.

(Mõeldes ühe või mitme puudega inimese abistamisele või hooldamisele oma leibkonnas, palun öelge, kas ja kui võrd Te isiklikult vajaksite tema/ nende hooldamiseks praegu lisaabi väljastpoolt perekonda?)

% kõikidest puudega laste vanematest, n=1031



Kõikidest puudega laste vanematest 46% vajaks nende hinnangul lisaabi väljastpoolt leibkonda puudega lapse/laste ning teiste puudega inimeste abistamisel ja hooldamisel, sealjuures 8% vajab olulist lisaabi ning 38% vajavad mõningat lisaabi. 52% vanemate hinnangul nad lisaabi ei vaja.

Vaadates erinevaid sihtrühmi, selgub, et teistest rohkem vajavad lisaabi väljastpoolt leibkonda need puudega laste vanemad, kes hooldavad sügava puude raskusastmega lapsi (16% vajab olulist lisaabi ja 54% - mõningat lisaabi); vaimupuudega või psüühikahäirega (15% vajab olulist lisaabi) ning liitpuudega (50% vajab mõningat lisaabi) lapsi; kahte puudega last (17% vajab olulist lisaabi); lapsi, kes vajavad nädalas keskmiselt üle 17 tunni abi õppimise juures (17% vajab olulist lisaabi ja 50% - mõningat lisaabi); lapsi, kes vajavad (üle 17 tunni nädalas) abi koduste eakohaste igapäevatoimingute juures (13% vajab olulist lisaabi ja 50% - mõningat lisaabi) ning lapsi, kes vajavad abi koduväliste eakohaste igapäevatoimingute juures. Kui laps vajab abi 1-8 tundi nädalas koduväliste eakohaste igapäevatoimingute juures, siis 45% nende vanematest vajab mõningat kõrvalabi; kui laps vajab abi 9-16 tundi nädalas, siis 46% vanematest vajab mõningat kõrvalabi ning kui laps vajab abi 17 ja rohkem tundi, siis 18% vanematest vajab olulist lisaabi puudega lapse hooldamisel ja abistamisel.

Lisaabi vajadus ei sõltu sellest, kas puudega lapse vanemal on lisaks lapsele veel keegi väljastpoolt leibkonda, keda ta abistab või hooldab või ei ole ning samuti ei sõltu see sellest, kas lapse vanemat abistab keegi veel või mitte.

Kokkuvõtteks aruande peatükile puudega laste vanemate hoolduskoormusest ning puudega lapse mõjust leibkonna liikmetele saab öelda, et puudega lapsed mõjutavad nii oma vanemate elu kui ka teiste leibkonnaliikmete elu olulisel määral. Enamuses leibkondadest, kus kasvab vähemalt üks puudega laps, hooldab või abistab lapsi lisaks vanemale teda keegi veel. Kõige sagedamini on selleks teine sama leibkonna liige või pereliige väljastpoolt leibkonda. Vaid 16% peredest hooldab puudega last vaid tema vanem.

60% kõikidest leibkondadest, kus kasvab puudega laps, mõjutab kõige enam puudega lapse olemasolu peres liikmete vaba aja veetmist - leibkonnaliikmed saavad soovitud vähem aega veeta lihtsalt puhates. Samuti saavad nad soovitud vähem tegeleda oma huvialade, hobide või meelelahutusega – 55% peredest ja kolmandikus peredest (31%) pereliikmed pidid veetma soovitud vähem aega koos oma pere või teiste leibkonnaliikmetega. Järgmine valdkond, mida mõjutab puudega lapse olemasolu leibkonnas, on töö. Kolmandikus peredest (32%) pidi keegi leibkonnaliikmetest puudega lapse abistamise tõttu muutma töövormi või töökohta; samuti kolmandikus peredest (35%) pidi keegi leibkonnaliikmetest vähendama töökoormust ja 22% leibkondadest pidi keegi täielikult loobuma tööl käimisest. Kõige vähem mõjutab puudega lapse olemasolu leibkonnas leibkonnaliikmete õppimist – 10% leibkondadest, kus kasvab vähemalt üks puudega laps, pidi keegi pereliikmetest vähendama õppekoormust ning sama paljudes leibkondades pidi keegi õppimisest loobuma.

Uuringu tulemused näitasid, et kõige rohkem kulub puudega laste vanematel aega lapse abistamisele koduste eakohaste igapäevatoimingute juures – keskmiselt poolteist tööpäeva nädalas. Kõige rohkem kulub siinjuures aega nendel vanematel, kes hooldavad sügava puude raskusastmega (keskmiselt 34,5 tundi nädalas); liitpuudega (keskmiselt 20,3 tundi nädalas) ning vaimupuudega või psüühikahäirega (keskmiselt 16,1 tundi nädalas) lapsi. Lapse abistamisele õppimise ja koduväliste eakohaste igapäevatoimingute juures kulub puudega laste vanematel umbes sama palju aega – keskmiselt 6,3 ja 5,7 tundi nädalas. Abistamisele õppimise juures kulub kõige rohkem aega neil vanematel, kes hooldavad raske puude raskusastmega lapsi (keskmiselt 6,8 tundi nädalas). Vaadates puudeliike ilmneb, et teistest rohkem kulub abistamisele aega vanematel, kes kasvatavad nägemispuudega (keskmiselt 8,3 tundi nädalas), liitpuudega (keskmiselt 7,7 tundi nädalas) ning vaimupuude või psüühikahäirega (keskmiselt 7,4 tundi nädalas) lapsi. Abistamisele koduväliste eakohaste igapäevatoimingute juures kulub kõige rohkem aega vanematel, kes hooldavad sügava puude raskusastmega (keskmiselt 10,7 tundi nädalas); liitpuudega (keskmiselt 8,5 tundi nädalas) ning keele- või kõnepuudega (keskmiselt 8 tundi nädalas) lapsi.

Poolte puudega laste vanemate hinnangul ei vaja nad abi puudega lapse või teise leibkonnaliikme abistamisel või hooldamisel. 8% puudega laste vanematest väidavad, et vajaksid olulist lisaabi ning 46% - mõningat lisaabi oma puudega laste või teiste puudega leibkonnaliikmete hooldamisel või abistamisel.

## **4.6 Abi, mida vajavad puudega lastega leibkonnad**

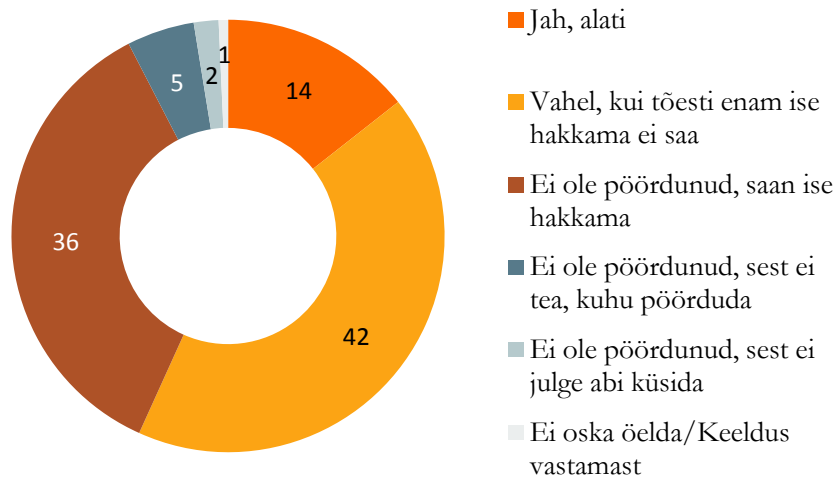
### **4.6.1 Abi küsimine**

Uriti, kas puudega laste vanemad pöörduvad kellegi poole lapse hoidmisega või hooldamisega seotud küsimustes abi ja nõu saamiseks või üritavad oma probleeme üksi lahendada.

## Joonis 26. Abi või nõu küsimine lapse hoidmisega või hooldamisega seotud küsimustes

(Kas olete puudega lapse hoidmise või hooldamisega seotud küsimuste puhul pöördunud kellegi poole nõu saamiseks?)

% kõikidest puudega laste vanematest, n=1031



Vastustest selgus, et 14% puudega laste vanematest pöördub alati abi saamiseks kellegi poole ning 42% teeb seda vahetevahel, kui enam ise hakkama ei saada. Veidi üle kolmandiku (36%) puudega lastega vanematest ei ole kuhugi pöördunud abi saamiseks, kuna nad leiavad, et saavad ise hakkama.

7% kõikidest vastanutest ei ole abi küsinud, kuna ei teadnud, kuhu pöörduda või ei julgenud seda teha.

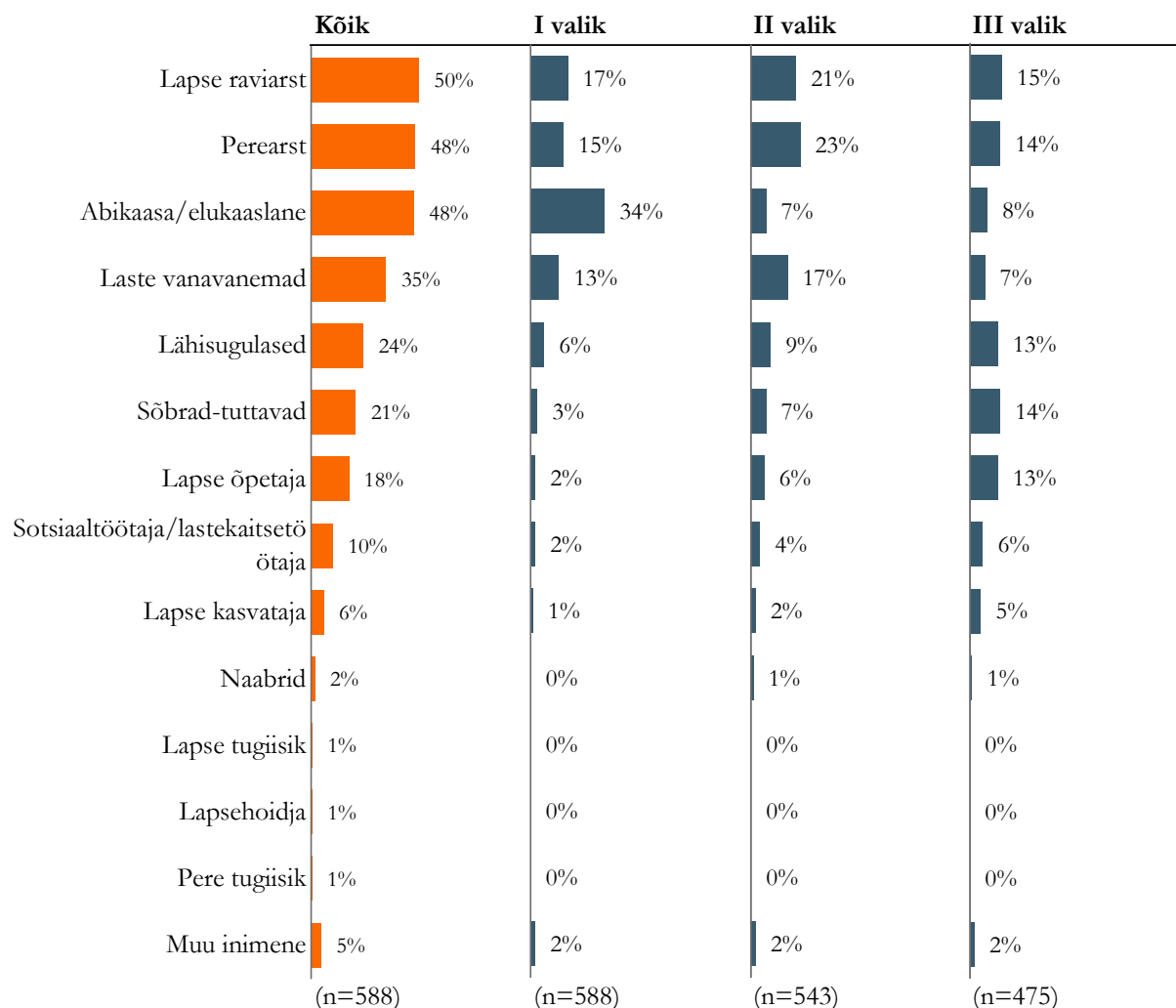
Statistiliselt olulisi erinevusi leibkonnatüübiti antud küsimuses ei ilmnenu.

Nende vastajate käest, kes on pöördunud abi saamiseks kas alati või vahel kellegi poole, uuriti, kelle poole nad kõige sagedamini pöörduvad. Vastajatel paluti selleks valida nimekirjast kolm isikut ning reastada need tähtsuse järjekorras (sellele küsimusele vastas kokku 588 puudega lapse vanemat/hooldajat).

## Joonis 27. Inimesed, kelle poole pöörduetakse lapse hoidmisega või hooldamisega seotud küsimustes

(Kes on need inimesed, kelle poole Te kõige sagedamini pöördate? Valige palun kuni 3 varianti ja järjestage need tähtsuse järjekorras.)

% nendest puudega laste vanematest, kes on pöördunud lapse hoidmise või hooldamise küsimustes abi saamiseks, n=588



Kõige sagedamini pöörduetakse lapse hoidmise või hooldamise küsimustes abi saamiseks professionaalsete allikate poole ehk arstide poole – kas lapse raviarsti (50%) või perearsti poole (48%) – ning kõige lähedasema inimese poole – abikaasa/elukaaslase poole (48%). Kõige esimesena pöörduetakse oma pereliikme poole – abikaasa/elukaaslase nimetas esimese valikuna 34% vastanutest. Lapse raviarsti ja perearsti poole pöörduetakse pigem teise valikuna (vastavalt 21% ja 23% vastanutest). Sagedane valik abi saamiseks on ka lapse vanavanemad – 13% valis selle esimese valikuna ning 17% teise valikuna. Kolmandasse valikusse kuuluvad sagedamini muud lähisugulased, sõbrad-tuttavad ning lapse õpetaja (vastavalt 13%, 14% ja 13%). Muud spetsialiste või isikuid, nagu sotsiaaltöötaja/lastekaitsetöötaja, lapse kasvataja ja naabrid valiti harva ning sedagi pigem kolmanda valikuna. Peaaegu üldse ei pöörduta lapse hoidmisega või hooldamisega seotud küsimustega lapse tugiisiku, lapsehoidja või pere tugiisiku poole.

Sihtrühmade lõikes on võimalik välja tuua järgmised erinevused:

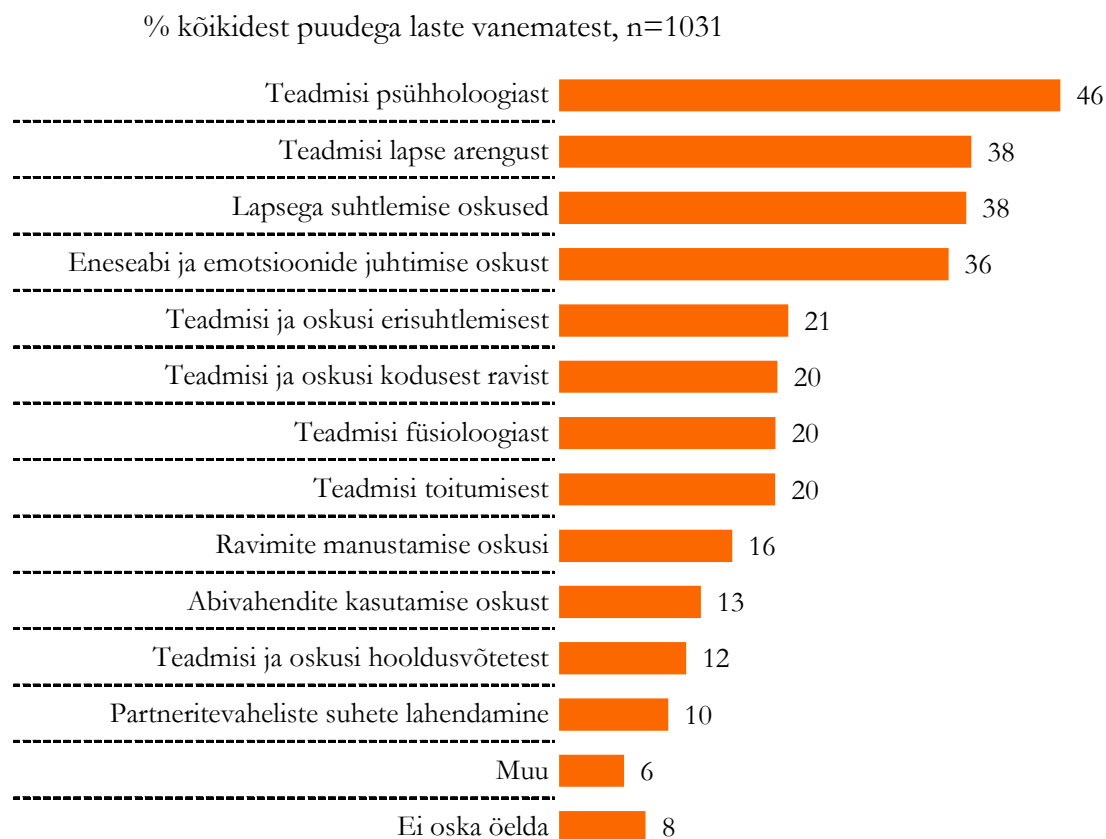
- **Lapse raviarsti ning perearsti** poole pöörduvad teistest sagedamini need vanemad, kes hooldavad muu puudega lapsi, vastavalt 63% ja 58%;
- **Abikaasa või elukaaslase** poole pöörduvad teistest sagedamini nende laste vanemad, kes elavad kahe vanemaga leibkondades ning 0-6-aastaste lastega leibkondades (58%);
- **Lähisugulaste ning sõprade/tuttavate** poole pöörduakse sagedamini nendes leibkondades, kus on vaid üks vanem ning ainuke täiskasvanu (34%);
- **Lapse õpetaja** poole pöörduvad teistest sagedamini need vanemad, kes hooldavad vaimupuudega või psüühikahäirega last (34%) või kuulmispuudega last (41%);
- **Sotsiaaltöötaja/lastekaitsetöötaja** poole pöörduvad teistest sagedamini need vanemad, kes elavad enda majanduslikku toimetulekut raskeks hindavates peredes (tuleme raskustega toime, kogu raha kulub vaid toidule, eluasemele ja küttele) - 20%;
- **Lapse kasvataja** poole pöörduvad teistest sagedamini need vanemad, kes hooldavad vaimupuudega või psüühikahäirega last (13%).

#### 4.6.2 Eriteadmiste vajadus

Uuringu käigus selgitati välja, milliseid eriteadmisi ning oskusi seoses puudega lastega vajavad vanemad praegusest rohkem ning kuidas neid teadmisi ja oskusi oleks kõige parem omandada.

#### Joonis 28. Puudega lapsega seotud teadmised või oskused, mille puhul vajatakse praegusest rohkem infot

(Millised on need teadmised või oskused, mille puhul tunnete, et vajate puudega lapsega/lastega seoses praegusest rohkem infot?)



Selgus, et puudega laste vanemad tunnevad kõige rohkem puudust teadmistest ja oskustest, mis on seotud suhtlemisega või mis toetavad seda. Kolmandik kuni pooled vanematest soovisid omandada teadmisi psühholoogiast (46%), lapse arengust (38%), lapsega suhtlemisest (38%) ning eneseabi ja emotsioonide juhtimisest (36%).

Teine valdkond teadmisi ja oskusi, millest vajatakse praegusega võrreldes rohkem teadmisi, on seotud valdavalt füsioloogiaga: koduse ravi (20%), füsioloogia (20%), toitumise (20%) ning ravimite manustamise oskusega (16%). Kõige vähem tuntakse puudust partnerivaheliste suhete lahendamise seotud teadmistest ja oskustest (10%) (vt. joonis 28). 3% vastanutest väitis, et ei vaja juurde mingeid eriteadmisi. Üksikute vastustena toodi välja järgmisi eriteadmisi: viipekeel, rohkem infot haiguse kohta, juriidilist või õiguslast teavet (nt õiguste kohta toetuste saamiseks).

Sihtrühmade lõikes ilmnemised järgmised erinevused:

- **Teadmisi psühholoogiast** soovivad omandada teistest rohkem need vanemad, kes kasvatavad liitpuudega lapsi (53%), lapsi, kellel määrati puue psüühikahäire või käitumishäire tõttu (65%) ning nägemishäire või pimeduse tõttu (59%);
- **Teadmisi lapse arengust** soovivad teistest rohkem omandada need puudega laste vanemad, kes kasvatavad sügava puude raskusastmega lapsi (46%), keele- või kõnepuudega (64%) ning liitpuudega lapsi (45%); lapsi, kellel on määratud puue psüühikahäire või käitumishäire tõttu (50%), sünniga seotud ajukahjustuse tõttu (47%) ning vaimse arengu mahajäämuse tõttu (56%). Samuti soovisid teadmisi lapse arengust need vanemad, kelle leibkonnas on vaid alla 6 aastased lapsed (56%);
- **Lapsega suhtlemise oskusi** soovivad omandada teistest rohkem need puudega laste vanemad, kes hooldavad vaimupuudega või psüühikahäiretega lapsi (45%); lapsi, kellel on määratud puue psüühikahäire või käitumishäire tõttu (55%);
- **Eneseabi ja emotsioonide juhtimise oskust** soovivad omandada teistest sagedamini vanemad, kelle leibkonnades kasvavad lapsed, kellel on määratud puue psüühikahäire või käitumishäire tõttu (51%). Samuti vajavad neid oskusi sagedamini need vanemad, kes elavad ainukese ning töötava täiskasvanuga leibkonnades (48%);
- **Teadmisi ja oskusi erisuhtlemisest** soovivad omandada teistest sagedamini need vanemad, kelle leibkonnades kasvavad sügava puude raskusastmega lapsed (35%), kuulmispuudega (37%), vaimupuudega või psüühikahäirega lapsed (35%) ning liitpuudega lapsed (31%); lapsed, kellele määrati puue epilepsia, kuulmisnõrkuse või kurtuse, psüühikahäire või käitumishäire, sünniga seotud ajukahjustuse ning vaimse arengu mahajäämuse tõttu;
- **Teadmisi ja oskusi kodusest ravist** soovivad omandada teistest sagedamini need puudega laste vanemad, kelle leibkonnades kasvavad keskmise puude raskusastmega lapsed (25%); lapsed, kellele on puue määratud astma tõttu (30%);
- **Teadmisi füsioloogiast** soovivad omandada need puudega laste vanemad, kes hooldavad sügava puude raskusastmega lapsi (35%); lapsi, kellele on puue määratud sünniga seotud ajukahjustuse tõttu (31%), liigeshaiguse või luukonna haiguse tõttu;
- **Teadmisi toitumisest** soovivad omandada vanemad, kelle leibkonnades kasvavad muu puudega lapsed (29%); lapsed, kellele määrati puue diabeedi tõttu (55%), seedeelundite haiguste ning allergia tõttu;

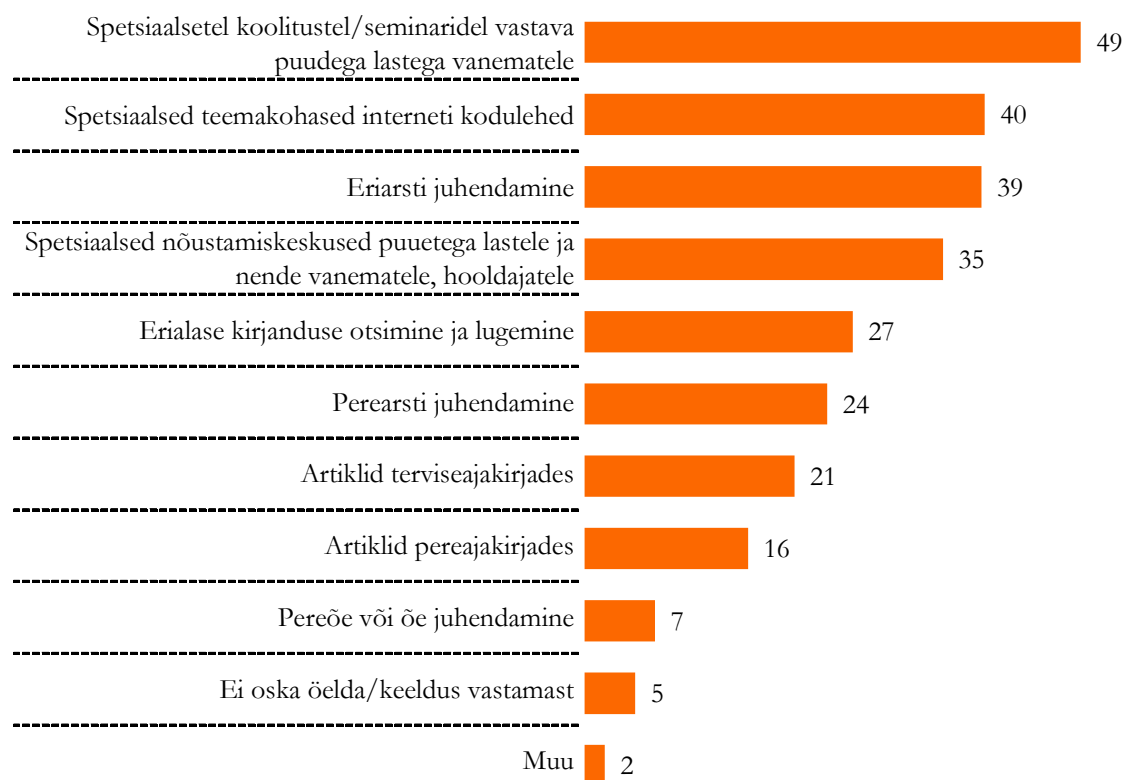
- **Ravimite manustamise oskus** huvitab teistest rohkem vanemaid, kelle leibkondades kasvavad muu puudega lapsed (23%), lapsed, kellele on määratud puue astma või diabeedi tõttu;
- **Abivahendite kasutamise oskus** huvitab eelkõige vanemaid, kes hooldavad nägemispuudega (38%) lapsi;
- **Teadmisi ja oskusi hooldusvõtetest** soovivad omandada vanemad, kelle leibkonnas kasvavad sügava puude raskusastmega (21%) lapsed;
- **Partnerivaheliste suhete lahendamise oskust** soovivad omandada eelkõige puudega laste vanemad, kes elavad leibkondades, kus on ainult 0-6-aastased lapsed (18%).

Vastajatelt uuriti, millisel viisil oleks parem ja mugavam vastavaid oskusi omandada.

### Joonis 29. Puudega lapsega seotud teadmiste või oskuste mugavam omandamise viis

(Kuidas oleks Teil neid teadmisi või oskusi kõige parem omandada?)

% kõikidest puudega laste vanematest, n=1031

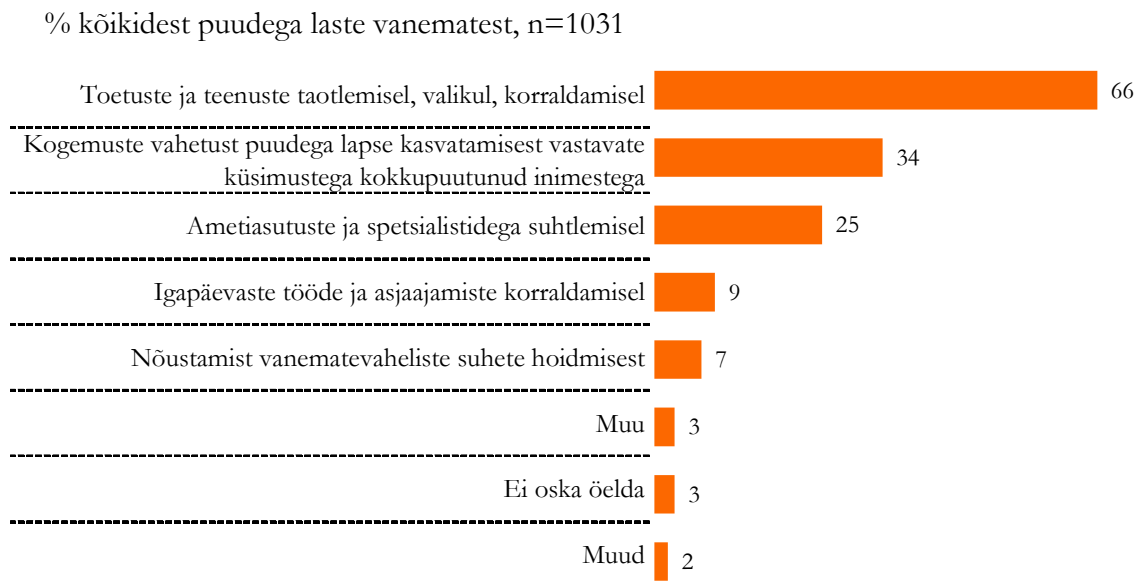


Peaaegu pooled (49%) puudega laste vanematest nimetasid kõige mugavama võimalusena puudega lastega seotud teadmiste omandamiseks spetsiaalseid koolitusi ja seminare. Internetis, spetsiaalsetel teemakohastel kodulehekülgedel eelistab omandada teadmisi 40% vanematest. Umbes sama palju usaldab ja eelistab teadmiste ja oskuste omandamist eriarsti juhendamisel (39%), samas kui perearsti juhendamist eelistab 24% vanematest. Spetsiaalseid nõustamiskeskusi, puudega lastele ja nende vanematele eelistas 35% vanematest. Erialast kirjandust eelistab lugeda veerand puudega laste vanematest (27%), artikleid terviseajakirjanduses – 21% ja pereajakirjanduses – 16%. Pereõe või õe juhendamist eelistab uute teadmiste ja oskuste omandamisel vaid 7% puudega laste vanematest (vt. joonis 29).

Lisaks täiendamist vajavatele teadmistele ja oskustele uuriti puudega laste vanematelt ka seda, milliste tegevuste puhul vajatakse abi või nõustamist.

### Joonis 30. Tegevused, mille puhul puudega laste vanemad vajavad abi või nõustamist

(Milliste tegevuste puhul tunnete Te veel, et Teil oleks abi või nõustamist tarvis?)



Suurem osa puudega laste vanematest (66%) tunneb, et vajab abi ja nõustamist **toetuste ja teenuste taotlemisel, valikul ning korraldamisel**. Teistest rohkem vajavad abi antud tegevuse juures vanemad, kelle hinnangul nende leibkonna majanduslik toimetulek on raske (tuleme raskustega toime, kogu raha kulub vaid toidule, eluasemele ja küttele) (73%) ning enam kui kahe puudega lapsega leibkonnad (78%).

**Kogemuste vahetust puudega lapse kasvatamisest vastavate küsimustega kokkupuutunud inimestega** vajab kolmandik (34%) puudega laste vanematest. Eelkõige soovivad kogemusi vahetada kõrgharidusega puudega laste vanemad (43%); vanemad, kelle leibkonnaliikmed on tegevad mingites organisatsioonides ja ühendustes (43%); väikeste kuni 7 aastaste laste vanemad (42%); sügava puude raskusastmega laste vanemad (46%); liitpuudega laste vanemad (41%) ning vanemad, kelle lapsed vajavad abi nii õppimise, koduste kui koduväliste igapäevatoimingute juures.

Abi **ametiasutuste ja spetsialistidega suhtlemisel** vajavad veerand (25%) puudega laste vanematest. Eelkõige vajavad seda tüüpi abi vanemad, kes elavad ühe vanemaga leibkonnades (31%) ning vanemad, kelle hinnangul nende leibkondade majanduslik toimetulek on väga raske (toimetulek on väga raske, raha ei jätku isegi söögi jaoks) (41%).

**Igapäevaste tööde ja asjaajamiste korraldamisel** vajab abi 9% puudega laste vanematest. Teistest enam vajavad antud tegevuse juures abi vanemad kahe või enama puudega lapsega leibkonnast (19%); vanemad, kes elavad Tallinnas (16%) ning Põhja-Eestis (14%); vanemad, kelle hinnangul nende leibkondade majanduslik toimetulek on väga raske (toimetulek on väga raske, raha ei jätku isegi söögi jaoks) (33%) ning vanemad, kes kasvatavad vaimupuudega või psüühikahäirega last (15%).

**Nõustamist vanematevaheliste suhete hoidmisest** vajab 7% puudega laste vanematest.

Kokkuvõtlikult võib öelda, et 43% puudega laste vanematest ei ole abi saamiseks lapse hoidmisega või hooldamisega seotud küsimustes kellegi poole pöördunud, 42% on pöördunud abi saamiseks, siis kui ise enam hakkama ei saa ning 14% puudega laste vanematest on alati pöördunud kellegi poole abi saamiseks. Reeglina pöördutakse abi saamiseks lapse raviarsti või perearsti poole, aga ka lähisugulaste – abikaasa/elukaaslase või lapse vanavanemate poole, kusjuures esmalt pöördutakse abi saamiseks just abikaasa/elukaaslase poole.

Urvides eriteadmiste ja oskuste vajadusi, selgus, et suur hulk puudega vanematest sooviksid lisateadmisi psühholoogiast, lapse arengust ning lapsega suhtlemise oskustest. Paljud puudega laste vanemad vajavad ka eneseabi ja emotsioonide juhtimise oskusi. Kõige mugavamaks viisiks lisateadmiste ja oskuste omandamiseks peetakse spetsiaalseid koolitusi/seminare ja interneti kodulehekülgi, kus konkreetse puude kohta infot jagatakse. Mugavaks viisiks hinnati ka eriarsti juhendamist ning spetsiaalseid keskusi puudega lastele ning nende vanematele.

Suurem osa puudega laste vanematest vajab abi ja nõustamist toetuste ja teenuste taotlemisel, valikul ning korraldamisel. Kolmandik puudega laste vanematest sooviks kogemusi vahetada puudega lapse kasvatamisest vastavate küsimustega kokku puutunud inimestega ning veerand vajaks abi ametiasutuste ja spetsialistidega suhtlemisel.

## 4.7 Puudega lastega perede elamistingimused ja majanduslik toimetulek

Antud peatükis antakse ülevaadet sellest, millistes tingimustes elavad puudega lapsed. Uuringu käigus selgitati, milline on leibkondade sissetulek, millest see koosneb ning kus puudega lapsed elavad. Lisaks mõjutavad puudega laste perede majanduslikku toimetulekut lisakulutused, mis on tingitud lapse puudest. Ning lõpuks paluti puudega laste vanematel anda hinnang oma leibkonna toimetulekule ja võimalustele.

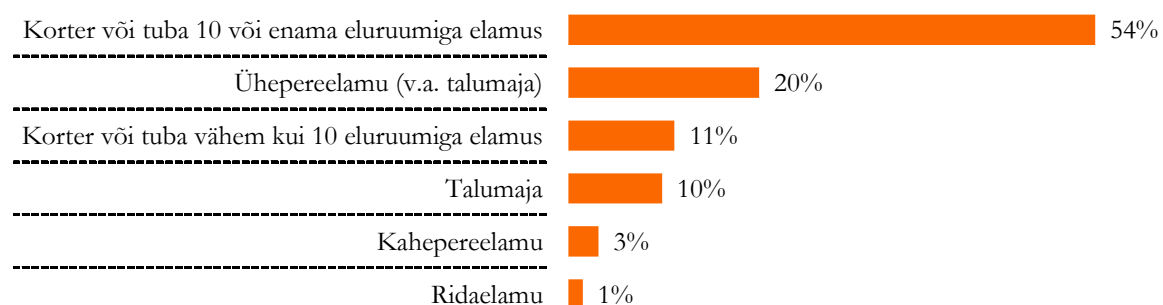
### 4.7.1 Elamistingimused

Üks võimalustest saada ülevaade puudega laste elamistingimustest on vaadata, kus nad elavad, millist tüüpi elamutes ja kui suur on elamispiind. Lisaks vaadeldakse, kas midagi takistab puudega lapsi nende eluruumis igapäevaste tegevustega toimetulekul ning kas nende eluruumi on kohandatud lähtuvalt lapse puudest. Viimasena uuriti, kas puudega lastega peredes on autokasutamise võimalus.

#### Joonis 31. Elamutüübid, kus elavad puudega lastega pered

(Millist tüüpi elamus on Teie leibkonna eluruum?)

% kõikidest puudega lastega peredest, n=1031



Jooniselt 31 paistab, et üle poole puudega lastega peresid elab korteris või toas 10 või enama eluruumiga elamus. Väiksemates kortermajades, ehk 10 või vähema korterite või tubade arvuga elamutes, elab 11% kõikidest puudega lastega peredest. Enam privaatsetes tingimustes ehk ühepereelamus, kahepereelamus või talumajas elab kolmandik kõikidest puudega lastega peredest. Ridaelamutes elab vaid 1% puudega lastega peredest.

Vaadates erinevaid piirkondi ning peretüüpe paistab, et Lääne-Eestis elavad puudega lastega pered elavad teistest sagedamini talumajades (18%)<sup>13</sup> või ühepereelamutes (33%); Kirde-Eestis elavad puudega lastega pered teistest sagedamini korteris või toas 10 või enama eluruumiga elamus (83%). Puudega laste arvust elamu tüüp ei sõltu. Üldisest laste arvust aga küll – 3 ja enama lastega pered, kus kasvab vähemalt üks puudega laps, elavad teistest sagedamini taludes (16%). Parema toimetulekuga pered elavad sagedamini ühepereelamutes ning kehvema toimetulekuga – suurtes kortermajades (korteri või toas 10 või enama eluruumiga elamus). Leibkonnad, mis koosnevad ainukesest täiskasvanust ehk vanemast ja lapsest/lastest elavad sagedamini suurtes kortermajades (67%). Leibkonnad, kus on üks mittetöötav täiskasvanu, elavad teistest sagedamini samuti suurtes kortermajades (71%). Leibkonnad kahe töötava täiskasvanuga (25%) ja leibkonnad vähemalt kolme täiskasvanuga, kus vähemalt kaks töötavad, elavad teistest sagedamini ühepereelamutes (31%).

Peale eluruumide tüpoloogiat uuriti, kui suur on puudega lastega perede käsutuses oleva eluruumi üldpind inimese kohta. Alltoodud tabel 12 kirjeldab eluruumide suurust sihtrühmade lõikes.

**Tabel 12. Puudega lastega perede käsutuses olevate eluruumide suurus ühe pereliikme kohta**

| <i><b>Piirkonnad ja leibkonnatüübid</b></i>                       | <i><b>Kuni 15<br/>m<sup>2</sup></b></i> | <i><b>15-30<br/>m<sup>2</sup></b></i> | <i><b>Üle 30<br/>m<sup>2</sup></b></i> | <i><b>Keskmine</b></i> |
|-------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------|---------------------------------------|----------------------------------------|------------------------|
| <b>KOKKU</b>                                                      | <b>39%</b>                              | <b>47%</b>                            | <b>14%</b>                             | <b>20,1</b>            |
| Põhja-Eesti                                                       | 33%                                     | 50%                                   | 16%                                    | 21,4                   |
| Lääne-Eesti                                                       | 33%                                     | 48%                                   | 19%                                    | 22,8                   |
| Kesk-Eesti                                                        | 44%                                     | 48%                                   | 8%                                     | 18,1                   |
| Kirde-Eesti                                                       | 47%                                     | 47%                                   | 6%                                     | 17,0                   |
| Lõuna-Eesti                                                       | 39%                                     | 44%                                   | 16%                                    | 20,7                   |
| Ühe vanemaga/hooldajaga                                           | 29%                                     | 52%                                   | 20%                                    | 22,8                   |
| Kahe vanemaga/hooldajaga 1 lapsega                                | 21%                                     | 62%                                   | 17%                                    | 22,6                   |
| Kahe vanema/hooldajaga 2 lapsega                                  | 42%                                     | 44%                                   | 14%                                    | 19,8                   |
| Kahe vanema/hooldajaga 3 ja enama lapsega                         | 66%                                     | 29%                                   | 5%                                     | 15,2                   |
| Kolme põlvkonna leibkond                                          | 44%                                     | 48%                                   | 8%                                     | 17,4                   |
| Leibkonnad, kus on ainult 0-6-aastased lapsed                     | 35%                                     | 46%                                   | 18%                                    | 21,5                   |
| Leibkonnad, kus on ainult 0-6 ja 7-15-aastaste lastega leibkonnad | 41%                                     | 46%                                   | 13%                                    | 19,9                   |
| Leibkonnad, kus on ka 16-17-aastased lapsed                       | 37%                                     | 52%                                   | 12%                                    | 19,8                   |

<sup>13</sup> Tuleb lugeda: 18% puudega lastega leibkondadest, kes asuvad Lääne-Eestis, elavad teiste regioonide leibkondadest sagedamini talumajades.

|                                                                         |     |     |     |      |
|-------------------------------------------------------------------------|-----|-----|-----|------|
| ühe töötava täiskasvanuga leibkond                                      | 24% | 51% | 24% | 25,0 |
| ühe mittetöötava täiskasvanuga leibkond                                 | 35% | 47% | 19% | 21,5 |
| kahe täiskasvanuga leibkond, kellest vaid üks töötab                    | 44% | 47% | 9%  | 18,3 |
| kahe täiskasvanuga leibkond, kellest mõlemad töötavad                   | 31% | 53% | 17% | 22,4 |
| mitme täiskasvanuga leibkond, kellest kõik on töötud või mitteaktiivsed | 57% | 37% | 6%  | 15,4 |
| vähemalt kolme täiskasvanuga leibkond, kellest vaid üks töötab          | 50% | 40% | 10% | 18,0 |
| vähemalt kolme täiskasvanuga leibkond, kellest vähemalt kaks töötavad   | 41% | 46% | 12% | 19,3 |

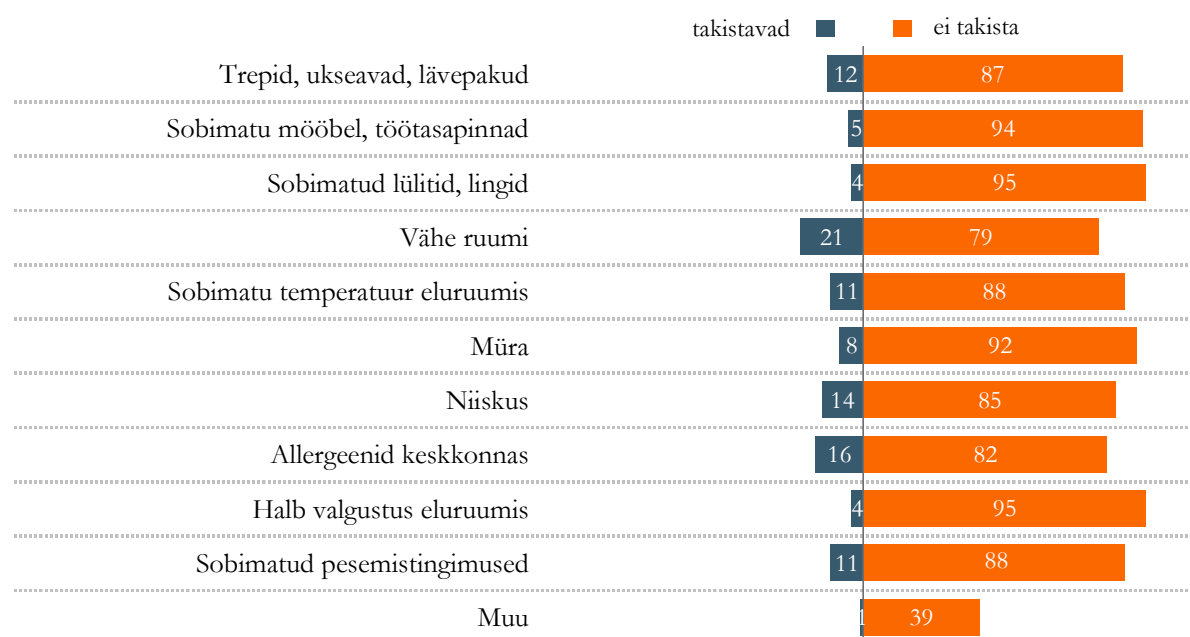
Eluruum on keskmiselt suurem statistiliselt olulisel määral puudega lastega leibkondadel, kes elavad Põhja-Eestis, Lääne-Eestis ja Lõuna-Eestis; leibkondades, kus on ainult 0-6-aastased lapsed; ning leibkondades, kus on ainuke täiskasvanu või kaks täiskasvanut, kellest mõlemad töötavad.

Järgmisena vaadeldakse seda, kas on puudega laste eluruumides mingid tingimused, mis takistavad nende igapäevaste tegevustega toimetulekut. Joonise 32 vasakul poolel on toodud osakaal peredest, kus üks või teine tingimus takistab puudega lapse igapäevast toimetulekut ning paremal poolel osakaalleibkondadest, kus need tingimused puudega lapse igapäevast toimetulekut ei takista.

### Joonis 32. Tingimused, mis takistavad puudega lapse igapäevast toimetulekut

*(Kui mõtlete eluruumile, siis millised neist tingimustest takistavad Teie puudega lapse/laste tema eluruumis igapäevaste tegevustega toimetulekut?)*

% kõikidest puudega laste peredest, n=1031



Kõige suuremaks probleemiks peavad puudega laste vanemad ruumi puudumist – 21% puudega laste vanematest väitis, et nende eluruumis on vähe ruumi, mis takistab puudega lapse igapäevast toimetulekut. Järgmiseks, sageduselt teiseks probleemiks peetakse allergeenide olemasolu keskkonnas, niiskust eluruumis. Trepid, ukseavad ja lävepakud on probleemiks 12% leibkondades, kus elavad puudega lapsed. Vähematel juhtudel leibkondadest (4-5%) on probleemiks sobimatu mööbel ja töötasapinnad, sobimatud lülitid ja lingid ning halb valgustus. Edaspidi vaadeldakse erinevusi sihtrühmades erinevate takistavate tingimuste lõikes:

- **Trepid, ukseavad, lävepakud** on teistest sagedamini takistuseks peredes, kus kasvavad sügava puude raskusastmega lapsed (36%); liikumispuudega (27%) või liitpuudega (18%) lapsed.
- **Sobimatu mööbel, töötasapinnad** on teistest sagedamini takistuseks peredes, kus kasvavad sügava puude raskusastmega lapsed (14%) ning liitpuudega (11%) lapsed.
- **Sobimatud lülitid, lingid** on teistest sagedamini takistuseks peredes, kus kasvavad sügava puude raskusastmega lapsed (10%).
- **Ruumi vähesus** on teistest sagedamini takistuseks peredes, kus kasvavad vaimupuudega või psüühikahäirega lapsed (29%).
- **Sobimatu temperatuur eluruumis** on teistest sagedamini takistuseks peredes, kus elavad keskmise puude raskusastmega (15%) ning muu puudega lapsed (15%).
- **Niiskus** on teistest sagedamini takistuseks peredes, kus elavad keskmise puude raskusastmega lapsed (21%) ning muu puudega lapsed (21%).
- **Allergeenid keskkonnas** on teistest sagedamini takistuseks peredes, kus kasvavad keskmise puude raskusastmega lapsed (29%) ja muu puudega lapsed (28%).
- **Sobimatud pesemistingimused** on teistest sagedamini takistuseks peredes, kus kasvavad sügava puude raskusastmega lapsed (24%) ning liitpuudega (18%) lapsed.

Puudega laste vanemate käest uuriti, kas nad on kasutanud eluruumi kohandamise teenust. Antud teenust on kasutanud väga väike osa puudega lastega peredest – vaid 2% (erinevate leibkondade lõikes statistiliselt olulisi erinevusi tulemustes ei esine). Samas ise, omaalgatuslikult, on midagi teinud eluruumide tingimuste parandamiseks lapse puudest lähtuvalt ligi kolmandik (30%) puudega laste leibkondadest.

Lisaks annab informatsiooni puudega lastega perede võimaluste kohta see, kas nendes peredes on olemas autokasutamise võimalus. Autokasutamise võimalus on olemas 73% puudega lastega peredes, mis on kindlasti peredele suureks abiks. Teistest leibkondadest sagedamini selline võimalus on leibkondadel, kes andsid oma majanduslikule toimetulekule paremaid hinnanguid (me elame jõukalt ja võime endale lubada kõike, mida soovime; me elame hästi ning peame end piirama vaid suuremate kulutuste puhul; me ei ole rikkad, kuid tuleme hästi toime; tuleme toime, kuid tarbekaupade ja riiete ostmisel peame end piirama). Lisaks on see võimalus suurem leibkondades, kus on ainult 0-6-aastased lapsed; ühe puudega lapsega ja terve lapse/tervete lastega leibkondades; kahe täiskasvanuga leibkond, kellest mõlemad töötavad; vähemalt kolme täiskasvanuga leibkond, kellest vähemalt kaks töötavad.

## 4.7.2 Sissetulek

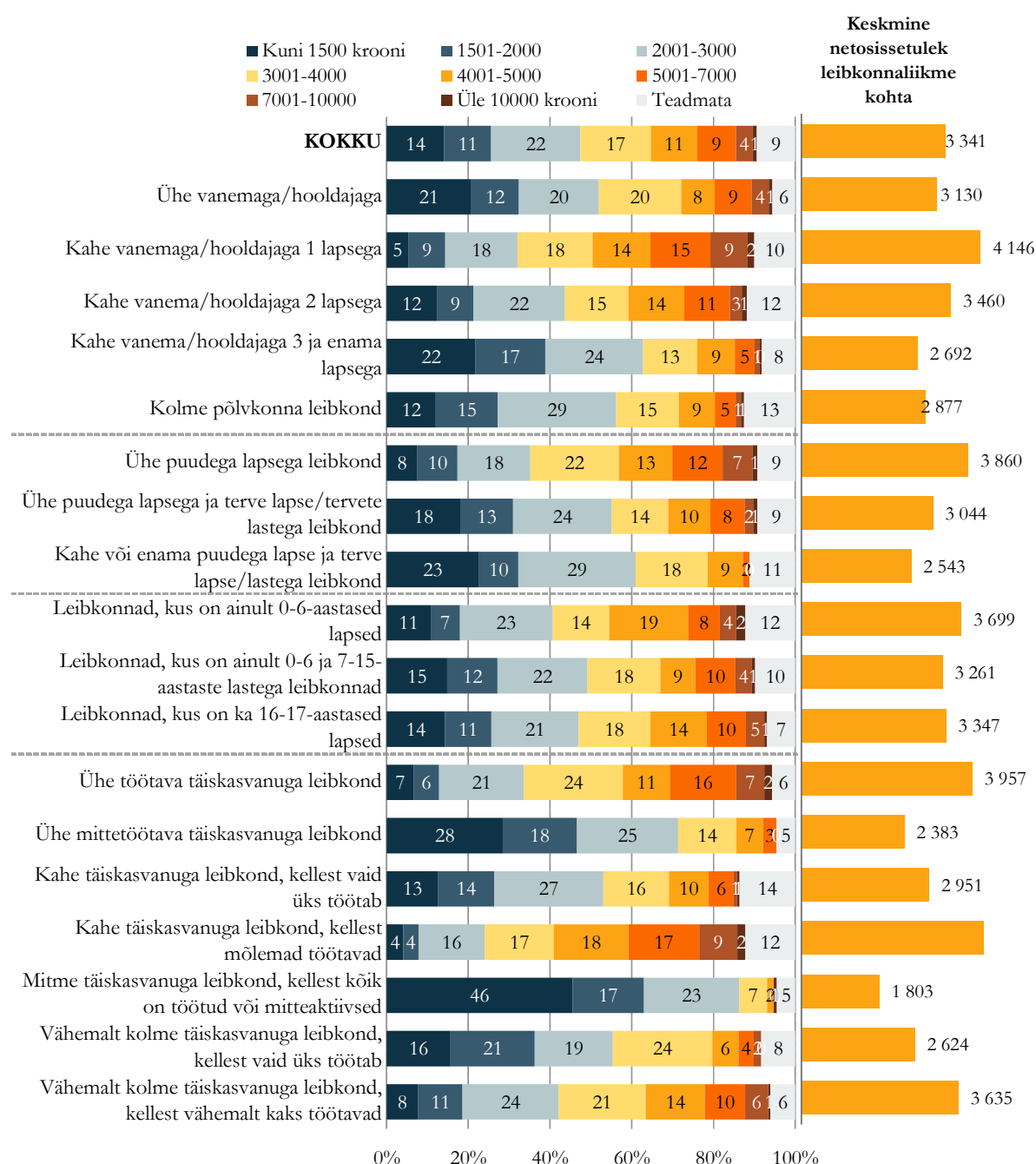
Üheks olulisemaks majandusliku toimetuleku näitajaks on leibkonna sissetulek ning selle struktuur. Puudega lastega leibkondade sissetulekuid analüüsitakse leibkonnaliikme kohta. Lisaks, konkreetsele sissetulekule küsiti puudega lapse vanema enda hinnangut nende leibkonna toimetulekule.

Keskmine puudega lastega perede sissetulek pereliikme kohta jaguneb nii nagu on toodud joonisel 33A ja 33B.

### Joonis 33A. Keskmine kuu netosissetulek leibkonnaliikme kohta. Leibkonnatüüpide lõikes.

(Kui suur on keskmiselt kuus Teie leibkonnaliikmete netosissetulek kokku (sissetulek peale maksude maha arvamust)?

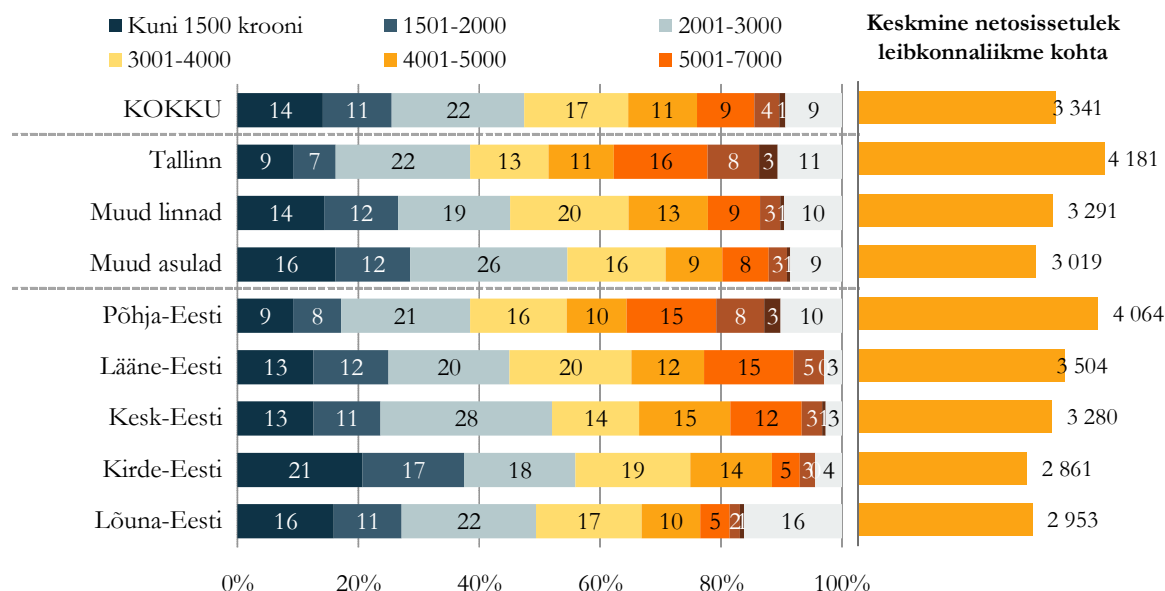
% kõikidest puudega lastega peredest, n=1031



### Joonis 33B. Keskmine kuu netosissetulek leibkonnaliikme kohta. Elukoha ja regiooni lõikes.

(Kui suur on keskmiselt kuus Teie leibkonnaliikmete netosissetulek kokku (sissetulek peale maksude maha arvamust)?)

% kõikidest puudega lastega peredest, n=1031



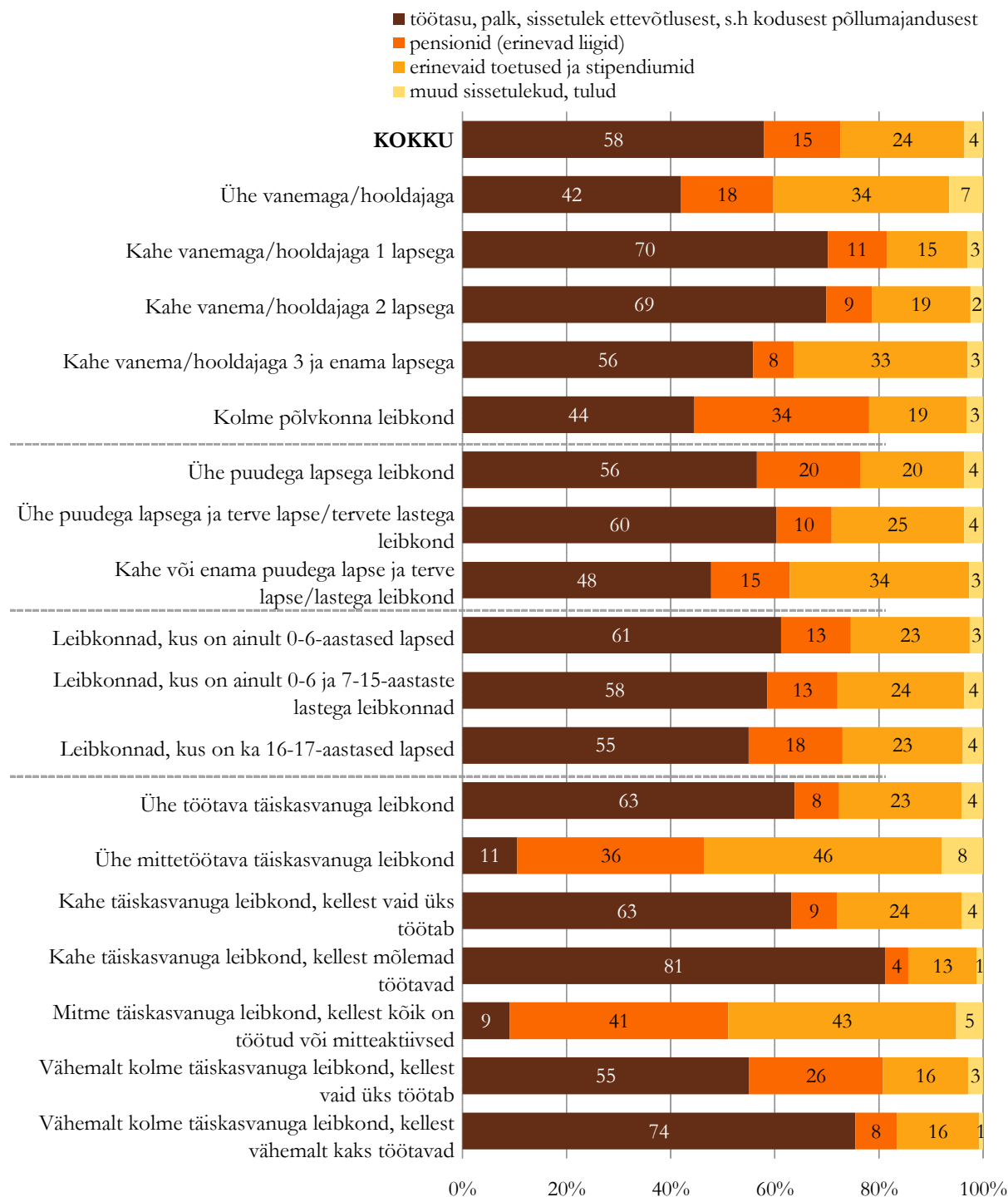
Kui viia sissetulek leibkonnaliikme tasandile, siis 14% kõikides puudega lastega peredes on netosissetulek kuus kõige madalam - kuni 1500 krooni leibkonnaliikme kohta ning 1% peredest kõige kõrgem – üle 10 000 krooni kuus leibkonnaliikme kohta. Suuremad sissetulekud leibkonnaliikme kohta on nendes leibkondades, kus peamine puudega lapse hooldaja (st vanem) on ise töötav ning kõrgharidusega; leibkonnad, kus on vaid üks laps; kahe täiskasvanuga leibkond, kellest mõlemad töötavad; leibkonnaliikmed, mis on tegevad erinevates ühendustes või organisatsioonides. Samuti on suuremate sissetulekute saajaid rohkem nende leibkondade seas, kes elavad pealinnas ning Põhja-Eesti regioonis.

Lisaks keskmisele kuu sissetulekule uuriti, millest see koosneb.

### Joonis 34. Sissetulekute struktuur leibkonnatüüpide lõikes. Osakaal leibkonna kogusissetulekust.

(Palun nimetage sissetulekuallikate lõikes, kui suur vastav netosissetulek leibkonnas keskmiselt kuus on)?

% kõikidest puudega lastega peredest, n=1031



Keskmiselt kõige suurema osa, 58% kõikide leibkondade sissetulekustest moodustavad töötasu/palk/sissetulek ettevõttest s.h. kodusest põllumajandusest, 15% moodustab erinevat liiki pension, 24% erinevad toetused ja stipendiumid ning 4% muud sissetulekud ja tulud. Järgnevalt kirjeldatakse sissetulekute struktuuri erinevate sihtrühmade lõikes.

- **Töötasu/palk/sissetulek ettevõttest s.h. kodusest põllumajandusest** moodustab keskmisest suurema osa puudega lastega leibkondades, kes elavad Põhja-Eestis ning Lääne-Eestis; leibkondades, kus puudega lapse vanem on ise töötav; leibkondades, kes hindasid oma majanduslikku toimetulekut kõrgemaks (me elame jõukalt ja võime endale lubada kõike, mida soovime/ me elame hästi ning peame end piirama vaid suuremate kulutuste puhul/ me ei ole rikkad, kuid tuleme hästi toime/ tuleme toime, kuid tarbekaupade ja riiete ostmisel peame end piirama); kahe vanema ja 1 või 2 lapsega leibkondades; ühe puudega lapsega ja terve lapse/tervete lastega leibkondades; ainukese töötava täiskasvanuga; kahe täiskasvanuga, kellest vaid üks töötab; kahe täiskasvanuga, kellest mõlemad töötavad; vähemalt kolme täiskasvanuga leibkond, kellest vähemalt kaks töötavad.
- **Pension** moodustab keskmisest suurema osakaalu leibkonna sissetulekute leibkondades, kes elavad Kirde-Eestis ja Lõuna-Eestis; kus lapse vanem ei tööta; nendes leibkondades, kes hindasid oma majanduslikku toimetulekut keeruliseks (tuleme raskustega toime, kogu raha kulub vaid toidule, eluasemele ja küttele/toimetulek on väga raske, raha ei jätku isegi söögi jaoks); ainukese täiskasvanu ehk vanema leibkondades; ühe mittetöötava täiskasvanuga leibkondades; mitme täiskasvanuga leibkondades, kellest kõik on töötud või mitteaktiivsed; vähemalt kolme täiskasvanuga leibkondades, kellest vaid üks töötab.
- **Erinevad toetused ja stipendiumid** moodustavad keskmisest suurema osa sissetulekute leibkondades, kes elavad Kesk-Eestis ja Kirde-Eestis; kes hindasid oma majanduslikku toimetulekut keeruliseks (tuleme raskustega toime, kogu raha kulub vaid toidule, eluasemele ja küttele/toimetulek on väga raske, raha ei jätku isegi söögi jaoks); ainukese täiskasvanu ehk vanemaga ja kahe vanema 3 ja enama lapsega leibkondades; suurema, kolme ja enama laste arvuga leibkondades; ühe mittetöötava täiskasvanuga leibkondades ja mitme täiskasvanuga leibkondades, kellest kõik on töötud või mitteaktiivsed.

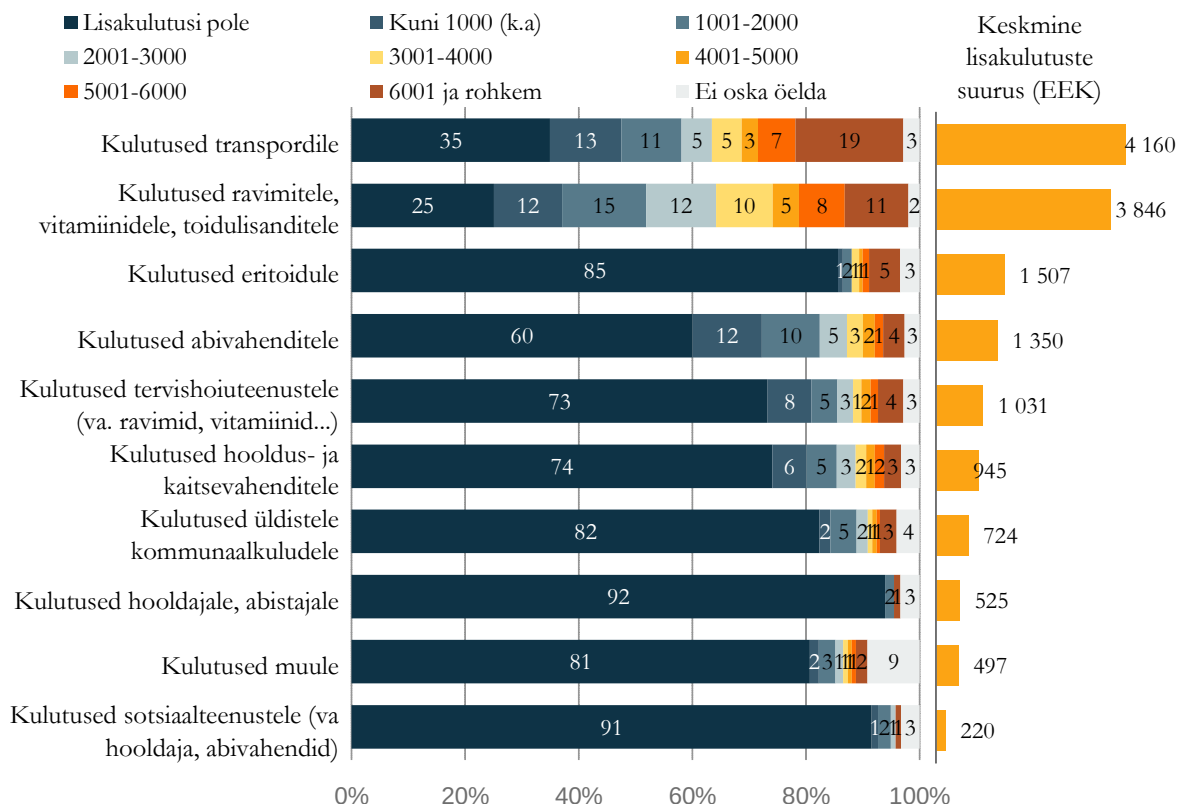
### 4.7.3 Lapse puudest tingitud lisakulutused

Lisaks sissetulekutele ning hinnangule majanduslikule toimetulekule paluti vanematel hinnanguliselt öelda, kui palju nende leibkonnal kulub raha puudest tingitud lisakulutustele nagu ravimid/vitamiinid/toidulisandid, eritoit, hooldaja/abistaja, abivahendid, hooldus- ja kaitsevahendid, transport, üldised kommunaalkulud (täiendav vee- või elektrikulu), sotsiaalteenused, tervishoiuteenused ning muu kulutused. Vanematel paluti hinnata kulutusi kas kuus või kogu aasta peale kokku, sõltuvalt kulude iseloomust. Kuna antud kulutused kuus ulatuvad suuremas osas kuni 1500 kroonini ning enamus puudega laste vanematest hindas lisakulutusi aastas, siis edaspidi vaadeldakse neid kulutusi kogu aasta peale kokku.

### Joonis 35A. Lapse puudest tingitud lisakulutuste jaotus viimase 12 kuu jooksul kokku

(Palun hinnake kui suured olid Teie lapsega/ lastega seotud puudest tingitud lisakulutused järgnevate kuluallikate lõikes viimase 12 kuu jooksul kas kuus või kogu perioodil kokku)?

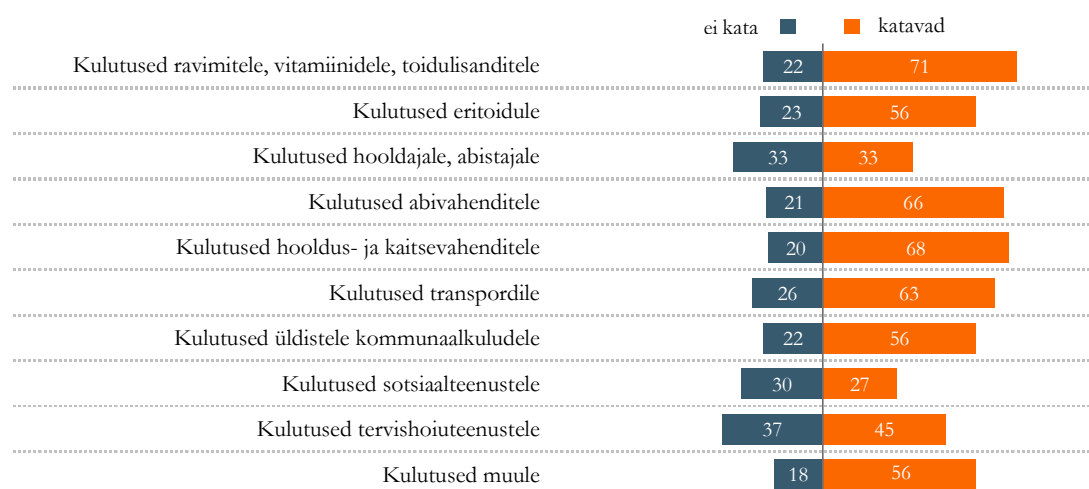
% kõikidest puudega lastega peredest, n=1031



### Joonis 35B. Hinnang sellele, kas viimase 12 kuu jooksul tehtud lapse puudest tingitud lisakulutused katavad lapse/laste vajadusi

(Püüdkite hinnata, kas need kulutused – kas ühes kuus või 12 kuu kohta – katavad lapse/laste puudest tingitud vajadused)?

% kõikidest puudega lastega peredest, n=1031<sup>14</sup>



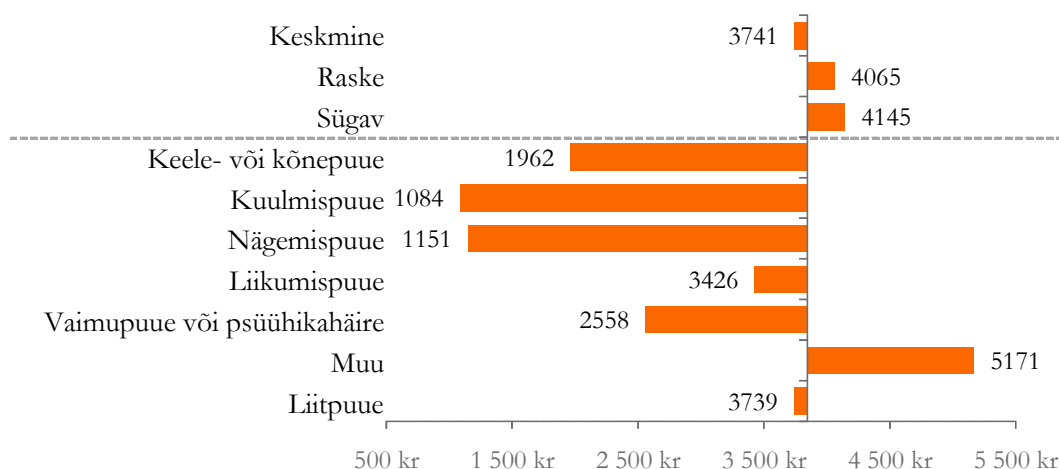
<sup>14</sup> Ülejäänud vanemad vastasid hinnangule, kas olemasolevad lisakulutused katavad lapse/laste vajadused, „ei oska öelda” või keeldusid vastamast.

Järgnevalt vaadeldakse olulisemaid lisakulutuste artikleid ükshaaval, et paremini mõista, kui paljudel puudega lastega leibkondadel neid lisakulutused on, kui suured need on ja kas need katavad puudega lapse/laste vajadusi (vastasid need pered, kellel on teatud lisakulutused).

- Lisakulutused **ravimitele, vitamiinidele ja toidulisanditele** – selliseid puudest tingitud lisakulutusi omab kõige suurem arv leibkondadest – seda tüüpi lisakulutusi on 73% kõikidest puudega lastega leibkondades. Nende lisakulutuste suurus on jaotatud ligikaudselt võrdselt skaalal alates „kuni 1000 krooni” ning lõpetades „6000 ja enam” krooni, keskmiselt 3846 krooni aastas.

### Joonis 35C. Keskmised puudest tingitud lisakulutused ravimitele, vitamiinidele ja toidulisanditele viimase 12 kuu jooksul kokku

*Keskised lisakulutuste suurused kroonides*



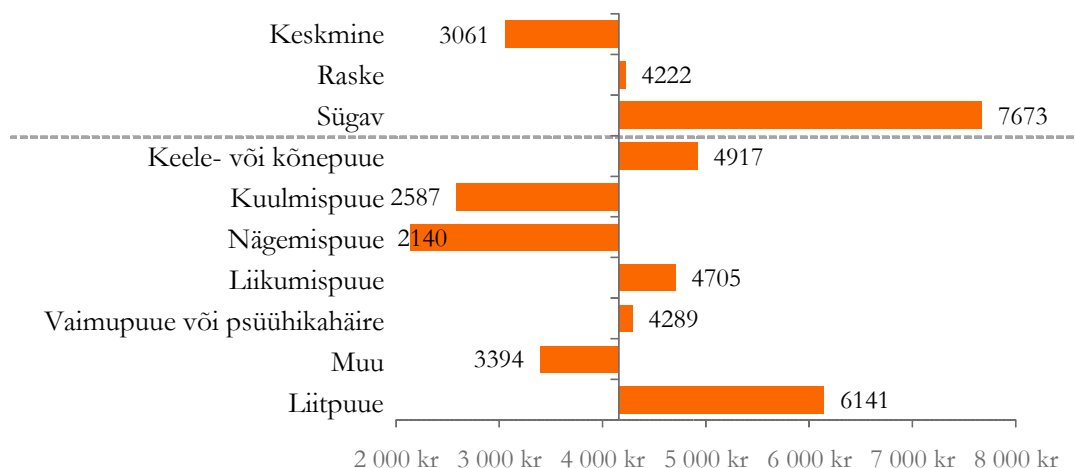
Antud kulutused on sagedamini leibkondades, kus keskmine kuu sissetulek leibkonnaliikme kohta on 3001-4000 krooni kuus (82%); leibkondades, kus peamine kodune keel ei ole eesti keel (87%); leibkondades, kus kasvavad 7-15-aastased lapsed (77%); leibkondades, kus kasvavad keskmise puude raskusastmega lapsed (81%); muu puudega (85%) lastega leibkondades. Teistest suuremad kulutused ravimitele, vitamiinidele ja toidulisanditele on peredes, kus kasvavad muu puudega lapsed (keskmiselt 5171 krooni aastas).

Suuremas osas leibkondadest, kus antud lisakulutused on, katavad lisakulutused lapse/laste vajadusi – 22% puudega lastega leibkondadest olemasolevad kulutused vajadusi ei kata. Kulutused ei kata vajadusi sagedamini leibkondades, kus puudega lapse vanem on töötu (40%); ainukese mittetöötava täiskasvanuga leibkondades (36%); mitme täiskasvanuga leibkondades, kellest kõik on töötud või mitteaktiivsed (36%); leibkondades, kes elavad linnades v.a. pealinn (28%); leibkondades, kelle kuu keskmine sissetulek leibkonnaliikme kohta on alla 2000 krooni; leibkondades, kus peamiseks keeleks ei ole eesti keel (33%).

- Lisakulutused **transpordile**. Need lisakulutused on samuti suuremal osal – 62% kõikidest puudega lastega leibkondadest – ning on seotud nii elukoha kui puude omapäraga. Kulutused transpordile on keskmiselt kõige suuremad kulutused - 4160 krooni aastas. Kulutused transpordile on kas alla 2000 krooni (24%) või 6000 krooni ja rohkem (19%) aastas. Vahepealseid kulutuste suurusi esineb suhteliselt harva (3-7% kõikidest puudega lastega peredest).

### Joonis 35D. Keskmised puudest tingitud lisakulutused transpordile viimase 12 kuu jooksul kokku

*Keskmesed lisakulutuste suurused kroonides*

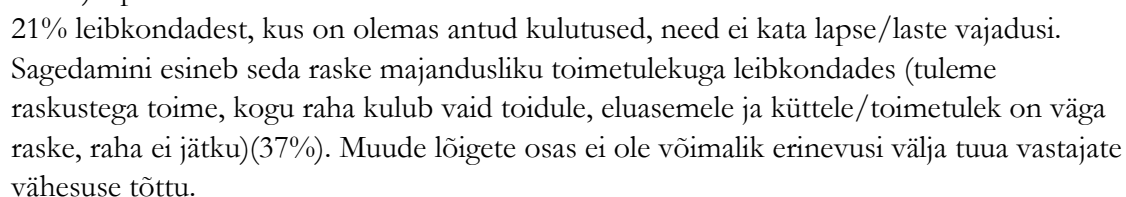


Lisakulutused transpordile esinevad sagedamini leibkondades, kes elavad muudes asulates (mitte linnades) (72%) ja Lõuna-Eestis (75%); leibkondades, kus peamine suhtluskeel ei ole eesti keel (67%), leibkondades, kus lapsed vajavad abi koduste (67%) ja koduväliste (68%) eakohaste tegevuste juures. Samuti esinevad lisakulutused sagedamini leibkondades, kus elavad sügava puude raskusastmega lapsed (72%) ning liikumispuudega lapsed (72%). Suuremad kulutused transpordile on muudes asulates elavatel leibkondadel; leibkondadel, kes elavad Lõuna-Eestis; leibkondadel, kus keegi pereliikmetest on tegev mõnes ühenduses või organisatsioonis. Lisakulutused on suuremad leibkondades, kus kasvavad sügava puude raskusastmega lapsed (keskmiselt 7673 krooni aastas), liikumispuudega lapsed keskmiselt 4705 krooni aastas) ning liitpuudega lapsed (keskmiselt 6141 krooni aastas). Samuti on kulutused transpordile suuremad leibkondades, kus kasvavad kooliealised lapsed, kes on kodused ja ei õpi.

Veerandi (26%) leibkondade puhul, kus on olemas antud lisakulutused, ei kata olemasolevad lisakulutused lapse/laste vajadusi. Sagedamini olemasolevad lisakulutused ei kata vajadusi madala sissetulekuga leibkondades (kuni 1500 krooni kuus leibkonnaliikme kohta) (36%); leibkondades, kes elavad muudes linnades (va. Tallinn) (32%); leibkondades, kus peamiseks suhtluskeeleks ei ole eesti keel (38%) ning raske majandusliku toimetulekuga leibkondades (tuleme raskustega toime, kogu raha kulub vaid toidule, eluasemele ja küttele/toimetulek on väga raske, raha ei jätku)(40%).

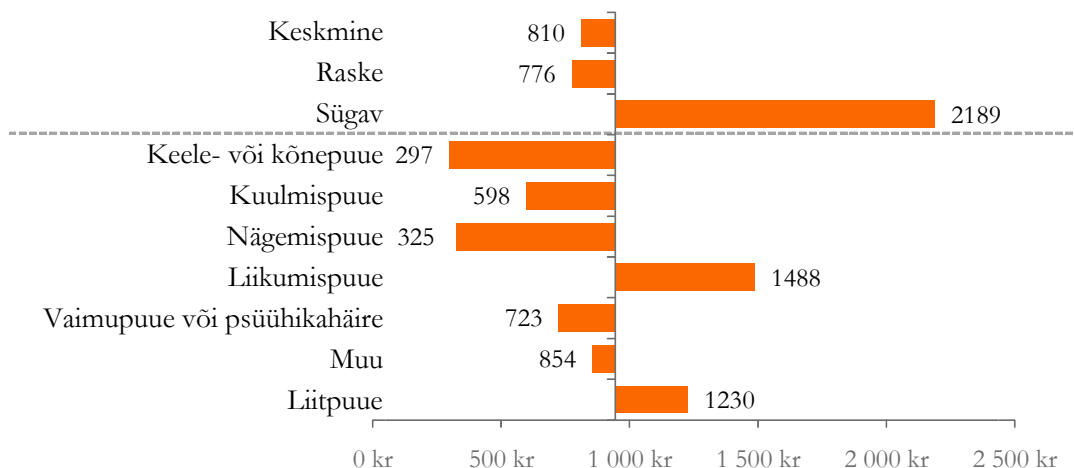
- Lisakulutused **abivahenditele**. Need lisakulutused on 37% kõikidest puudega lastega leibkondadel. Antud kulutused ulatuvad pigem kuni 1500 kroonini aastas (22% kõikidest leibkondadest), keskmine kulutuste suurus aastas on 1350 krooni.

### Keskised lisakulutuste suurused kroonides



- Joonis 35F. Keskmised puudest tingitud lisakulutused hooldus- ja kaitsevahenditele viimase 12 kuu jooksul kokku**

### Keskised lisakulutuste suurused kroonides



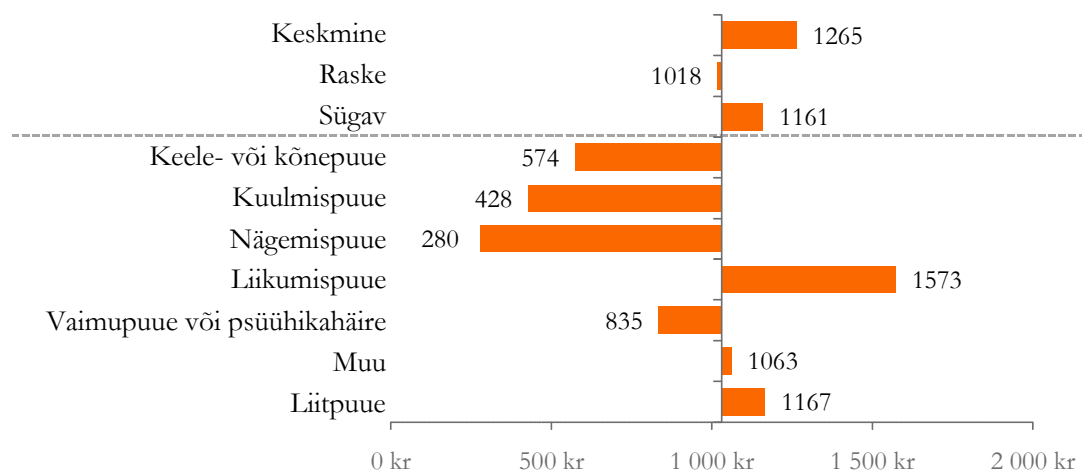
Antud lisakulutused on omased sagedamini leibkondadele, kus kasvavad sügava puude raskusastmega lapsed (50%) ning liitpuudega lapsed (35%). Teistest suuremad kulutused hooldus- ja kaitsevahenditele on peredes, kus kasvavad sügava puude raskusastmega (2189 krooni aastas); liikumispuudega (1487 krooni aastas) ning liitpuudega (1229 krooni aastas) lapsed.

Viiendikul (20%) nendest leibkondadest, kus need lisakulutused on, ei kata need lapse/laste vajadusi. Erinevusi sihtrühmades siinkohal ei ole võimalik välja tuua vastajate vähesuse tõttu.

- Lisakulutused **tervishoiuteenustele** on olemas veerandis 24% kõikidest puudega lastega leibkondadest ning ka need ulatuvad suuremas osas kuni 1500 kroonini (13%) aastas, keskmine kulutuste suurus aastas on 1030 krooni.

### Joonis 35G. Keskmiised puudest tingitud lisakulutused tervishoiuteenustele viimase 12 kuu jooksul kokku

*Keskmiised lisakulutuste suurused kroonides*



Sagedamini esinevad need lisakulutused leibkondades, kus kasvavad keskmise puude raskusastmega lapsed (28%) ning liikumispuudega lapsed (31%). Suuremad lisakulutused tervishoiuteenustele on peredel, kus kasvavad keskmise puude raskusastmega (1264 krooni aastas) või liikumispuudega (1573 krooni aastas) lapsed. Teistest väiksemad lisakulutused tervishoiuteenustele on leibkondades, kus elavad kuulmispuudega või nägemispuudega lapsed.

Need on lisakulutused, millega on kõige rohkem probleeme nendel leibkondadel, kus need kulutused eksisteerivad – 37% leibkondadest, kellel antud lisakulutused on olemas, ei kata need lapse/laste vajadusi.

Ülejäänud lisakulutused on vähemusel puudega lastega leibkondadest – lisakulutused eritoidule 12% kõikidest puudega lastega leibkondadest; lisakulutused hooldajale/abistajale 5% leibkondadest; lisakulutused üldistele kommunaalkuludele (täiendav vee- või elektrikulu) 14% leibkondadest; lisakulutused sotsiaalteenustele 6% leibkondadest; lisakulutused millegi muule 10% leibkondadest.

Lisakulutuste teema lõpetuseks uuriti, kas riik või kohalik omavalitsus kompenseerib puudega lastega leibkondadele lapse puudega seotud lisakulutused. Siinjuures on oluline märkida, et puudega lastele suunatud riiklikud peretoetused täidavad seda eesmärki. Samas näitavad tulemused, et vanemad ei oska antud aspekti toetuste eesmärgi juures välja tuua. Uuringu

tulemused näitavad, et üsna suure osa vanemate hinnangul riik või omavalitsus laste puudest tingitud lisakulutusi ei kompenseeri – 43% kõikidest puudega lastega leibkondadest. Väitega, et riik või kohalik omavalitsus kompenseerivad lapse puudest tingitud lisakulutusi, nõustub suhteliselt väiksem osa vanematest – 29% kõikidest puudega lastega perede hinnangul kompenseeriti väiksem osa lisakulutustest ning 22% perede hinnangul suurem osa lisakulutustest. Vaid 5% kõikidele puudega laste vanematest hindas, et leibkondadele kompenseeris riik või kohalik omavalitsus kõik lapse puudega seotud lisakulutused.

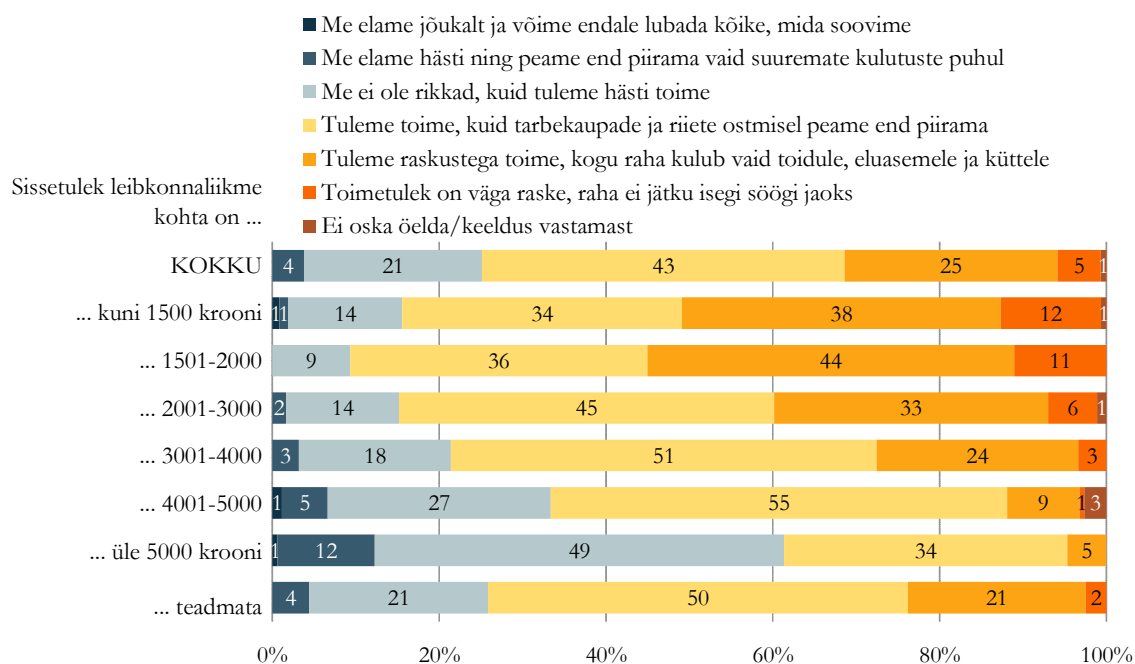
#### 4.7.4 Hinnangud leibkonna toimetulekule ja võimalustele

Juba ülaltoodud tekstis on ära mainitud tulemused, mis puudutavad puudega lapse vanema hinnangut tema leibkonna majanduslikule olukorrale. Järgnevalt on toodud tulemused, mis kirjeldavad neid hinnanguid.

##### Joonis 36A. Puudega laste vanemate hinnangud leibkonna majanduslikule toimetulekule (leibkonna sissetulekutasemete lõikes ühe leibkonnaliikme kohta).

(Kui mõtlete enda leibkonna kuu netosissetulekule, siis milline järgnevatest väidetest vastab kõige enam Teie leibkonna majanduslikule toimetulekule?)

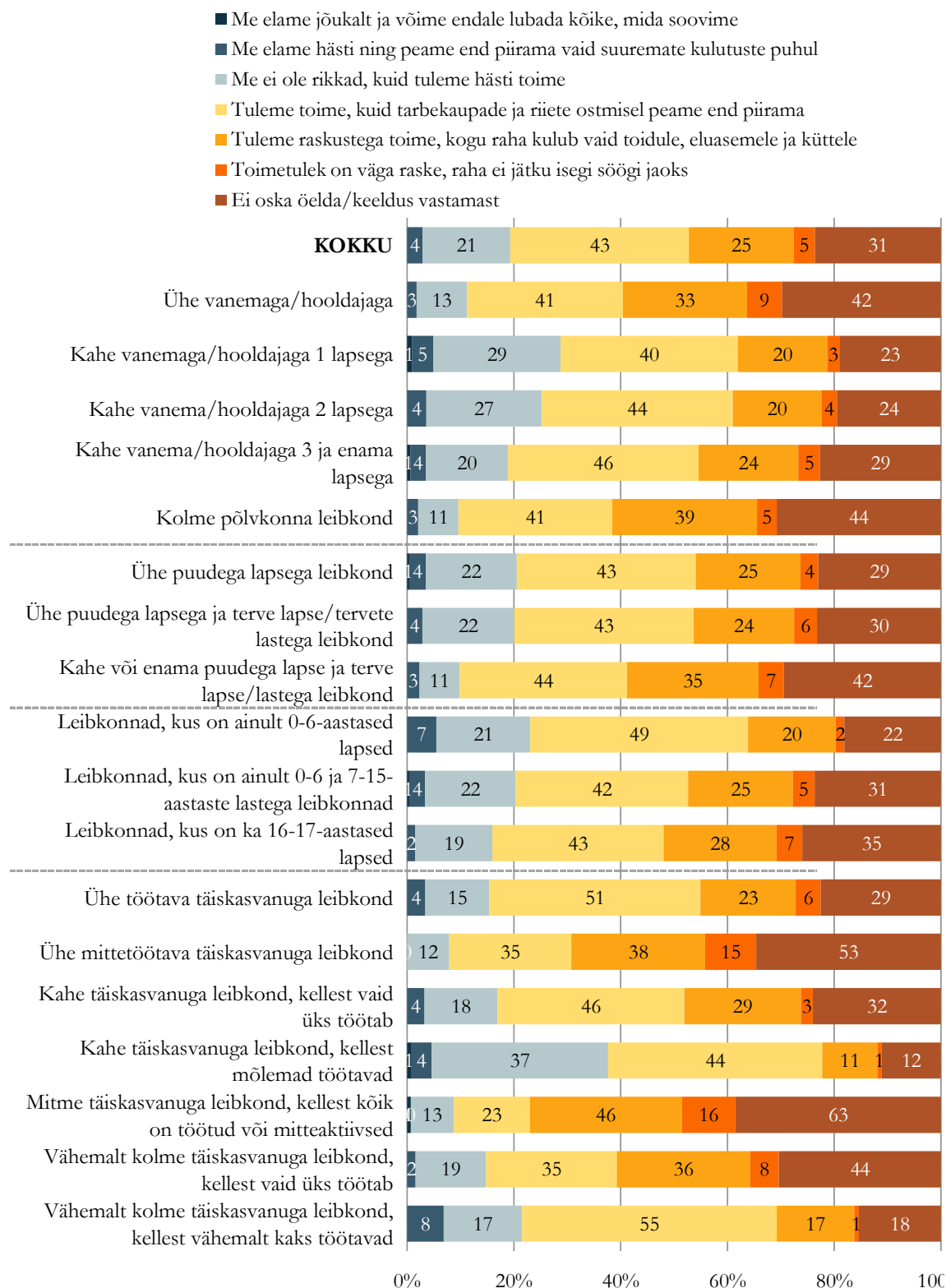
% kõikidest puudega lastega peredest, n=1031



### Joonis 36B. Puudega laste vanemate hinnangud nende leibkonna majanduslikule toimetulekule. Leibkonnatüübi lõikes.

(Kui mõtlete enda leibkonna kuu netosissetulekule, siis milline järgnevatest väidetest vastab kõige enam Teie leibkonna majanduslikule toimetulekule?)

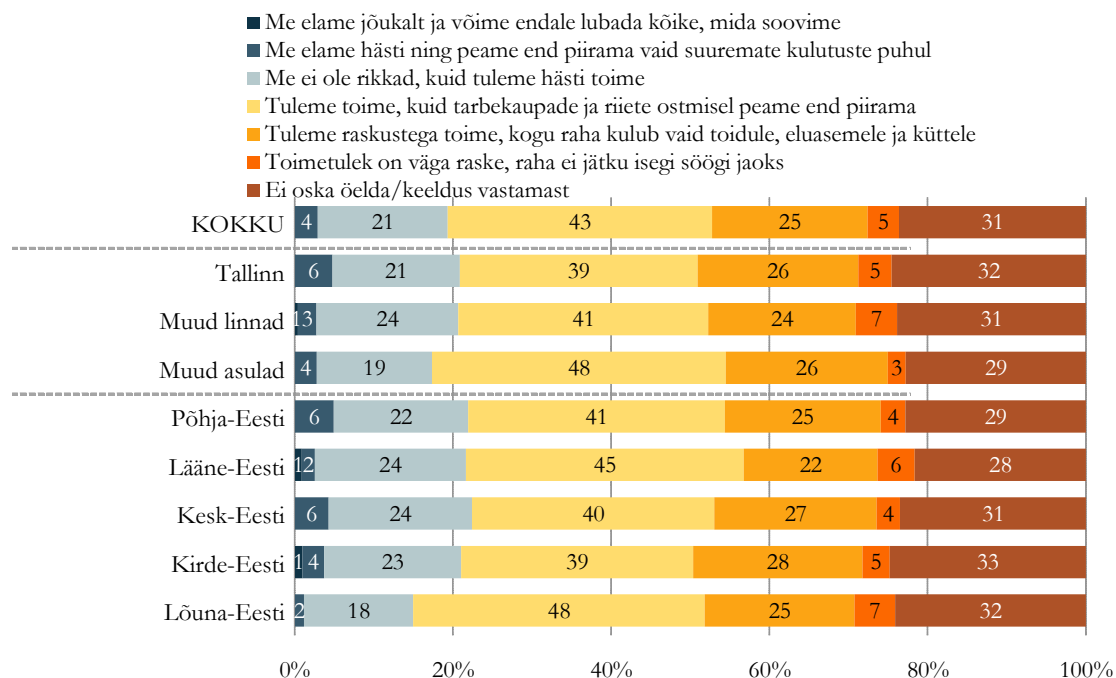
% kõikidest puudega lastega peredest, n=1031



### Joonis 36C. Puudega laste vanemate hinnangud nende leibkonna majanduslikule toimetulekule. Elukoha ja piirkonna lõikes.

(Kui mõtlete enda leibkonna kuu netosissetulekule, siis milline järgnevatest väidetest vastab kõige enam Teie leibkonna majanduslikule toimetulekule?)

% kõikidest puudega lastega peredest, n=1031



Alla 1% puudega laste vanematest väitsid, et nende leibkond elab jõukalt ja nad võivad endale lubada kõike, mida soovivad.

Vanemaid, kes väitsid, et nende leibkond elab hästi ning nad peavad ennast piirama vaid suuremate kulutuste puhul on samuti vähe – 4% kõikidest puudega lastega leibkondadest.

Rohkem on selliseid leibkondasid nende seas, kelle kuu keskmine sissetulek on üle 5000 krooni inimese kohta (12%).

Hästi tuleb toime 21% puudega lastega leibkondadest. Rohkem on nende seas selliseid leibkondi, kus puudega laste vanem töötab ning on kõrgharidusega; kahe vanemaga ja ühe lapsega (29% peredest); kahe vanema ja kahe lapsega leibkondades (27%); kahe täiskasvanuga leibkondades, kellest mõlemad töötavad (37%). Kõige paremaks hindavad oma toimetulekut leibkonnad, mis on üle 5000-kroonise kuu keskmise sissetulekuga pereliikme kohta (49% peredest).

Kõige suurem osakaal puudega laste vanematest väitis, et nende leibkond tuleb toime, kuid tarbekaupade ja riiete ostmisel peab ennast piirama – 43% kõikidest puudega lastega peredest. Rohkem on selliseid leibkondi vähemalt kolme täiskasvanuga leibkondade seas, kellest vähemalt kaks töötavad (55%) ning nende leibkondade seas, kus keskmine kuu sissetulek on 3000-5000 krooni inimese kohta.

Raskustega tuleb toime ning kogu raha kulub vaid toidule, eluasemele ja küttele veerandil (25%) puudega lastega peredest. Teistest leibkondadest sagedamini andsid sellise hinnangu puudega laste vanemad, kellele endale on määratud puue (45%) ning kes ise on kodused (40%); ainukese täiskasvanu ning vanemaga leibkondades (33%); kolme põlvkonna leibkondades (39%); ainukese mittetöötava täiskasvanuga leibkondades (38%); mitme täiskasvanuga leibkondades, kellest kõik

on töötud või mitteaktiivsed (46%); nendes leibkondades, kus keskmine kuu sissetulek on kuni 3000 krooni inimese kohta ning nendes leibkondades, kus peamise sissetuleku moodustavad pensionid, toetused ja stipendium (43%) ja leibkondades, kus peamine suhtluskeel ei ole eesti keel (32%).

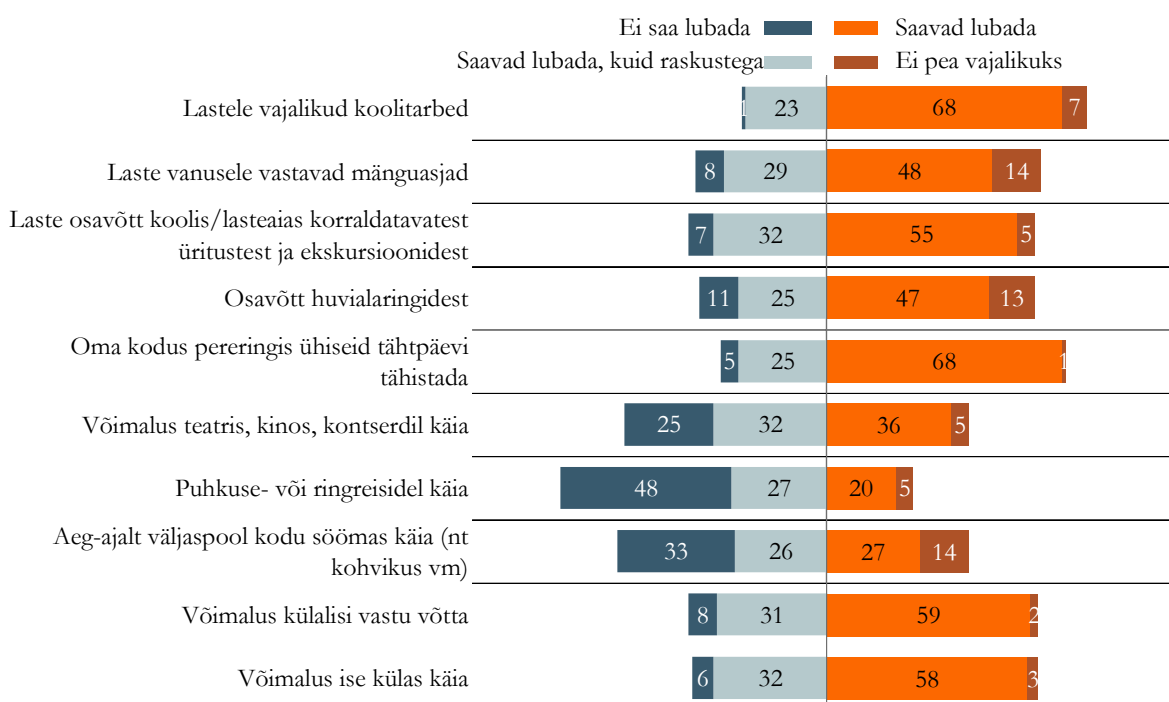
Väga raskelt tulevad toime leibkonnad, kus raha ei jätku isegi söögi jaoks on vanemate hinnangul sama vähe, kui jõukaid leibkondi – 5% kõikidest puudega lastega leibkondadest. Kõige kehvema toimetulekuga leibkondi on rohkem selliste leibkondade seas, kus puudega lapse vanem ise on töötu või põhiharidusega (või madalama haridusega); ühe vanemaga leibkondades (9%); ainukese mittetöötava täiskasvanuga leibkondades (15%); mitme täiskasvanuga leibkondades, kellest kõik on töötud või mitteaktiivsed (16%); nendes leibkondades, kus keskmine kuu sissetulek on kuni 2000 krooni inimese kohta ning nendes leibkondades, kus peamise sissetuleku moodustavad pensionid, toetused ja stipendium (11%).

Vanematel paluti hinnata, milliseid loetletud asjadest ja võimalustest nende pereliikmed saavad endale lubada. Uuringu tulemused on toodud joonisel 37.

### Joonis 37. Perede hinnang sellele, milliseid asju ja võimalusi nende pereliikmed saavad endale lubada

(Milliseid asju ja võimalusi järgnevast loetelust saavad Teie pereliikmed endale lubada?)

% kõikidest puudega lastega peredest, n=1031<sup>15</sup>



<sup>15</sup> Ülejäänud vanemad vastasid „ei oska öelda” või keeldusid vastamast.

Järgnevalt vaadeldakse kõiki uuritud võimalusi ükshaaval:

- **Lastele vajalikud koolitarbed.** Enamusel puudega lastega leibkondadest koolitarvete ostmisega probleemi ei teki – valdav enamus leibkondadest, v.a. need, kes hindasid oma majanduslikku toimetulekut raskeks (tuleme raskustega toime, kogu raha kulub vaid toidule, eluasemele ja küttele/ toimetulek on väga raske, raha ei jätku) hindasid, et saavad seda endale lubada (74-91%) ning väike osa neist saavad lubada, kuid raskustega (3-18%). Nende leibkondade seas ei olnud selliseid, kes hindasid, et ei saa endale lubada vajalikke koolikaupasid. Raske toimetulekuga leibkondadest 41% saab lubada ning peaaegu sama palju (46%) saab lubada, kuid raskustega ning nende seas oli 2% leibkondasid, kus pereliikmed ei saa endale vajalikke koolitarbeid üldse lubada.
- **Oma kodus pereringis ühiseid tähtpäevi pidada/võimalus külalisi vastu võtta/võimalus ise külas käia.** Need võimalused on samuti kättesaadavad enamusele puudega lastega peredest. Ligi 60-70% leibkondadest saab neid endale lubada ning veel 25-32% saavad lubada, kuid raskustega. Vaid 5-8% puudega lastega leibkondadest ei saa neid võimalusi endale lubada. Teistest leibkondadest rohkem ei saa endale ülaltoodud võimalusi lubada mitme täiskasvanuga leibkonnad, kellest kõik on töötud või mitteaktiivsed või leibkonnad ainukese mittetöötava täiskasvanuga; leibkonnad, kus kuu keskmine sissetulek leibkonnaliikme kohta on kuni 1500 krooni; leibkonnad, kus peamiseks keeleks ei ole eesti keel ning leibkonnad, kus vanem on hinnanud majanduslikku toimetulekut raskeks (tuleme raskustega toime, kogu raha kulub vaid toidule, eluasemele ja küttele/ toimetulek on väga raske, raha ei jätku).
- **Lapsega seotud asjad ja võimalused – laste vanusele eakohased mänguasjad/ laste osavõtt koolis või lasteaias korraldatavatest üritustest ja ekskursioonidest/ osavõtt huvialaringidest.** Ligi pooled (47-55%) puudega lastega perede liikmed saavad neid asju ja võimalusi endale lubada ning 25-32% saavad neid lubada, kuid raskustega. Väiksem osa (7-11%) puudega lastega peredest ei saa neid asju ja võimalusi endale lubada. Sagedamini ei saa ülaltoodud asju endale lubada samad leibkonnad, mis olid toodud eelmises punktis: leibkonnad ainukese mittetöötava täiskasvanuga; leibkonnad, kus kuu keskmine sissetulek leibkonnaliikme kohta on kuni 2000 krooni; leibkonnad, kes hindavad oma majanduslikku toimetulekut raskeks (tuleme raskustega toime, kogu raha kulub vaid toidule, eluasemele ja küttele/ toimetulek on väga raske, raha ei jätku). Teistest rohkem ei pea neid võimalusi vajalikuks leibkonnad, kus kasvavad sügava puude raskusastmega lapsed ning psüühikahäiretega lapsed.
- **Võimalus teatris, kinos, kontserdil käia ja aeg-ajalt väljaspool kodu söömas käia.** Mõlema võimaluse kohta üle poole (57-59%) puudega laste vanematest on andnud hinnangu, et nende pereliikmed kas saavad endale neid asju lubada, kuid raskustega või ei saa üldse lubada. Probleemi nende võimalustega ei ole ka võrdsel arvul puudega lastega peredest, kuid kultuurielamusi lubab endale suurem osa (36%), aega-ajalt väljaspool kodu söömas käia lubab endale 27%, kuid siin on rohkem peresid, kes ei pea seda vajalikuks (14%).
- **Kõige vähem puudega lastega pereliikmed saavad endale lubada puhkuse- või ringreisidel käimist.** Ligi poolte (48%) vastajate hinnangul ei saa nende pereliikmed seda võimalust endale lubada ning ligi veerand (27%) saab endale lubada, kuid raskustega – seega kokku kolmveerand puudega lastega peredest kas ei saa lubada või saab endale

lubada raskustega puhkuse- või ringreisidel käimist. Viiendiku vanemate hinnangul saavad nende pereliikmed seda võimalust endale lubada ning veel 5% ei pea seda vajalikuks. Teistest leibkondadest rohkem saavad endale lubada reisimist leibkonnad, kus puudega laste vanem töötab ning on kõrgharidusega; kahe täiskasvanuga leibkond, kellest mõlemad töötavad või vähemalt kolme täiskasvanuga leibkond, kellest vähemalt kaks töötavad; leibkonnad, kus kuu keskmine sissetulek üle 5000 krooni leibkonnaliikme kohta; leibkonnad, kus leibkonnaliikmed on tegevad erinevates organisatsioonides ja ühendustes; leibkonnad, kus puudega laste vanema hinnang majandusliku toimetulekule on hea (me elame jõukalt ja võime endale lubada kõike, mida soovime/me elame hästi ning peame end piirama vaid suuremate kulutus/ Me ei ole rikkad, kuid tuleme hästi toime). Ei saa endale lubada reisimist peale vähem jõukate leibkondade need leibkonnad, kus kasvavad sügava puude raskusastmega lapsed.

Võttes kokku aruande peatüki, mis räägib puudega lastega leibkondade elutingimustest ning võimalustest näeb, et puudega lastega perede jaotus on erinev nagu ühiskonnaski - nii jõukamaid kui vähem jõukamaid peresid erinevate võimalustega. 65% puudega lastega peredest elavad korteris või toas suuremates (10 või rohkema eluruumiga) või väiksemates (vähem kui 10 eluruumiga) kortermajades. Ühe- või kahepereelamutes elavad 23% kõikidest puudega lastega peredest, 10% elavad taludes ning 1% ridaelamutes. Paremates elutingimustes elavad sagedamini leibkonnad, kus enamus täiskasvanuid töötavad – nt. kahe täiskasvanuga leibkonnad, kus mõlemad töötavad või kolme ja enama täiskasvanuga kus vähemalt kaks töötavad.

Rääkides probleemidest, mis on puudega lastega perede elamutes, mis takistavad puudega laste igapäeva toimetulekuid selgus uuringust, et kõige sagedasemaks probleemiks peavad vanemad ruumi puudumist – 21% leibkondadest on vähe ruumi, mis takistab puudega lapse igapäevast toimetulekut. Järgmiseks sageduselt probleemiks peetakse allergeenide olemasolu keskkonnas ja niiskust eluruumis. Erinevatest uuritud takistustest teatud puude raskusastmele on omapärased järgmised: trepid, lävepakud, sobimatu mööbel ja tasapinnad, sobimatud lülitid ja lingid, sobimatud pesemistingimused – need takistused on omased sügava puude raskusastmega lastele, sagedamini liikumis- või liitpuudega lastele. Allergeenid keskkonnas on takistuseks muu puudega lastele (suuremas osas astmaatikut). Muud uuritud takistused ei ole seotud ühe või teise puude raskusastmega ega -liigiga. Kolmandik puudega lastega peredest on teinud midagi omalt poolt, et eluruumi tingimusi lapse puudest lähtuvalt parandada, kuid väga vähesed on kasutanud riigi poolt pakutavat eluruumi kohandamise teenust – vaid 2% kõikidest puudega lastega peredest.

Autokasutamise võimalus on olemas suuremas osas (73%) kõikidest puudega lastega peredes.

Puudega lastega perede sissetulekute analüüs näitas, et suuremas osas (39%) puudega lastega peredest on kuu keskmine sissetulek pereliikme kohta 2000-4000 krooni kuus. Samapalju (25%) on nende perede seas neid, kelle kuu keskmine netosissetulek pereliikme kohta on kuni 2000 krooni ning alates 4000 kroonist ja rohkem. Suuremad sissetulekud leibkonnaliikme kohta on nendes leibkondades, kus vanem on ise töötav ning kõrgharidusega ning kus pereliikmed on tegevad erinevates ühendustes või organisatsioonides; leibkonnad, kus on vaid üks laps ning kahe täiskasvanuga leibkond, kellest mõlemad töötavad. Samuti suuremate sissetulekute saajaid on rohkem leibkondade seas, kes elavad pealinnas ning kogu Põhja-Eesti regioonis.

Andes hinnangu oma leibkonna majanduslikule toimetulekule, väitis suurem osa (43%) vanematest, et nende leibkond tuleb toime, kuid tarbekaupade ja riiete ostmisel peab ennast piirama. Hästi tulevad toime puudega laste vanemate hinnangul veerand (25%) leibkondadest.

Raskustega tulevad toime ligi kolmandik (30%) puudega lastega peredest. Paremini tulevad majanduslikult toime kahe vanemaga leibkonnad, kus on kaks või rohkem täiskasvanut, kus nad mõlemad või vähemalt kaks neist töötavad ning sellet tulenevalt on sissetulek pereliikme kohta suurem. Raskem majanduslik toimetulek on ainukese täiskasvanu ehk vanemaga või kolme põlvkonnaga leibkondadel; seal kus ainuke täiskasvanu või ükski täiskasvanu ei tööta; kus vanem on ise töötaja või ka puudega; leibkondades, kus peamise sissetuleku moodustavad pensionid, toetused ja stipendium.

Suurem osa (ligi 70%) puudega lastega peredest saavad endale lubada ilma raskusteta lastele vajalikke koolitarbeid ning tähistada kodus pereringis ühiseid tähtpäevi; samas kolmandik puudega lastega peredest saavad lubada raskustega või ei saa seda endale lubada. Külalisi vastu võttes või ise külas käies tunnevad raskusi või ei saa üldse endale seda lubada ligi 40% kõikidest puudega peredest. Laste vanusele vastavaid mänguasju, laste osavõttu üritustest ja ekskursioonidest ning osavõttu huvialaringidest saavad endale lubada ilma raskusteta ligi pooled puudega lastega pered, kuid enam kui kolmandik saab endale lubada neid võimalusi, kuid raskustega või ei saa endale üldse lubada. Väiksem osa puudega lastega peredest saavad endale lubada ilma raskusteta teatris, kinos või kontserdil käimist – 36%; aeg-ajalt väljaspool kodu söömas käimist – 27% ning puhkuse- või ringreisidel käimist – 20%. Üle pooled puudega lastega leibkonnad saavad endale lubada neid võimalusi raskustega või ei saa neid endale lubada. Viimase võimaluse puhul selliseid peresid on kolmveerand kõikidest puudega lastega peredest.

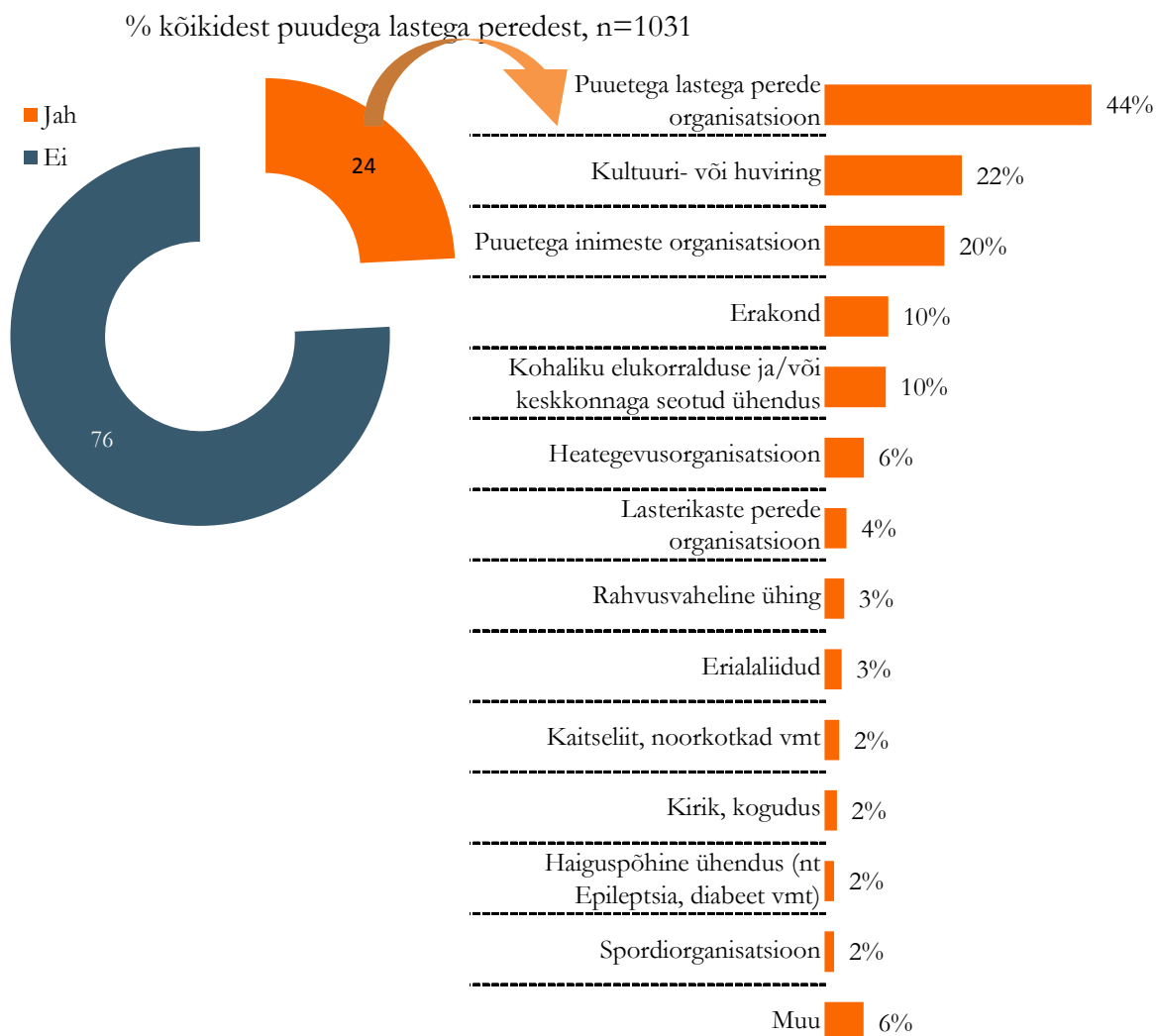
Rääkides lapse puudest tingitud lisakulutustest selgus uuringust, et on olemas kahte tüüpi lapse puudest tingitud lisakulutusi, mis on olemas enamusel puudega lastega leibkondadel – lisakulutused transpordile ja lisakulutused ravimitele/vitamiinidele/toidulisanditele. Nende kulutuste summad jaotuvad enam-vähem võrdselt skaalal alates 1000 kuni 6000 ja rohkem kroonini aastas. Olemasolevate lisakulutuste suurus transpordile ei kata lapse vajadusi 26% leibkondadest ning olemasolevad lisakulutused ravimitele/vitamiinidele/toidulisanditele 22% leibkondade puhul. Lisakulutused abivahenditele on pigem spetsiifilised ning tingitud lapse nägemispuudest või liikumispuudest ning need ulatuvad pigem kuni 1500 kroonini aastas. Lisakulutused tervishoiuteenustele on olemas vaid veerandil puudega lastega leibkondadest, kuid nende eripära on selles, et võrreldes teiste lisakulutustega on kõige rohkem leibkondi (37%), kus olemasolevate lisakulutuste suurus ei ole piisav laste vajaduste rahuldamiseks. Muud uuritud lisakulutused, nagu lisakulutused eritoidule, hooldajale/abistajale, üldistele kommunaalkuludele, sotsiaalteenustele ning muudele vajadustele on olemas väiksemas osas (14% ja vähemates) puudega lastega leibkondades. Lisaks näitavad uuringutulemused, et vanemate hinnangul veidi alla pooltest juhtudest riik või omavalitsus laste puudest tingitud lisakulutusi ei kompenseeri – 43% vanemate hinnangul. Poolte perede hinnangul kompenseerib riik või kohalik omavalitsus lisakulutusi osalisel määral ning 5% perede hinnangul kompenseerib riik või kohalik omavalitsus lapse puudega seotud lisakulutused.

## **4.8 Puudega lastega perede kuuluvus erinevatesse ühendustesse/organisatsioonidesse ning hoiakud**

Käesoleva peatüki eesmärk on kirjeldada puudega laste leibkondade seotust erinevate ühenduste ja organisatsioonidega - uuriti, millistes organisatsioonides ollakse tegevad. Lisaks analüüsib peatükk puudega laste perede hoiakuid, mis on seotud nende laste puudelisusega.

### Joonis 38. Kuivõrd tegevad on puudega lastega leibkondade liikmed ühendustes või organisatsioonides ning millistes

(Kas olete tegev (või mõni leibkonna liikmetest on) mõnes ühenduses või organisatsioonis? Millist tüüpi ühenduse/organisatsiooniga on tegu?)



Ligi veerand kõikidest puudega laste vanematest (24%) vastas, et nemad või nende leibkonna liikmed on tegevad mõnes ühenduses või organisatsioonis (Joonis 38).

Antud vastajatelt uuriti, millistesse organisatsioonidesse nad kuuluvad - sellele küsimusele vastas 249 vastajat. Selgus, et kõige sagedamini kuulutakse organisatsioonidesse, mis on loodud spetsiaalselt kas puudega laste või puudega täiskasvanute jaoks: puudega lastega perede organisatsioonis osaleb 44% nendest, kes on tegevad mõnes organisatsioonis, seega 11% kõikidest puudega lastega peredest. Puudega inimeste organisatsioonis osaleb 20% nendest peredest, kes on tegevad kasvõi mingis organisatsioonis ning 5% kõikidest puudega lastega peredest (seega 13% kõikidest puuetega lastega peredest kuulub spetsiaalselt neile loodud organisatsioonidesse, mis teeb ligikaudu 900 peret). Kuulutakse ka kultuuri- või huviringidesse (22% nendest peredest, kes on tegevad kasvõi mingis organisatsioonis ning 5% kõikidest puudega lastega peredest). Vähem ollakse tegevad erakondades ning kohaliku elukorralduse ja/või keskkonnaga seotud ühendustes (mõlemas vastavalt 10% nendest peredest, kes on tegevad kasvõi mingis organisatsioonis ning 5% kõikidest puudega lastega peredest).

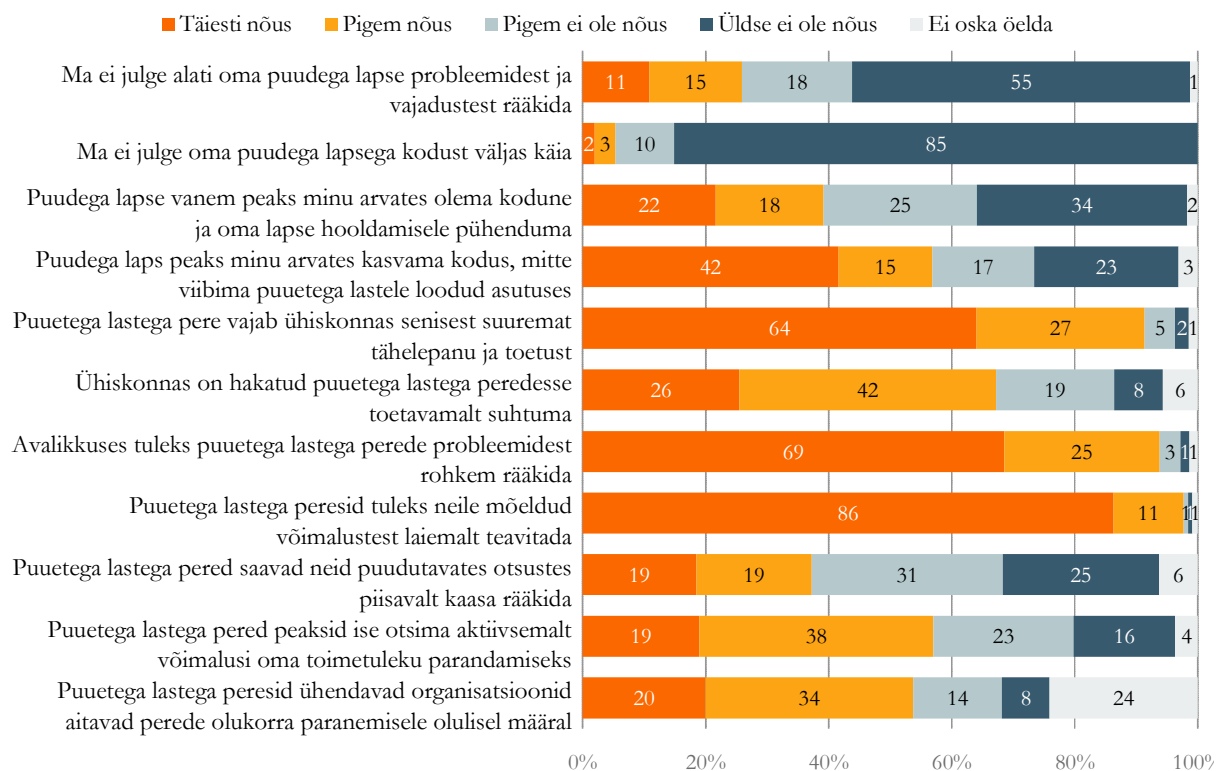
Sagedamini on mõne organisatsiooni liikmeks keegi neist leibkondadest, kus puudega vanem on 35-44 aastane, kõrgharidusega ning töötav. Samuti leibkondadest, kus on ka 16-17-aastaseid lapsi ning kus on vähemalt kolm täiskasvanut, kellest vähemalt kaks töötavad. Sotsiaalselt aktiivsemad on ka leibkonnad, kus keskmine kuu netosissetulek leibkonnaliikme kohta on üle 5000 krooni; leibkonnad, kus peamine suhtluskeel on eesti keel ning leibkonnad, kus vanema hinnangul majanduslik toimetulek on hea (me ei ole rikkad, kuid tuleme hästi toime). Sagedamini kuuluvad ühendustesse nende leibkonna liikmed, kus kasvavad sügava puude raskusastmega lapsed.

Puudega laste vanematele esitati väiteid, mis peegeldavad puudega lastega perede hoiakuid seoses nende laste puudelisusega.

### Joonis 39. Puudega laste vanemate hoiakud, mis on seotud nende laste puudelisusega

(Kui mõtlete oma tänastele kogemustele puudega lapse hooldajana, siis kuivõrd nõustute alltoodud väidetega?)

% kõikidest puudega laste vanematest, n=1031



Valdav enamus puudega laste vanematest on nõus sellega, et puudega lastega peredele tuleks neile mõeldud võimalustest laiemalt rääkida – selle väitega nõustus 97% kõikidest puudega lapse vanematest (vastus „täiesti nõus + pigem nõus“). Lisaks oli suur hulk vanemaid nõus väidetega, mis puudutasid puudega lapsi ja ühiskonda – 91% neist oli nõus sellega, et puudega lastega pered vajavad senisest rohkem tähelepanu ja toetust; 94% oli nõus sellega, et ühiskonnas tuleks selliste perede probleemidest rohkem rääkida ning 68% oli nõus sellega, et ühiskond on hakanud puudega laste peredesse toetavamalt suhtuma. Enam kui pooled puudega laste vanematest nõustusid väitega, et nad peaksid ise otsima võimalusi oma toimetuleku parandamiseks (57%). Samuti leidis suur hulk puudega laste vanematest, et puudega lastega peresid ühendavad organisatsioonid aitavad perede olukorra paranemisele olulisel määral kaasa (54%) (samas kõige

rohkem vastajaid ei osanud sellele küsimusele vastata – 24%) ning et puudega laps peaks kasvama kodus, mitte viibima puudega lastele loodud asutuses (57%).

Valdav enamus puudega laste vanematest ei nõustunud väitega, et nad ei julge oma puudega lapsega kodust väljas käia - 95% pigem ei ole nõus või üldse ei ole nõus sellise väitega. 73% ei nõustunud sellega, et nad ei julge alati oma puudega lapse vajadustest ja probleemidest rääkida. Üle poole puudega laste vanematest ei nõustunud sellega, et puudega lastega pered saavad neid puudutavates otsustes piisavalt kaasa rääkida ning sellega, et puudega lapsevanem peab olema kodune ning täielikult pühenduma lapse hooldamisele (vastavalt 56% ja 59%).

Sihtrühmade kaupa on võimalik välja tuua järgmised erisused (välja on toodud vaid statistiliselt olulised seosed - ülejäänud väidetes statistiliselt olulisi erinevusi sihtgruppide loikes ei esinenud):

- Väitega, et **oma puudega lapse vajadustest ja probleemidest ei julge alati rääkida**, nõustusi pigem need vanemad, kelle leibkonnas ei ole peamiseks suhtluskeeleks eesti keel ning leibkondades, kus majanduslik toimetulek on raske (tuleme raskustega toime, kogu raha kulub vaid toidule, eluasemele ja küttele/ toimetulek on väga raske, raha ei jätku) ning need vanemad, kes ei pöördu puudega lapse hoidmise või hooldamisega seotud küsimustes abi saamiseks kellegi poole; samuti need vanemad, kes hooldavad vaimupuude või psüühikahäirega last.
- Väitega, et **puudega lapsevanem peab olema kodune ning täielikult pühenduma lapse hooldamisele**, nõustusi pigem need laste vanemad, kes ise käivad tööl ja on kõrgharidusega; vanemad, kes kuuluvad leibkondadesse, kus kõik täiskasvanud töötavad; kõrgema sissetulekuga (üle 4000 krooni kuus inimese kohta) leibkonnad; samuti need vanemad, kes kasvatavad vaimupuude või psüühikahäirega last. Antud väitega ei ole nõus pigem need vanemad, kes on ise kodused, kelle leibkondade sissetulek on madal (kuni 2000 krooni kuus inimese kohta); kes elavad leibkondades, kus kas kõik täiskasvanud on mitteaktiivsed või töötab vaid üks;
- Väitega, et **„ühiskond on hakanud puudega laste peredesse toetavamalt suhtuma“** nõustusi pigem need laste vanemad, kelle leibkonna peamine suhtluskeel ei ole eesti keel;
- Väitega, et **„ma ei julge oma puudega lapsega kodust väljas käia“** nõustusi pigem vanemad, kes kasvatavad vaimupuudega või psüühikahäirega last (11%);
- Väitega, et **„puuetega lastega pered saavad neid puudutavates otsustes piisavalt kaasa rääkida“** pigem ei olnud nõus liikumispuudega ning raske puude raskusastmega laste vanemad.
- Vanemate profiil, kes ei ole nõus väitega **„puudega laps peaks kasvama kodus, mite viibima puuetega lastele loodud asutustes“** on sarnane üldisele puuetega laste vanemate profiiliga ning ei erine sellest statistiliselt olulisel määral.
- Väitega **„puudega lastega peresid ühendavad organisatsioonid aitavad perede olukorra paranemisele olulisel määral“** olid veidi enam nõus puudega laste vanemad, kelle peredest keegi on tegev mõnes ühenduses või organisatsioonis.

Kokkuvõtvalt võib järeldada, et puudega lastega leibkonnad ei ole enamasti liikmeteks mõnes organisatsioonis või ühenduses, ka mitte organisatsioonides, mis on loodud spetsiaalselt neile – vaid 11% peredest on tegevad puudega laste organisatsioonis ning 5% puudega inimeste

organisatsioonis. Lisaks osalevad vähesed ka kultuuri- ja huviringides. Muudes organisatsioonides või ühendustes puudega lastega pereliikmed tegevad üldjuhul ei ole.

Puudega laste vanemad ei häbene käia väljas oma puudega lastega ning rääkida nende vajadustest ning probleemidest. Samas puudega lastega pered soovivad ühiskonnas senisest rohkemat tähelepanu ja toetust ning soovivad rohkem rääkida puudega laste probleemidest. Alla poolte vanematest olid nõus sellega, et puudega lastega pered saavad neid puudutavates otsustes piisavalt kaasa rääkida. Ilmselt on üks põhjusi selles, et neid ei teavitata piisavalt lastega peredele mõeldud võimalustest – valdav enamus puudega laste vanematest vajaks antud küsimuses enam infot. Pooled vanematest olid nõus sellega, et puudega lastega peresid ühendavad organisatsioonid aitavad perede olukorra paranemisele olulisel määral kaasa. Veidi rohkem kui pooled on nõus sellega, et puudega laps peaks kasvama kodus, mitte spetsiaalses asutuses, samas vähem kui pooled leiavad, et puudega lapse vanem peaks olema kodune ning pühenduma oma lapse hooldamisele.